1847. No. 56

LEEUWARDER COURANT.

DINGSDAG den 13 JULIJ.

NOTIFICATIE.

De STAATSRAAD, GOUVERNEUR van *Vriesland*,

Gezien de missive van Zijne Excellentie den Opperhoutvester, van den 15 Junij 1847, no. 32, omtrent het regelen van de Jagt op Ganzen, Eenden en Watersnippen;

Gelet op de Wet van den 11 Julij 1814, (Staatsblad no. 79) houdende bepalingen op het stuk der Jagt en Visscherij, op Zijner Majesteits besluit van den 1 December 1820, (Staatsblad no. 26), op de Notificatie van den Heer Gouverneur van Vriesland van den 28 Julij 1824, alsmede op de resolutie van Heeren Gedeputeerde Staten dezer Provincie van den 22 Junij 1847, no. 66;

Brengt, bij deze, ter kennis van de daarbij belanghebbenden:

ten eersten: dat, achtervolgens de bepalingen door Zijne Excellentie den Opperhoutvester, met overleg van de Heeren Gedeputeerde Staten, vastgesteld, de Jagt op Ganzen, Eenden en Watersnippen, met het gewoon geweer, op daartoe bekomen permissie, zal zijn geopend en gepermitteerd met den *vijfden Augustus* tot en met den *laatsten September* aanstaande, doch dat deze bepaling, ten aanzien der sluiting, niet toepasselijk zal zijn op de geregtigden tot de Groote Jagt;

ten tweeden: dat de kooi-eenden, overeenkomstig art. 3 van Zijner Majesteits besluit van den 1 December 1820, (Staatsblad no. 26) op de boete daarbij bepaald, zullen moeten zijn opgesloten of gehokt, tot den 1 September, aan welk artikel de kooi-lieden, bij deze, wel expresselijk worden herinnerd;

ten derden: dat de belanghebbenden worden herinnerd aan art. 4 der Notificatie van den Gouverneur van Vriesland, van den 28 Julij 1824, luidende:

„Het is aan ieder verboden, op het Hornleger van een ander, of in de grachten en slooten, waardoor hetzelve wordt omringd, zonder toestemming van den eigenaar of bruiker van dezelve, te schieten."

En zal deze worden afgekondigd en aangeplakt, op de gebruikelijke wijze.

Aldus gedaan binnen *Leeuwarden*, den 8 Julij 1847.

De Staatsraad, Gouverneur,
VAN SIJTZAMA.

De middelprijzen van de *in-* en *uitlandsche Tarwe* en *Rogge*, waarnaar de zetting van den prijs van het *Tarwe-, Rogge-* en *Zwitserschbrood* moet worden geregeld, zijn op de markt van Vrijdag den 9 Julij 1847, te *Leeuwarden*, geweest als volgt:

Van de *Tarwe* per mudde	*f* 16,83.
Van de *Rogge* per last	» 315,00.

Leeuwarden, den 10 Julij 1847.

De Staatsraad, Gouverneur van Vriesland,
VAN SIJTZAMA.

RUSLAND.

PETERSBURG, *den 24 Junij.* Sedert eenigen tijd heeft men buitenlands het gerucht verspreid, dat men de in Rusland voor exportatie gekochte Granen niet op de bepaalde termijnen, en zelfs niet zoo veel als als waarvoor gecontracteerd is geworden, zou kunnen leveren. Ieder, die eenigermate met den inwendigen toestand en de hulpbronnen van Rusland bekend is, moet bij den eersten blik erkennen, dat dit gerucht van allen grond ontbloot is, en alles door speculanten verzonnen geworden is, om bij den prijs voordeel te vinden. Om allen twijfel op te heffen, laten wij hier een overzigt der voorraden volgen, die over Petersburg verscheept kunnen worden, dat uit geloofwaardige bronnen te zamen gesteld is.

In St. Petersburg lagen op 1º December 1846: 847,000 kul. Roggemeel; 59,000 tsw. Rogge; 31,000 tsw. Tarwe; 140,000 tsw. Haver; 5400 tsw. Erwten; 4400 tsw. Garst; 26,700 tsw. Boekweiten-Gort; 2100 tsw. Gierst; te zamen 615,000 tsw.

Den vorigen zomer waren van Rybinsk naar St. Petersburg afgezonden, maar onder weg blijven overwinteren: 450,000 kul. Roggemeel; 88,000 tsw. Rogge; 223,000 tsw. Tarwe; 164,000 tsw. Haver; 12,000 tsw. Erwten; 4000 tsw. Garst; 51,000 tsw. Boekweiten-Gort; 10,100 tsw. Gierst; te zamen 1,002,100 tsw.

Te Rybinsk overwinterden en werd in 1847 naar Petersburg aangevoerd: 267,000 kul. Roggemeel; 45,000 tsw. Rogge; 69,000 tsw. Tarwe; 55,000 tsw. Haver; 12,000 tsw. Erwten; 7000 tsw. Boekweiten-gort; 7000 tsw. Gierst; te zamen 462,000 tsw.

Tusschen Rybinsk en Nishy-Nowogorod waren vóór den winter de volgende hoeveelheden Granen blijven liggen, die in 1847 over Rybinsk naar Petersburg afgezonden werden: 480,000 kul. Roggemeel; 100,000 tsw. Rogge, 250,000 tsw. Tarwe; 100,000 tsw. Haver; 15,000 tsw. Erwten; 10,000 tsw. Garst; 20,000 tsw. Boekweiten-gort; te zamen 975,000 tsw.

Gedurende den vorigen winter zijn nog in de stapelplaatsen Balakow, Schwalynsk, Wasril, Ssimbrisk, Spask, Sijszkow, Morschansk enz. opgeslagen en dit jaar de Wolga afgescheept: 2,557,711 kul. Roggemeel; 569,411 tsw. Rogge; 2,248,183 tsw. Tarwe; 1,927,160 tsw. Haver; 171,755 tsw. Erwten; 65,460 tsw. Garst; 441,000 tsw. Boekweiten-gort; 143,000 tsw. Gierst; zoodat in het geheel in deze plaatsen 8,122,720 tsw. graan voor het jaar 1847 opgestapeld waren. Hierbij komen de voorraden voor 1847 uit de bovenplaatsen, zoo als Wyschnij-Wolotschok, Toischok, Twer, Subrow, Rshew, Gshask, Kaschin en Moskau, die ook nog een half millioen tsw. bedragen, zoodat de geheele in het jaar 1847 overgegane voorraad uit 8,922,000 tsw. bestond.

Deze voorraad en die zoo als bovengemeld in Petersburg overwinteren, maken een totaal van: 4,101,711 kul. Roggemeel; 861,411 tsw. Rogge; 2,820,143 tsw. Tarwe; 2,386,160 tsw. Haver; 216,155 tsw. Erwten; 83,860 tsw. Garst; 545,790 tsw. Boekweiten-gort; 162,200 tsw. Gierst; 500,000 tsw. diverse soorten uit de bovenplaatsen; totaal 11,677,420 tsw.

Wanneer men nu veronderstelde, dat van de nieuw aangekochte Granen slechts de helft naar Petersburg zou komen, wat in het eerste geval het minimum zou zijn, dan zou de geheele voor dit jaar disponible massa's circa 7,000,000 tsw. beloopen. Daar nu de jaarlijksche consumtie van Petersburg circa 2,000,000 bedraagt, en er tot nog toe slechts 2,300,000 tsw. ter verscheping gekocht zijn geworden, zoo blijven er nog 2,700,000 tsw. meer over dan de buitenlandsche handel tot nu toe van hier genomen heeft.

PRUISEN.

BERLIJN, *den 5 Julij.* Volgens het dagblad van Keulen, zullen er uitzandingen in den Rijn op eene groote schaal worden ondernomen, en zonde hiertoe een werktuig van 8 paardenkrachten worden aangewend, waarmede men in staat zou zijn om, op eene diepte van 3 tot 28 voeten, van 6 tot 8 voet in een uur uit te zanden. Het schijnt, dat de klagten over de toenemende banken in den Rijn, die de scheepvaart zeer belemmeren, tot dit werk aanleiding hebben gegeven.

— De vrees, die men aan onze beurs voedde, dat het geld tegen het einde der maand schaarsch zou zijn, heeft zich geenszins verwezenlijkt; er is daarentegen overvloed van geld bij de verrekening geweest, hetgeen eenen gunstigen invloed op de coursen der effecten uitgeoefend heeft. De vermindering van het disconto bij de Pruisische Bank van 4½ op 4 pCt. *voor wissels* heeft mede een zeer goeden indruk gemaakt. Vooral merkt men op, dat de handel in ijzerbaan-actien levendiger is geworden, en dat het vertrouwen in spoorweg ondernemingen zich eenigermate herstelt.

ENGELAND.

LONDEN, *den 7 Julij.* In de zitting van het Lagerhuis van eergisteren avond heeft Lord *John Russell* op eene vraag van een der leden, betreffende de gebeurtenissen in China, geantwoord, dat sir *J. Davis*, gouverneur van Hong-Kong, op zijn eigen gezag gehandeld had en niet op eenige bijzondere instructien van zijn gouvernement, maar dat hij wel algemeene instructien ontvangen had om de ten uitvoer brenging van het traktaat van Nankin te dwingen.

— Bij de gisteren in het Huis der Gemeenten gehoudene beraadslagingen over het voorstel van lord *G. Bentinck*, betreffende het nemen van maatregelen, om Spanje te dwingen tot het voldoen aan deszelfs finantiële verpligtingen, heeft de minister *Palmerston* het aantal der personen, die in Spanje bekend staan als hun bedrijf te maken van den smokkelhandel, begroot op 130,000, en dat der beambten, welke gelast zijn met het tegengaan van dien smokkelhandel, op omstreeks 15,000. Hij oordeelde, dat al deze lieden met vrij wat meer voordeel voor den Staat, en bij gevolg ook voor deszelfs Schuldeischers, werkzaam zouden zijn, indien zij, onder een vrijer handelsstelsel, tot de uitoefening van nijverheid, of van eerlijken handel, gebezigd werden. Voorts heeft de minister de meening, als of ten minste in Katalonië de nijverheid in eenen gunstigen toestand zou verkeeren, tegengesproken, en onder anderen aangemerkt, dat het grootste deel der katoenen en zijden goederen, welke gezegd worden in Katalonië, of andere gewesten van Spanje, vervaardigd te zijn, geenszins aldaar, maar te Manchester en Lyon gefabriceerd, en vervolgens geregeld en bij groote partijen in Katalonie binnengesmokkeld en daar van Spaansche fabrijk-merken voorzien worden.

Bij deze beraadslaging heeft de genoemde minister niet alleen de Spaansche regering ernstig gegispt, wegens hare nalatigheid in het naleven harer geldelijke verpligtingen, maar in het algemeen alle andere vreemde Staten, die in dat zelfde geval verkeeren, en wel bepaaldelijk en op scherpen toon, de Noord-Amerikaansche Staten.

— De *Globe* verzekert, dat het parlement eerst op het einde der maand of in de eerste dagen van Augustus geprorogeerd zal worden.

— Men spreekt in de groote wereld zeer veel van een huwelijksplan, dat op het punt moet staan om verwezenlijkt te worden. De Hertog *van Wellington* zelf zonde namelijk in den echt treden met de rijkste erfgenaam van het Vereenigde Koningrijk, Miss *Burdett Coutts.* Deze Miss, die zoo vele schitterende partijen van de hand gewezen heeft, is door het denkbeeld Hertogin *van Wellington* te worden, verleid geworden; deze eer heeft haar de 78 jaren van den doorluchtigen krijgsman doen vergeten. In de oogen der Engelsche aristocratie zal het geen geringe roem zijn, op Aspley House te troonen, en eene populariteit te deelen, welke al de staatkundige gebeurtenissen sedert de laatste 30 jaren weerstaan heeft. De aanstaande Hertogin *van Wellington* zal weldra 40 jaren oud zijn, en men zegt, dat haar persoonlijk vermogen niet minder dan 2 millioen £ bedraagt, onverminderd het aandeel, dat zij in het bankiershuis van *Coutts & Co.* bezit.

— Deze morgen heeft hier een vreeselijk onweder, met hevige windvlagen gewoed. Door het inslaan van den bliksem is daarbij op twee plaatsen brand ontstaan. Een dezer branden is, na dat het getroffene huis, was vernield, gebluscht; maar de andere heeft zich, in weerwil van alle aangebragte hulp spoedig derwijze verbreid, dat een vijftiental woon- en pakhuizen in de asch gelegd zijn.

FRANKRIJK.

PARIJS, *den 7 Julij.* Heden zijn de gewezen ministers *Teste* en *Cubières*, benevens de heer *Parmentier*, voor het Geregtshof der Pairs verschenen, onder eene ontzaggelijke toevloed van nieuwsgierigen. Al de tegenwoordige leden droegen degens en waren voorzien van hoeden met witte pluimen. Het voorkomen der vergadering was zeer ernstig, en een ieder scheen doordrongen van het gewigt dezer treurige zaak. De heer *Teste* werd verzeld door zijnen zoon, en heeft verklaard, dat hij den vorigen avond zijn ontslag van al de door hem bekleedde waardigheden, als Pair en als Kamer-president bij het hoogste Geregtshof, in handen des Konings had gesteld. De heer *Pellapra* is niet verschenen. De advocaat-generaal, met de taak van het openbaar ministerie belast, heeft gevorderd, dat tegen hem een bevel van gijzeling mogt worden uitgevaardigd, waaraan, zoo men verzekert, door den kanselier-voorzitter is voldaan. — De drie beschuldigden zullen door de heeren *Paillet*, *Baroche* en *Benoit* worden verdedigd. De heer *Teste*, welke den ouderdom van 67 jaren heeft bereikt, scheen zeer aangedaan. De generaal *Cubières* betoonde meerdere kalmte. De heer *Parmentier* scheen daartegen bij uitstek welgemoed.

Uit de acte van beschuldiging blijkt, dat in het jaar 1846 twist is ontstaan tusschen den heer *Parmentier* en den generaal *Cubières* over het gebruik van zekere geldswaarde, welke de generaal (gelijk uit geschrevene brieven, die hij niet als onecht heeft verklaard, is blijkende) had moeten aanwenden, om den minister *Teste* om te koopen, ten einde het verlof, ter ontginning eener zoutgroeve te erlangen; — welke geldswaarde, zoo de heer *Parmentier* beweerde, geenszins tot dat oogmerk was gebezigd, en door den generaal verduisterd. — De omkooping, of de poging daartoe, moet in 1842 hebben plaats gehad, en volgens de gevondene brieven wordt de heer *Teste* voorgedragen, als daartoe de hand te hebben geleend, en wel ten einde den tegenstand van het bestuur der geldmiddelen te overwinnen. Ook de heer *Pellapra* heeft zich daarmede gemoeid, en van hem zijn brieven voorhanden, waarin hij den heer *Teste* doet voorkomen, als met aandrang vorderende, om in het bezit van al de stukken te worden gesteld, ten einde de onderneming te doen gelukken. Van de zijde van het openbaar ministerie wordt beweerd, dat de heeren *Cubières* en *Pellapra* zich met elkander zouden hebben kunnen verstaan, om de fondsen, die zij in handen hadden, te verduisteren, maar dat zij dienaangaande den heer *Parmentier* niet zouden hebben bedrogen, en dat aan den inhoud der in beslag genomene brieven geen redelijke zin kan worden toegekend, indien men niet aanneemt, dat hetgeen in dezelve wordt gemeld, ten laste van den heer *Teste*, allezins op de waarheid gegrond is.

De drie aangeklaagden hebben steeds getracht, bij hunne verhooren, den heer *Teste* te verontschuldigen, doch het openbaar ministerie beweert, dat de inhoud der brieven, die niet vrijwillig zijn ingediend, maar van welke de justitie zich heeft meester gemaakt, te luide spreekt, om aan de algeheele onschuld van dien gewezen bewindsman te kunnen twijfelen. De acte eindigt aldus:

„Het domein ijvert tegen eene sluikerij, aan welke de heer *Parmentier* zich scheen schuldig te zullen maken. De minister verklaart zich tegen het domein, en wel met zoo veel hevigheid, dat zijn ambtgenoot, de minister van finantien, zich daaraan ergert. De staatsraad stemt in met het domein. De minister houdt vol, en laat niet af, dan nadat de ordonnantie, de verlangde toezegging behelzende, is geteekend. — Uit de bewezene schuld van den omkooper, moet men tot die des ministers besluiten."

Dientengevolge zijn de aangeklaagden *Parmentier*, *Cubières* en *Pellapra* beschuldigd van den aangeklaagde *Teste* te hebben omgekocht, door aanbiedingen, giften, of gaven, en is deze laatste beschuldigd, van zich alzoo te hebben laten omkoopen, ten einde ambtshalve eene daad te verrigten, voor welke hij geene belooning mogt vorderen. — Tevens worden de aangeklaagden *Cubières* en *Pellapra* beschuldigd van opligting, door zich geldswaarde in handen te hebben laten stellen, zoo het heette, om tot omkooping te worden gebezigd, en dezelve te hebben verduisterd.

— De Gedeputeerden beraadslagen nog over de begrooting van oorlog. Men heeft zich beklaagd over verschillende kwade practijken, ten aanzien van de voeding van den soldaat. Men heeft van de zijde van het ministerie geantwoord, dat het bewind meer dan ooit gezind is, om degenen, die zich daaraan schuldig maken, te vervolgen. Men heeft verlangd te weten, of er dit maal een kampement bij Compiègne zoude bijeentrekken, en niet zonder scherpe bewoordingen aangemerkt, dat deze onkosten konden worden bespaard in een tijd, in welken weder eene buitengewone leening van niet minder dan 350 millioenen was aangekondigd. De minister van oorlog heeft zich bepaald bij de verzekering, dat als dit legerkamp mogt worden gevorderd, hij geene buitengewone toelage daarvoor zoude verlangen.

— Men leest in een ochtendblad, de volgende tijding, welke echter nadere bevestiging vereischt:

Indien wij wel onderrigt zijn, moet het Fransche kabinet vernomen hebben, dat er ernstige onlusten in de Grieksche Provinciën, losgebarsten zijn, Generaal Grivas bevond zich aan het hoofd der opstandelingen en had zich, naar men zegt, reeds meester gemaakt van twee vestingen in Acarnanië. Van den anderen kant verzekert men, dat er te Athene nieuwe moeijelijkheden ontstaan zijn

over den tijd, welke de heer *Mussurus* in de hoofdstad van Griekenland moet doorbrengen, alsmede over de keus van den gezant, die verschooning moet gaan vragen aan den vertegenwoordiger van Turkije, zoo als door Prins van *Metternicht* is voor geschreven.

— Een natuurlijk en echter ongewoon verschijnsel wordt tegenwoordig in de bosschen van het canton van Hirson, en misschien ook nog wel elders waargenomen. De eiken, zijn geheel en al van bladeren beroofd en hebben geen schijn meer van vruchtbaarheid. Millioenen van insecten hebben al de bladeren verslonden en de takken doen zich zwartachtig voor. Het is een geluk dat deze schadelijke diertjes niet op de vruchtboomen zijn nedergevallen.

B E L G I E.

BRUSSEL, *den* 8 *Julij.* In onze omstreken wordt de garst en zelfs de rogge reeds gemaaid. Men kan zich naauwelijks een denkbeeld vormen van het overheerlijk gezigt, dat de zoo gunstig aangevangen oogst oplevert. Over het algemeen beloven al de granen een veel grooter beschot dan in de vorige jaren. Koolzaad en hooi is er overvloedig. De aardappellanden overtreffen de grootste verwachtingen. In de omstreken van Kortrijk heeft men reeds brood gegeten van de nieuwe rogge.

N E D E R L A N D E N.

'S GRAVENHAGE, *den* 7 *Julij.* Heden is de 32ste vergadering der algemeene Synode van de Nederlandsche Hervormde Kerk door Z. Exc. den minister voor de zaken der Hervormde Eeredienst geopend. De Synode bestaat uit de volgende heeren: *A. Verweij Bz.*, predikant te Leyden, president; *C. de Visser*, predikant te Tholen, vice-president; *J. J. Roozeboom*, predikant te 's Gravenhage, secretaris; *P. A. C. Hugenholtz*, predikant te Dokkum, secundus van den vice-president; *P. J. Ameshoff*, te Amsterdam, quaestor-generaal; *J. H. Scholten*, hoogleeraar te Leyden; *H. E. Vinke*, hoogleeraar te Utrecht; *W. Muurling*, hoogleeraar te Groningen; *B. te Gempt*, predikant te Batenburg; *L. J. van Dam*, predikant in de Beemster; *J. Borsius*, predikant te Middelburg; *A. Francken*, predikant te Utrecht; *H. J. Romeny*, predikant te Zwolle; *J. Begemann*, predikant te Siddeburen; *A. Losgert*, predikant te Grave; *H. van Heijningen*, predikant te Meppel; *J. W. Suringar*, predikant te Maastricht; *J. H. de Dompière de Chaufepié*, predikant te 's Gravenhage; *G. Ruitenschild*, predikant te 's Gravenhage; *J. F. L. Verster*, ouderling te 's Hertogenbosch.

Van den 9den. Z. M. de Koning is heden avond uit Tilburg in deze residentie teruggekomen.

— In de zitting van de Provinciale Staten van Zuid-Holland van heden, heeft, onder anderen, de commissie, welke de zaak van het krankzinnigen-gesticht ter behandeling op zich genomen heeft, bij monde van den heer *v. Reesema*, verslag gedaan, hiertoe strekkende, dat zoolang Gedep. Staten geene nadere inlichtingen geven, de zaak in advies zou worden gehouden, en mitsdien het voorstel van Gedep. Staten, om 1 opcent op de grondbelasting over den jare 1848 te heffen, te verwerpen.

Nadat verscheidene leden over deze zaak het woord hadden gevoerd, heeft de vergadering, met 67 tegen 10 stemmen, overeenkomstig het voorstel der commissie besloten.

Daarna zijn twee voorstellen van den heer Staatsraad, Gouverneur, 1°. of men het ontwerp tot de stichting van het bedoelde gesticht zal aanhouden? en 2°. of er al dan niet een krankzinnigen-gesticht zal worden gebouwd? achtervolgens afgestemd, het eerste met 55 tegen 22, het tweede met 60 tegen 15 stemmen.

— Uit het officieel protocol der 17de zitting van de Duitsche Bondsvergadering blijkt, dat al de daartoe behoorende Regeringen, ook de Koning der Nederlanden, als Groothertog van Luxemburg, zich volkomen met den inhoud en den geest der mededeelingen van de Hoven van Oostenrijk en Pruisen, ten opzigte van de inlijving van Krakau, vereenigd hebben.

ARNHEM, *den* 9 *Julij.* Heden morgen is de straf van het zwaaijen van het zwaard over het hoofd aan *Ch. Gepkens* voltrokken. Reeds vroeg was hij overgebragt in de bewaarplaats van het Hof. De hoofdwacht was bezet door een sterk detachement mineurs, en een detachement van het 8ste reg. had het schavot afgezet. Eene zeer groote menigte was op de groote markt en aan de ingangen der belendende straten verzameld. Ten 12 ure werd *Gepkens* op het schavot gebragt en van dat oogenblik tot aan de uitvoering der straf en het weder wegbrengen van denzelven was alles stil. Alles is in de volmaaktste orde zonder de geringste stoornis afgeloopen.

LEEUWARDEN, *den* 12 *Julij.* Wij hebben dezer dagen een vernieuwd bewijs gezien, dat als het er waarlijk op gemunt is, men ter dezer stede in handigheid van arbeid, juistheid van overleg en vlugheid van uitvoering in het vak der bouwkunst, bij andere steden niet ten achteren is. Immers waren reeds op Zaturdag jl. twee zalen in de ruime Kazerne *Prins Frederik*, die op den voorgaanden Zondag nog voor de infanterie waren ingerigt, geheel en al herschapen in zeer bruikbare stallen voor de paarden, der zich thans alhier bevindende kavallerie. — Het gedeelte voor dit garnizoen bestemd is geheel en al afgescheiden van de verblijfplaatsen door de infanterie nog gebruikt wordende; een afzonderlijke avenue en poort geeft den dragonder een geheel vrije toegang en de gelegenheid is voorzeker zeldzaam te vinden om zoo geschiktelijk manschappen en paarden bij elkander te herbergen. Wij vernemen dus ook met genoegen, dat officieren en manschappen den wensch onzer stadgenooten deelen, dat eindelijk eens in deze residentie, waar vermeerdering van garnizoen reeds lang een algemeen verlangen was, de kavallerie, althans gedeeltelijk zal verblijven.

— De bouw van het nieuwe Paleis van Justitie gaat met spoed voort; de keldergewelven zijn opgemetseld, de hardsteenen plinten aangebragt en aan de binnenmuren wordt reeds ijverig gewerkt. Het geheel belooft een kolossaal en indrukwekkend gebouw te zullen worden, dat de stad onzer inwoning en vooral het ruime plein, waar het wordt opgerigt tot een wezenlijk sieraad worden zal.

— In het voorleden jaar is door ons Departement der Maatschappij *tot Nut van 't Algemeen*, eene volks-zangschool opgerigt, die aanvankelijk een zeer goed resultaat oplevert. Onder leiding van den verdienstelijken onderwijzer *Lieuwes*, werden verscheidene jongelieden van beiderlei sekse, op de Donderdag-avonden, in de stadsschool bij de Groote Kerk onderwezen, en wij vernemen met genoegen dat op Donderdag den 15den dezer reeds een examen van die leerlingen zal worden gehouden, hetwelk bij voorraad doet hopen dat deze poging tot verbetering van het zoo verwaarloosd volksgezang met een goed gevolg zal bekroond worden.

— Bij Koninklijk besluit van den 28 Junij 1847, no. 46, zijn benoemd tot ontvangers der directe belastingen en accijnsen:

te Hooge en Lage Zwaluwe, de heer *J. G. J. de Bosson*, thans ontvanger te Oude Tonge;

te Oude Tonge c. a., op het eiland Overflakkée, de heer *A. J. H. van den Bosch*, thans ontvanger te Werkendam;

te Werkendam c. a., de heer *H. Ritmeester*, thans adjunct-commies bij het agentschap van het ministerie van finantien te Amsterdam.

— De minister van binnenl. zaken, herzien hebbende het op 28 October 1842 vastgestelde programma van de vereischten om te worden toegelaten, als leerling aan de koninklijke akademie tot opleiding van burgerlijke ingenieurs, enz., te Delft, en van het onderwijs, dat aan die akademie in de vier achtervolgende studie jaren zal worden gegeven, heeft ter algemeene kennis gebragt, dat het programma der kundigheden, welke worden vereischt, om op de akademie te worden toegelaten, alsnu bepaald is als volgt:

1°. De rekenkunst, bijzonderlijk de kennis der gewone en decimaalbreuken, met toepassing op het Nederlandsche maten- en gewigten-stelsel, zoomede de leer der meetkundige evenredigheden en het trekken van den vierkantwortel uit alle getallen; 2°. *de eerste gronden der Stelkunst*, met in begrip van de oplossing der vergelijkingen van den eersten graad met eene onbekende, de behandeling der wortel-grootheden en de eigenschappen der reken- en meetkundige reeksen; 3°. *de meetkunst*, tot aan de eigenschappen der vlakken; 4°. *het handteekenen*, waarin men eene genoegzame vaardigheid zal moeten bezitten, om uit de hand een omtrek te schetsen van een of ander geteekend voorwerp; 5°. *de gronden van de Grammatica der Nederduitsche, Hoogduitsche, Fransche* en *Engelsche talen*, uit welke drie laatste men met gemak in het Nederduitsch moet kunnen overbrengen; 6°. *de gronden der Algemeene en Vaderlandsche Geschiedenis; 7. de beginselen der Aardrijkskunde.*

— De raad van Deventer heeft de heer Dr. *Jonckbloet* benoemd als hoogleeraar in de Nederlandsche taal- en letterkunde aan het Athenaeum dier stad.

— Door de Staten van Noord-Holland zijn, ter vervanging van den heer jonkh. mr. *P. van Akerlaken*, die tot lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal is benoemd, en van den heer mr. *H. A. van Bleiswijk*, die verzocht had niet weder in aanmerking te komen, tot leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal benoemd: de heer jonkh. *P. Opperdoes Alewijn*, directeur der belastingen te Hoorn, bij eene tweede stemming, en de heer *J. C. van Wessem*, koopman en wethouder te Zaandam, bij eene derde stemming; deze benoemde heer voort bedankt hebbende, is gekozen de heer mr. *H. J. Smit*, president van de Kamer van Koophandel te Zaandam en koopman. Voorts zijn herkozen de heeren: mr. *J. J. Uytwerf Sterling*, mr. *J. S. van Naamen*, en *H. van Beeck Vollenhoven.* Ook zijn de heeren baron *van Pallandt tot Eerde* en *C. van Bommel* op nieuw tot leden der Gedeputeerde Staten benoemd.

De Staten van Zuid-Holland hebben op den 8 dezer, bij de eerste stemming, met eene groote meerderheid, als leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal *herkozen:* de heeren mr. *P. C. Schooneveld* en *M. A. F. H. Hoffman.* Voorts zijn *herkozen*: de heeren jhr. *P. R. Groeninx van Zoelen* en *D. van Koetsveld*, als leden van de Gedep. Staten.

De heeren mr. *J. A. Mutsaers* en mr. *J. L. A. Luyben* zijn door de Staten der provincie Noord-Braband als leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal herkozen, terwijl de heer mr. *J. B. Bots*, in plaats van den heer mr. *L. D. Storm*, is benoemd. Ter vervanging van den heer mr. *J. B. Bots*, in het collegie van Gedeputeerde Staten, is de heer *J. H. Boeracker* verkozen.

De Staten der provincie Utrecht hebben den heer mr. *N. P. J. Kien* als lid van de Tweede Kamer herkozen, en ook de heeren: jonkh. mr. *P. A. Beelaerts van Oosterwijk* en *J.* baron *Taets van Amerongen van Natewisch* op nieuw tot leden der Gedeputeerde Staten benoemd, Ter vervulling der vacature in het provinciaal geregtshof van Utrecht, ontstaan door het overlijden van den raadsheer mr. *P. J. J. Ram*, is door de Provinciale Staten de volgende nominatie opgemaakt: de heeren mr. *J. J. Hinlopen*, lid der arrondissements-regtbank te Amersfoort, mr. *H. C. van Loenen*, deken der orde van advocaten te Utrecht, en mr. *A. Coenen van 's Gravesloot*, lid der arrondissements-regtbank te Utrecht.

De vergadering der Overijsselsche Prov. Staten, hebben den heer *J. C.* baron *van Haersolte van Haerst*, met 32 van de 60 aanwezige stemmen herkozen als lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

De heeren *N. van Berkum Bijsterbos* en Mr *J. P. Roessingh Udink*, zijn herkozen als leden der Gedeputeerde Staten.

De Provinciale Staten van Drenthe hebben den heer Mr. *G. Kniphorst* met 17 van de 22 stemmen herkozen als lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

De verkiezing van een lid der Tweede Kamer, ter vervanging van den heer *Modderman*, door de Provinciale Staten van Groningen, is nog onbeslist. Nadat, bij de eerste stemming, de heer *Wichers* 18 stemmen, de heer *W. J. de Sturler* 15 stemmen, en de heeren mr. *Quintus*, mr. *U. Alberda van Menkema* en mr. *J. de Sitter* ieder een stem verkregen hadden, hadden de beide eersten, bij de tweede stemming, ieder 18 stemmen. Bij de derde stemming had de heer *Wichers* 18 en de heer *de Sturler* 17 stemmen, en werd 1 blanco briefje gevonden. Ware de tweede stemming gelijk geweest, dan zou de heer *Wichers* als de oudste in jaren, benoemd zijn. De nieuwe verkiezing is nu tot morgen den 13 dezer uitgesteld.

De Provinciale Staten van Limburg hebben, in hunne zitting van 6 dezer, den heer *de Weichs de Wenne*, als lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, en de heeren *Corten* en *Ruijs van Beerenbroek*, tot leden der Gedeputeerde Staten, herkozen. Voor griffier der Staten is de volgende lijst van drie candidaten opgemaakt, als: *Michiels van Kessenich*, districts-commissaris te Roermond; *A. Thiessen*, advocaat in die stad, en *E. Kerens*, advocaat te Maastricht.

Behandelde punten in de Vergadering der Heeren Staten van Vriesland.

6 *Julij* 1847. Koninklijk besluit, houdende goedkeuring der algemeene Provinciale Begrooting voor 1847. — *Notificatie en ter Griffie.*

Mededeeling dat Z. M. beschikbaar heeft gesteld de helft der gelden, wegens kosten van beheer in de Provincien, voor 1847 toegestaan. — *Als boven.*

Mededeeling dat Z. M. voor geene inwilliging vatbaar heeft geacht het adres der Staten van Vriesland, van 1846, omtrent het getal leden, dat ter Vergadering tegenwoordig moet zijn, om eene zaak in deliberatie te kunnen nemen, enz. — *Ter Griffie, om nader te worden behandeld.*

Mededeeling der redenen, welke Z. M. verhinderen in de goedkeuring van het Reglement op de Stemmingen door floreenpligtigen in Vriesland. — *Commissoriaal.*

Als boven het reglement, houdende instelling van een weduwen- en weezenfonds voor Onderwijzers in Vriesland. — *Idem.*

Verkiezing van *twee* leden in de 2de Kamer der Staten-Generaal. — *Aan de orde op den* 13 *Julij* 1847.

Idem van *twee* leden in het Collegie van Gedeputeerde Staten. — *Als boven.*

Ontwerp der Algemeene Provinciale Begrooting voor 1848. — *Commissoriaal.*

Opmaking eener nominatie voor de betrekking van Raadsheer in het Provinciaal Geregtshof van Vriesland. — *Aan de orde op den* 13 *Julij* 1847.

Adres van Burg. en Weth. van *Workum*, om toekenning, als Subsidie, van het voorschot uit de Prov. fondsen ad *f* 2,250 voor de Slattingkosten der trekvaart tusschen *Workum* en *Bolsward.* — *Afgewezen.*

Rapport van Ged. Staten nopens het gegeven gevolg aan sommige adressen, houdende bezwaren tegen de voorgenomene Slatting der *Dockumer-Ee.* — *Notificatie.*

Voorstel van Ged. Staten omtrent de verbetering der *Witte Brekken.* — *Ter Griffie, om nader te worden behandeld.*

Mededeeling als boven van den uitslag van het onderzoek ten aanzien der Prov. inkomsten, die voor eene vervroegde inning enz. vatbaar kunnen worden geacht. — *Commissoriaal.*

Voordragt als boven, om uit de Prov. fondsen bij te dragen tot verbetering van de *Dongjumer Tille.* — *Aangenomen.*

Rapport als boven op een request van den Raad der stad *Harlingen*, om eene jaarlijksche subsidie van *f* 5000 uit de Provinciale fondsen. — *Afgewezen.*

Idem op een voorstel van den Heer *van Boelens*, omtrent de plaatsing van meerdere behoeftige krankzinningen in het gesticht te *Deventer.* — *Commissoriaal.*

Als boven op adressen van de Volmagten der drie Parochien van het *Oude Bildt* en van Ingezetenen van het *Bildt*, omtrent het onderhoud der armen in die Grietenij. — *Ter Griffie, om nader te worden behandeld.*

7 *Julij.* Reglement op het beheer enz. van *Wonseradeels Zuiderzeedijken.* — *Commissoriaal.*

Rapport van Ged. St. op het verzoek van den Kantonregter te *Leeuwarden*, om suppletie op- en verhooging van de kleine onkosten voor dat geregt. — *Ter Griffie, om nader te behandelen.*

Mededeeling dat de Koning geene termen heeft gevonden om art. 4 en 6 van het K. Besluit van 2 April 1829 art. 42, voor de Gemeenten ten platten lande in *Vriesland* buiten toepassing te laten enz. — *Als boven.*

Rapport van Ged. Staten op het adres van onderhoudpligtigen tot de *Bolswarder* en *Makkumer* vaartslatting in 1845, om vergoeding der kosten van verdieping van den ouden bodem. — *Als boven.*

Idem, omtrent de verveeningen van *H. D. Jager* c. s. in *Weststellingwerf* enz. — *Eerste gedeelde van het rapport Notificatie. Het andere ter Griffie als voren.*

Idem omtrent het voorstel van Jr. *Vegilin van Claerbergen* tot het voor rekening der Provincie, doen ontginnen van heide. — *Buiten gevolg gelaten.*

Idem omtrent het Zeevaartkundig onderwijs van *F. Dijkstra*, te *Nes* op *Ameland.* — *De Onderwijzer voor* 1847/8 *eene gratificatie van f* 150 *toegelegd.*

Idem omtrent de Wis- en Zeevaartkundige School te *Harlingen.* — *Aan de School voor* 1847/8 *eene subsidie van f* 500 *toegelegd.*

Idem omtrent de uitdieping en verwijding van de *Tjonger* of *Kuinre.* — *Notificatie.*

Mededeeling door Ged. Staten van de herstelling eener schrijffout in art. 8 van het Provinciaal Reglement op het begraven van lijken. — *Notificatie.*

Voordragt van Ged. Staten omtrent de verpachting van den tol aan de nieuwe draaibrug te *Bergumerdam.* — *Aangenomen.*

Voorloopig berigt van Ged. Staten omtrent de gedane uitgaven uit de, voor 1847 beschikbaar gestelde gelden tot bestrijding der kosten van de te nemen maatregelen tot wering der Longziekte onder het rundvee. — *Notificatie.*

Verslag van den Heer *J. van Leeuwen*, wegens deszelfs verrigtte werkzaamheden in het Provinciaal archief. — *Notificatie en ter Griffie.*

8 *Julij.* Rapport van Ged. Staten omtrent de kosten van het Provinciaal Collegie van Toezigt op de kerkelijke administratie bij de Hervormden in Vriesland. — *Commissoriaal.*

Verzoek van Burg. en Weth. van *Franeker* qq., tot sluiting der *Littenser-* of *Krommezijl* met *deuren*, in plaats van met *schotbalken.* — *Ter Griffie, om nader te behandelen.*

Requesl van fabrijkanten te Makkum, om verbetering op kosten der Provincie van het vaarwater de *Kleine Zijlroede.* — *Aan Ged. Staten gerenvoijeerd ten fine van onderzoek en rapport in de eerstvolgende gewone vergadering.*

Voorstel van Ged. Staten omtrent de verbetering der *Witte Brekken* (zie 6 Julij). — *Aangenomen.*

Rapport van Ged. Staten op de adressen omtrent het onderhoud der armen in het Bildt (6 Julij). — *Aan de adressanten te kennen gegeven dat de Verg. zich onbevoegd acht in dezen te beschikken en de zaak, naar haar inzien, bij den gewonen Regter behoort.*

Verzoek van den Kantonregter te *Leeuwarden*, omtrent de kleine onkosten (7 Julij). — *Afgewezen.*

Mededeeling dat Z. M. geene termen heeft gevonden om de art. 4 en 6 van het Kon. besluit van den 2 April 1829 no. 42, voor de Gemeenten ten platten lande in Vriesland buiten toepassing te laten (7 Julij). — *De missive beantwoord. Aan Ged. Staten de aanbieding van een nieuw reglement op de geneeskundige behandeling der behoeftigen ten platten lande in Vriesland, in de vergadering van 1848, opgedragen.*

Adres van de onderhoudpligtigen tot de *Bolswarder-* en *Makkumer-Vaart*, om vergoeding voor de verdieping van den ouden bodem dier vaarten, bij de slatting derzelve in 1845 (7 Julij). — *Toegestaan.*

SCHEEPVAART TE HARLINGEN.

Binnengekomen. 2 Julij. T. Colijer, *Magnet* (*S.*), Londen, ledig. 3 dito. J. R. Velthuis, *Thomas Ainsworth*, Amsterdam, ledig; H. J. Mulder, *Margaretha*, Nerva, hout; R. D. Lovius, *Onderneming*, Noorwegen, hout; O. W. Pronk, *Gesina*, Riga, rogge. 4 dito. A. Albrecht, *Ernstatningen*, Tweedestrand, hout. 5 dito. H. Nielsen, *Johanna*, Noorwegen, hout; G. Pearson, *Ranger* (*S.*), Londen, eenig goed; S. Cook, *Sir Robert Peel* (*S.*), Londen, stukgoed. 6 dito. S. S. Brouwer, *Harmina*, Noorwegen, hout; J. K. de Haan, *Provincie Overijssel*, Zwolle, ledig; F. J. Frankema, *de Verwagting*, Petersburg, rogge; H. G. Pott, *Catharina Elisabeth*, Riga, hout; W. Behrends, *Itje Johanna*, Hamburg, ledig. 8 dito. T. Colijer, *Magnet* (*S.*), Londen, steen; J. Keun, *Hendrik*, Oudsoen, hout. 9 dito. G. J. Ploeg, *Vrouw Renske*, Amsterdam, stukgoed; A. J. Berensen, *Duen*, Noorwegen, hout: P. P. Dijkstra, 3 *Gebroeders*, Noorwegen, hout; H. A. Brouwer, *Elsina*, Noorwegen, hout.

Vertrokken. 3 Julij. J. Hall, *Lord John Russell* (*S.*), Londen, vee en boter; T. Colijer, *Magnet* (*S.*), Londen, vee en boter; R. J. v. d. Veer, 2 *Gebroeders*, Newcastle, kaas. 5 dito. J. H. Cappen, *Concordia*, Riga, ballast; H. D. de Groot, *Houthandel*, Christiaansand, ballast. 6 dito. D. de Groot, *Arendina*, Noorwegen, ballast en pannen; J. D. Visser, *Toeval*, Noorwegen, ballast; J. K. Bart, *de Jonge Jan*, Noorwegen, ballast. 7 dito. G. Pearson, *Ranger* (*S.*), Londen, vee en boter; S. Cook, *Sir Robert Peel* (*S.*), Londen, vee en boter; J. K. de Haan, *Provincie Overijssel*, Newcastle, kaas. 8 dito. J. K. Brouwer, *Aurora*, avontuur, ballast. 9 dito. B. C. Post, *Wilhelmina Hendrika*, Engeland, kaas; H. B. Drok, *Elisabeth Maria*, avontuur, ballast; W. Behrends, *Itje Johanna*, Hamburg, pannen.

201STE KONINKLIJKE NEDERLANDSCHE LOTERIJ.

Trekking der derde Klasse.

1ste Lijst. No. 2684 *f* 1000.
2de Lijst. Geene.
3de Lijst. No. 15235, een prijs van *f* 1250. No. 9641 en 19244, ieder een prijs van *f* 1000.
4de Lijst. No. 12025, een prijs van *f* 5000. No. 12617, 19442 en 15041, ieder een prijs van *f* 1000.
5de Lijst. No. 17526, een prijs van *f* 2500. No. 4576, een prijs van *f* 1000.
6de Lijst. No. 892, een prijs van *f* 25,000. No. 15014, een prijs van *f* 1250. No. 7327, 17573 en 16013, ieder een prijs van *f* 1000.
7de Lijst. Geene.

MENGELWERK.

FIAT JUSTITIA!

Het regt moet zijnen loop hebben, al zou heel de wereld vergaan, is bij de ouden reeds tot een spreekwoord geworden. En het kan ook niet wel anders, want beter is het geen wereld te bezitten, dan een wereld zonder regt. Maar zoo als het met de wetten in sommige landen gesteld is, daarop valt nog al wat aan te merken. In Engeland, onder anderen, laat men er zich niet bijzonder aan gelegen liggen, om met den geest des tijds en den geest der natie voor uit te gaan. De wetsbepalingen vooral op de jagt, verwekken hevige klagten en worden zelfs voor barbaarsch in onzen tijd uitgekreten. Daar door wordt niet alleen, eene ontzaggelijke uitgestrektheid gronds aan de bebouwing onttrokken, maar wat erger is, de uitoefening van dat regt heeft een allernadeeligsten invloed op de zedelijkheid der behoeftige volksklasse op het land.

Onlangs verscheen er, zoo lazen wij in een der Dagbladen, eene aan het Parlement medegedeelde opgave van Vonnissen in het licht ter zake van jagtdelicten of van misdaden, welke ten gevolge daarvan in de zittingen, gehouden door de Vrederegters of voor de Assises behandeld zijn. Hierin vindt men eene naauwkeurige vermelding van de uitgesprokene straffen, met aanduiding van de Graafschappen en goederen, waar de overtredingen bedreven zijn. Hieruit blijken nu wel niet duidelijk alle de nadeelige gevolgen der jagtwetten, maar men moet toch verbaasd staan over het groot getal en de gestrengheid der uitgesprokene straffen. Gedurende de jaren 1844, 1845 tot Augustus 1846 zijn in Engeland . . . . 11,006 en
in Wallis . . . . 386 personen

dus te zamen 11,392 menschen gestraft, wegens overtredingen van de jagtwetten.

Van de in Engeland veroordeelden zijn 209 door de Assises en 10,797 door de Petty Sessions en Quarter Sessions, dat is door Regters die een groot, hartstogtelijk belang bij het behoud van het wild hebben, gevonnisd.

Het aantal stroopers, dat veroordeeld is geworden door de Esquires, of Landbezitters, die zelve jagtgronden hebben, en die te gelijker tijd Regter en partij zijn, bedraagt niet minder dan ongeveer vier duizend.

Ongetwijfeld mag men dit een ergerlijk verschijnsel en eene uitdaging van de landelijke aristocratie aan de openbare meening van onzen tijd noemen. Duizenden menschen sterven in Ierland van honger, en de levenden kunnen zich naauwelijks het noodige onderhoud verschaffen, en toch blijven de Nobility en de Gentry voortgaan met aan hun wild de voedingsmiddelen der menschen te verschaffen. En wee dengenen, die zich verstout een enkel dier, al dreef de honger hem aan het uiterste, aan te randen, want de wet is ter bescherming van den rijken landeigenaar. Het laatste jaar was, wegens de buitengewone droogte zeer gunstig voor dit bevoorregt ongedierte, zoodat, behalve de gewone schade, door hetzelve aangerigt, gedurende den winter buitengewoon veel nadeel toegebragt werd aan het jonge koren. Een pachter uit Wiltshire schrijft aan den *Oeconomist*, dat de hazen en konijnen hem zeventig morgen korenland hebben kaal gevreten. Wanneer men veronderstelt, dat het saizoen gunstig was, zal hij ten minsten een verlies van twaalf schepels per morgen lijden. Dit is evenwel nog maar een stoffelijk nadeel van minder belang dan het zedelijke, dat de landelijke bevolking door de jagtwetten lijdt. En waartoe dient het eigenlijk? Om aan een zekere klasse van menschen tijdverdrijf tegen de verveling te verschaffen en den gastronomen een schotel gebraad meer te geven. Het zijn de laatste overblijfsels van het leenregt, dat toch in onze tijden niets dan ellende kan te weeg brengen.

Onder de stroopers, die de Assises veroordeelden, waren 48 tot gevangenisstraf met gedwongen arbeid gedurende twee jaren en 32 tot deportatie van zeven jaren tot levenslang veroordeeld. Dit was ten gevolge herhaling van misdaad, aan geweld of anderzins toe te schrijven. Verbetering brengen die straffen weinig te weeg, want na den straftijd, blijft den strooper niet veel over, als tot zijn vorig bedrijf weder den toevlugt te nemen.

Maar bij de lezing van bovenvermelde opgave moet het verwondering wekken, dat er een groot aantal veroordeelden wordt gevonden, hetwelk behalve de gevangenisstraf ook nog eene borgtogt stellen moet voor een goed gedrag in het vervolg, en vooral komt deze bijvoeging voor in de opgave van Buckingshamshire, welk Graafschap meer dan eenig ander van wild is voorzien. Daarbij komt nog dikwijls de bepaling, dat de veroordeelde zes maanden langer gevangen moet blijven, als hij geene borgstelling voor een jaar geven kan. Deze zedelooze onbillijkheid moet ieder regtschapen mensch ergeren, uitgezonderd zeker de Vrederegters of Sheriffs landbezitters, die liefhebbers van de jagt zijn, want het misdrijf kan met veertien dagen gevangenis gestraft worden, maar heeft men geen geld tot eene borgtogt, dan moet de schuldige nog zes maanden in den kerker smachten. Zoo wordt bij herhaling van strooperij des nachts, behalve de zwaarde-straf, de schuldige ook nog genoodzaakt eene borgtogt te stellen, dat hij in geene twee jaren zal stroopen, en bij gebreke daarvan, moet hij een jaar langer gevangen zitten. De Heer PHILIPPS, de Onder-Secretaris van Staat, omtrent deze gewoonte door eene Commissie van het Parlement ondervraagd zijnde, antwoordde, dat dit, volgens zijne meening, eene bron was voor wreede onderdrukking. Hoe ongerijmd toch is het, van een strooper, die door gebrek tot dit bedrijf gebragt wordt, eene borgtogt te vorderen? Al ware het een arbeider, welke pachter zou een man in zijn dienst willen nemen, die de landaristocratie vertoornd heeft? Natuurlijk moeten alle stroopers zich deze bijgevoegde straf laten welgevallen. Het was zeker de bedoeling des wetgevers niet, maar men houdt zich punctueel aan de letter der wet.

Het is met leedwezen, dat men telkens dezelfde namen op de lijsten der eigenaars ziet terugkeeren, op wier jagtgronden de overtredingen zijn begaan. Vooral ontmoet men den naam van Lord Salisbury, van de Hertogen van Newcastle en Portland, van de Graven van Eldon en Digby, van den Markies van Exeter en de Hertogen van Ruthland en Cleveland. Dit zijn de voornaamste mannen, die de kerkers doen bevolken en ons aantoonen, hoe veel kwaads een enkel mensch kan doen. De Hertog van Buckingham, die, welligt van alle grooten de uitgestrektste jagtgronden bezit, en vooral niet mededogender is jegens de stroopers, heeft weten voor te komen, dat zijn naam op het rapport niet voorkomt. Maar het parlementair onderzoek heeft niet te min den Hertog genoemd, op wiens goederen zich meer dan eene pachthoeve bevindt, waar het wild, ten minste een vierde van den oogst heeft vernield. Zelfs de Koningin VICTORIA komt in het stuk voor, doch algemeen vertrouwt men, dat, werd H. M. ingelicht, omtrent het verderfelijk stelsel der jagtwetten, zij aan dat onregt een einde zou maken.

† †

SPAARBANK TE LEEUWARDEN.

DIRECTEUREN DER SPAARBANK TE LEEUWARDEN, brengen ter kennis van de Deelnemers, dat gedurende de maand Julij, op de Dingsdag-namiddagen van half vijf tot zeven ure, in het locaal der Spaarbank op het Aardenwalletje zullen worden bijgeschreven de renten, verschenen 1° Julij 1847 en vroeger; dat de boekjes op geene andere dan op voorschreven uren ten gemelden einde behooren te worden aangeboden, naardien de werkzaamheden in de voormiddagzittingen geene bijschrijving van renten toelaten; en dat de bijgeschreven renten, des verkiezende, elken Dingsdag, van elf tot één uur, kunnen worden ontvangen.

Directeuren voornoemd,
J. W. BROUWER, *President.*
R. D. SMEDING, *Secretaris.*

Nederlandsche Handel-Maatschappij.

De Directie brengt ter kennis van de Stemgeregtigde Deelhebbers, dat, ingevolge het 91ste der Artikelen van overeenkomst, de in de Vergadering van Commissarissen goedgekeurde *Balans*, over het *Twee en Twintigste Boekjaar*, geëindigd met ult. December 1846, voor hen ter visie zal liggen van den 1 *tot den* 15 *Julij* 1847, ter Secretarie van de Directie te *Amsterdam*, — bij de Agenten der Maatschappij te *Rotterdam*, *Middelburg* en *Dordrecht*, — aan het lokaal der Kamer van Koophandel of Fabrijken te *Leijden* en op het Raadhuis der Stad *'s Gravenhage.*

Amsterdam, den 28 Junij 1847. — VAN DER OUDERMEULEN, *Pr.* T. SCHUURMAN, *D. f. S.*

*** Ondertrouwd:
Sneek, den 7 Julij 1847. — JACOB FEENSTRA Bz. en T. NIEUWENHUIS.
Eenigste kennisgeving.

*** Getrouwd:
Groningen, den 9 Julij 1847. — C. MULLER SISSINGH en H. VISSCHER.

*** Heden beviel voorspoedig van eene welgeschapene DOCHTER DETJE CUPERUS, geliefde Echtgenoot van
Leeuwarden, den 7 Julij 1847. — D. ATTEMA, *Goudsmid.*
Eenige kennisgeving.

*** Heden verloste voorspoedig van een' ZOON M. E. MONJÉ, geliefde Echtgenoote van
Leeuwarden, den 10 Julij 1847. — H. VAN WICHEREN Pz.
Eenige kennisgeving.

*** Heden verloste voorspoedig van eenen welgeschapen ZOON K. E. DE BOER, geliefde Echtgenoote van
Camstraburen onder Leeuwarden, den 10 Julij 1847. — W. BOKMA DE BOER.

*** Heden beviel door Gods goedheid voorspoedig van eene welgeschapene DOCHTER SJOUWKJE J. v. D. MEULEN, geliefde Echtgenoote van
Dragten, den 11 Julij 1847. — J. F. OOSTERBAAN.

*** Op heden, des namiddags circa één ure, overleed alhier, aan de gevolgen eener kortstondige doch hevige ziekte van slechts 8 dagen, tot bittere droefheid van mij en mijne negen Kinderen, na eene hoogstgelukkige echtvereeniging van ruim 20 jaren, de Heer LUDOLPH REINIER FONTEIN, in leven Handelaar en Fabrikant ter dezer stede, in den ouderdom van 45 jaren en 4 maanden.
Franeker, den 2 Julij 1847. — E. M. DE SWART, Wed. L. R. FONTEIN.

KOUDUM, den 3 Julij 1847. Heden overleed alhier, de Wel Edele Heer JENTJE GERLSMA, in leven Genees- en Heelmeester te dezer plaatse, bijna den ouderdom van 48½ jaren bereikt hebbende.
Strekkende deze zoo tot bijzondere als algemeene kennisgeving,

*** Heden overleed alhier de WelGeboren Juffer ELSKE VAN SCHELTINGA, in den ouderdom van 78 jaren.
Leeuwarden, den 5 Julij 1847.
Eenige kennisgeving.

*** Mijn geliefde Echtgenoot MARTEN B. HALBERTSMA, met wien ik circa twee jaren de genoegens eener gelukkige echtverbindtenis mogt smaken, is heden in den jeugdigen ouderdom van 25 jaren ontslapen.
Grouw, den 5 Julij 1847. — MINKE P. MELLES, Wed. M. B. HALBERTSMA.

*** Heden namiddag ten 3½ ure is zacht en kalm ontslapen onze jongste en veelbeminde Zoon JAN BRINK, in den jeugdigen leeftijd van slechts veertien jaren en twee maanden. Eene borstziekte van twintig weken maakte een einde aan zijnen jeugdigen leeftijd. Met innige droefheid staren wij hem na; deze droefheid echter wordt gematigd als wij in gedachtenis houden hoe opregt zijne leefwijze is geweest, en hoe goedig hij in de laatste oogenblikken en stervende zeide: *ik ga, ik ga naar het eeuwige Rijk, om daar mijnen Broeder en Zusters te ontmoeten.* Dat troost ons bedrukt gemoed. Is zóó te sterven niet gelukkig?
Leeuwarden, den 6 Julij 1847. — R. K. BRINK, en TRIENJE G. STEENSTRA.

*** Heden morgen ten half 8 ure, overleed na eene ongesteldheid van eenige weken, onze beminde en eenige Zoon HARMEN BOSMAN, in den ouderdom van 35 jaren, in leven Ondermeester in de Stads-Burgerschool voor meisjes alhier. Allen die den overledene gekend hebben, kunnen beseffen wat wij en zijne eenige Zuster in hem verliezen.
Leeuwarden, den 6 Julij 1847. — J. BOSMAN. G. BOSMAN — VAN SMINIA.

*** Heden overleed mijne innig geliefde Echtgenoot JANTJE KOOPMANS, na een langdurig en smartvol maar geduldig lijden, in den nog jeugdigen leeftijd van ruim 25 jaren. Zij ontsliep kalm en getroost, en laat mij, uit eene gelukkige echtvereeniging van groot drie jaren, een lieveling achter.
Zij, die de ontslapene gekend hebben, zullen beseffen wat onze wederzijdsche Betrekkingen, en ik in haar verliezen.
Gorredijk, den 6 Julij 1847. — J. SWALUË, *Grutter.*

** Heden overleed na eene kortstondige doch hevige ziekte, mijn waarde Echtgenoot LEFFERT TAEKES WIERSMA, in leven Landbouwer en Kerkvoogd te Peins. Hij bereikte den gezegenden ouderdom van 70 en ruim een half jaar, waarvan ik gedurende meer dan 41 jaren mij in eene gelukkige echtverbindtenis met hem mogt bevinden.

Diep bedroefd staar ik met mijne negen Kinderen en mijne Behuwdkinderen den afgestorvene na, opziende tot Hem, die een God is van alle vertroosting, en die mij steun en kracht kan verleenen op mijnen, mij nog overigen levensweg.

Peins, den 7 Julij 1847. BAUKJE EELKES WOUTERS.

Eenige kennisgeving aan Vrienden en Bekenden.

** Heden morgen ten 8 ure, overleed aan de gevolgen eener uitterende ziekte, van eenige weken, in den ouderdom van 42½ jaren, onze waarde Broeder PIETER S. IJETSENGA, in leven Koopman te Witmarsum. Wij verliezen in hem, eenen waardigen Broeder en velen eenen geachten Vriend.

Arum, den 8 Julij 1847.

B. S. IJETSENGA,
Mede namens mijne Zusters.

Algemeene kennisgeving.

** Heden morgen omstreeks 4 uur, overleed na eene kortstondige doch hevige ziekte, mijne geliefde Echtgenoote ANTJE JANS PIERSMA, in den ouderdom van 46 jaren en 5 maanden, na eene gelukkige echtvereeniging van ruim 21 jaren, nalatende 4 Kinderen.

Hommerts, den 8 Julij 1847. H. L. NAUTA.

Strekkende tevens voor bijzondere kennisgeving aan Familie en Bekenden.

Opgave der Prijzen en aanvoer van *BOTER* en *KAAS*, den 9 Julij 1847, aan de Waag te Leeuwarden:

	PRIJZEN.	AANVOER.
BOTER	*f* 39,00.	1036/4 269/8 177/16.
KAAS	*f* 23,00 à *f* 29,00.	16,733 Ned. ponden.

BOTERPRIJZEN bedongen door het *FRIESCH GENOOTSCHAP van Proefondervindelijken Landbouw.*

LEEUWARDEN, Vrijdag den 9 Julij 1847: *f* 39,00.

Prijs-Courant der Effecten.

Amsterdam, den 10 *Julij* 1847.

NEDERLAND.			Gebl.		
Werk. Schuld	2½ pCt.	58	58 1/16	58
Dito dito ..	3 »	70⅛		
Dito dito ...	4 »	90 3/16	90⅜	90 3/16
Amort.-Synd.	3½ »			
Handel-Maats.	4½ »	174⅞	175⅛	175⅛
O. I. Leening	4 »	90¼		
BELGIE.				
bij Banc. Belg .	2½ pCt.			
SPANJE.				
L. b. *Ard.* van 85 £	5 pCt.	17 1/16	17¼	
Dito onbep. Stuk.	5 »	16 11/16	17¾	
dito Binnenl. à ß/m	3 »	28 9/16	28⅝	28 9/16
Ardoin Coupon		13⅜	13⅝	

PORTUGAL.		Gebl.		
Neg. te Londen	3 pCt.	85⅛		
Dito dito	4 »	84 9/16	84 11/16	84⅝
RUSLAND.				
Ob. bij *H.* 1789/1816	5 pCt.	106¼	106⅝	
dito dito 1828/1829	5 »	104⅞	105	
Dito bij dito ..	4 »	91 1/16		
Dito bij *Stiegl.*	4 »	90½		
AMERIKA.				
Oblig	6 pCt.			
Bank-Actien.				
OOSTENRIJK.				
Metaliek	5 pCt.			
W. B. bij *G. & Co.*	5 »			
BRAZILIE.				
Leening	5 pCt.	87⅝		

Oostenr. Metall. 2½ pct. 54⅛; Peru 6 pct. 21⅛, ¼; Grenada 1 pct. 20⅝; Ecuador 2 1/16.

Van onze binnenl. fondsen waren Integr. en 4 pct. iets minder vast, bij eenige affaire in eerstgenoemde.

Naar Aand. Holl. Spw. was wederom zeer levendige vraag, ten gevolge waarvan de prijs dezelve 2 pct. sedert gisteren is gestegen.

In Spaansche fondsen was de handel vrij levendig. Voornamelijk in Onbep. Ardoins en Coupons vertoonden zich onderscheidene koopers.

In de overige vreemde effecten was weinig handel noch variatie.

15de Serien-Loting der Pruisische Loten à 50 R., op 1 Julij jl.

Nos. 34, 185, 244, 254, 322, 397, 427, 442, 496, 512, 569, 578, 634, 635, 654, 657, 689, 696, 729, 738, 754, 812, 813, 871, 896, 919, 936, 968, 982, 985, 987, 998, 1053, 1056, 1083, 1131, 1133, 1135, 1179, 1192, 1193, 1196, 1221, 1271, 1299, 1309, 1321, 1376, 1407, 1412, 1453, 1469, 1470, 1506, 1512, 1538, 1543, 1575, 1587, 1592, 1618, 1661, 1691, 1707, 1780, 1802, 1806, 1838, 1839, 1849, 1879, 1892, 1898, 1901, 1967, 1992, 2011, 2023, 2035, 2043, 2084, 2119, 2126, 2136, 2198, 2244, 2354, 2398, 2395, 2444.

De trekking der Nummers geschiedt 15 October 1847.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS DER STAD FRANEKER, maken bekend dat de ZOMER-KERMIS aldaar zal beginnen op Vrijdag den 30 Julij en eindigen op Dingsdag den 10 Augustus e. k., en dat Kramers, plaatsen voor Kramen of Disschen verlangende, zich in persoon of met vrachtvrije brieven kunnen aanmelden bij den Agent van Policie C. H. DE JONGH; voorts dat op deze Kermis geene Horoskooptrekkers, Rijfelaars noch spelers om gewin van Geld of gemaakt Goud of Zilver zullen worden toegelaten, maar even als alle Bedelaars gestrengelijk worden geweerd.

Franeker, den 10 Julij 1847.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
J. BANGA.
Ter ordonnantie van dezelven,
F. H. BURGHGRAEF.

Met permissie van het Edel Achtbaar Bestuur der stad Franeker, gedenken eenige Kasteleins aldaar, op Woensdag den 4 Augustus e. k., des namiddags ten 2 ure, ter gelegenheid van de Kermis, te laten Verharddraven:

Eene fraaije *ZILVEREN TAFEL-TABAKSDOOS* en een *dito KOMFOOR*, door Paarden welke nergens eenen Stadsprijs (daaronder niet begrepen die van de Leeuwarder Paardenmarkt) noch ook den in de zeven vorige jaren, door de Kasteleins alhier uitgeloofden, hebben gewonnen en voorts tot genoegen der Keurmeesters zijn.

De inschrijving, loting, alsmede de keuring der Paarden zullen plaats hebben bij ABE HAAGSMA, in de Bogt van Guinée, op den dag der Draverij, des voormiddags ten 11 ure.

Onderlinge Brandwaarborg-Maatschappij VAN *WOUDSEND.*

Den belanghebbenden wordt verwittigd, dat de Inschrijving ter Verzekering van het gewonnen HOOI openstaat tot 30 September 1800 zeven en veertig.

De Directeur Boekhouder,
A. H. TROMP.

Onderlinge Verzekering voor Brandschade.

DE GECOMMITTEERDEN van de *Onderlinge Brand-Assurantie-Societeit*, over de voormalige kantons *Franeker*, *Bolsward* en *Dronrijp*, berigten bij deze den belanghebbenden, dat, ter inschrijving bij de gemelde Societeit van VEE, HOOI en GRANEN, de aangaven moeten geschieden vóór den 1 Augustus e. k., ten welken einde gelegenheid zijn zal, des Maandags in de Prins te *Franeker*; des Donderdags in den Wijnberg te *Bolsward*, en Zaturdagen den 24 en 31 dezer, te Halfweg onder *Dronrijp*; telkens des voormiddags van 10 tot 12 ure.

Achlum, den 8 Julij 1847.

De Gecommitteerden voornoemd,
DRAISMA DE VRIES, *Boekh. ad int.*

WILLIGE VERKOOPING van het Heeren Logement te Bolsward.

De Notaris MEIJER, te Bolsward, zal, overeenkomstig art. 1255 B. W., publiek, tegen strijk- en verhooggelden, verkoopen:

Eene hechte, sterke, weldoortimmerde en zeer goed onderhoudene HUIZINGE, ingerigt tot LOGEMENT en KOFFIJHUIS, genaamd *het Heeren Logement*, met ERF, KEGELBAAN en TUIN c. a., staande en gelegen op het beste gedeelte der Stad Bolsward, wijk A, no. 19, voorzien van eene ruime Behangene Koffijkamer en Beneden Voorkamer, eene welingerigte Voor- Bovenzaal; voorts Boven Logeer- en Slaapkamers, een groote vorstvrije Kelder, Keuken, Zolders, uitmuntende Pompen, Regenwatersbakken en Bleek; wijders eene onmiddellijk daarachter gelegene voor weinige jaren geheel vernieuwde STALLING, voor 20 Paarden en WAGENHUIS, staande en ingang hebbende aan de Hoogstraat wijk E, no. 614, thans bij den eigenaar *W. H. Meijer* in gebruik, kadastraal bekend gem. Bolsward, sectie A, no. 781.

Te aanvaarden acht dagen na de finale toewijzing.

Wie gading maakt, kome op den 15 Julij 1847, bij de definitive toewijzing des namiddags ten 3 ure, in opgenoemd Logement.

Voornaam Boelgoed te Sneek, 14 en 15 Julij 1847.

De Notaris JORRITSMA, en de Griffier GORTER, te Sneek, zullen, door het Ministerie van eerstgenoemden, bij boelgoed, om contant, verkoopen:

1. Eenen netten en volledigen Inboedel, waaronder: 1 Kabinet, 1 Bureau, 2 Bedden met toebehooren, Stoelen, Tafels, Spiegels, Schilderijen, Porselein, Glas-, Aarde-, IJzer-, Koper- en Tinwerk, Tafel- en Bedlinnen, onderscheidene Klokken, Serviesen, 1 Speeldoos enz.
2. Nieuwe Bedden, Peluwen en Kussen, Bonte- en Wollendekens, Beddeveer, Teek en Paardehaar.
3. Vrouwen Lijfdragt, waarbij vele Jakken en Rokken, Voorschoten, Jassen, Lijflinnen enz.
4. Goud- en Zilverwerken, onder anderen: 2 breed Gouden Oorijzers, Gitten in het Goud, 2 Juweelen Booden, Vingerringen en Spelden, Braceletten, onderscheiden Gouden en Zilveren Horologien, Zak-, Snuif- en Reukdoozen, 1 Zilveren Beugel, Schoengespen, Knipjes, vele Lepels en Vorken, Bloedkoralen en Gitten, 2 Bijbels met Zilver, en eene menigte kleine Voorwerpen.
5. Eenen volledigen Timmerwinkel, eene groote kwantiteit bruikbaar IJzer, Koper, Tin, Hout, Glas, Touw en Staalwerken; alsmede eindelijk massa's van dien in het oud.

Wie gading maakt, kome op voorschreven dagen, des morgens ten 9 ure, ten huize van *Folkert T. Bakker*, aan het Kleinzand te Sneek.

Finale Verkoop eener Mandenmakerij, te Sneek.

De Notarissen JORRITSMA e[illegible]AGSMA, te Sneek, zullen, mede ten verzoeke van Mr. VERWEIJ, aldaar, finaal verkoopen:

1. Eene hechte en ruime HUIZINGE, met ERF c. a., waarin vele jaren met succes eene Mandenmakerij is uitgeoefend, de eenige binnen deze stad, daartoe bij uitnemendheid geschikt, laatst bewoond door wijlen *J. H. Bos o. u.*, staande aan den Cingel te Sneek; waarop slechts geboden is *f* 1394,75.
2. Een stukje LAND, *de Korfmakerspolle* genaamd, gelegen aan de Trekvaart aldaar, met de daarop staande HOKKEN en BERGPLAATSEN, geheel ingerigt en laatst gebruikt tot eene Mandenmakers Werk- en Opslagplaats; belast met 2 stuivers floreen en staande op de som van *f* 255,75.

Alles onmiddelijk na de finale toewijzing te aanvaarden.

Wie gading maakt, kome op Woensdag den 21 Julij a. s., des avonds ten 7 ure, bij de Wed. *Meijer*, te Sneek.

Verkoop eener Huizinge en Herberg te Heeg.

De Notaris A. W. NAUTA, te IJlst, zal, ten verzoeke van P. VAN HASINGA, Zaakwaarnemer te Oosterlittens qq., publiek bij strijk- en verhooggelden, presenteren te verkoopen:

Eene HUIZINGE en HERBERG, met ruim ERF c. a., staande en gelegen in de Buren te Heeg, *het Hooghuis* genaamd, en aldaar geteekend no. 69, wordende thans bewoond en gebruikt door *G. L. van Koningsveld.*

Wie gading maken komen op Zaturdag den 17 Julij a. s., bij de finale toewijzing in bovengemelde Herberg, des avonds ten 6 ure.

NB. Door deze advertentie vervalt de vroeger geadverteerde verkoop van het Benedenste Gedeelte dezer Huizinge en Herberg.

Verkoop van eene uitmuntende en zeer vruchtbare Zathe en Landen, onder Engwierum.

Mr. J. WITTEVEEN, Notaris te Metslawier, zal, ten gevolge regterlijke autorisatie, op Zaturdag den 24 Julij 1847, des namiddags ten drie ure, ten huize van *Fokke Meirink*, Kastelein te Nieuwezijlen, provisioneel, tegen genot van strijk- en verhooggeld, presenteren te verkoopen:

Eene ver-uitmuntende en zeer vruchtbare ZATHE en LANDEN, met HUIZINGE, gekwoteerd met no. 37, SCHUUR, VUURHAANTJE, HIEMINGE, ruime HOVINGE, BOOMEN en PLANTAGIE cum annexis, staande en gelegen onder het behoor van den dorpe Engwierum, kadastraal bekend gemeente Ee, sectie D, nommers 362, 363, 364, 365, 361, 398, 394, 393, 392, 390, 337, 338, 339, 414, 431, 471, 470, 469, 473, 135, 134, 263, 631, en sectie C, nommers 587 en 587*a*, ter gezamenlijke grootte van 34 bunder 6 roede en 10 el, zoo Bouw- als Greidlanden, en hebbende een belastbaar kadastraal inkomen wegens gebouwde eigendommen *f* 45, en wegens ongebouwde *f* 1448,94; tot St. Petri en 12 Mei 1855 verhuurd aan de mede-eigenaarsche *C. A. Siccama*, Weduwe *K. J. Dorenbos*, voor eene jaarlijksche huur van *f* 1100, en alsdan vrij te aanvaarden.

En zulks voorbehoudens het regt van zamenvoeging in 22 perceelen, bij Billetten en Verkoopboekjes omschreven, welke zijn te bekomen ten Kantore van den Notaris voornoemd, alsmede bij B. SCHAAFSMA, Boekdrukker te Dockum.

TE HUUR: Eene hechte en ruime HUIZINGE, met PLAATS, staande en gelegen op de Tuinen, te Leeuwarden, gekwoteerd letter B, no. 68, met een ruim Voorhuis, een behangen geplafonneerd Voorkamertje, met Schoorsteen, Spiegel en twee Kasten, eene behangen geplafonneerde Binnenkamer, enz., een uitmuntende Kelder, een Achterhuis, een Kamertje, een Regenwatersbak, eene Glazenkast, eene Keuken, een Zolder, een Putwaterspomp, een ruime en afgeschutte Zolder aan de Straat, enz.; terstond of wat later te aanvaarden. En Conditien te vernemen bij de Juffer M. P. RENEMAN, op de Tuinen, letter B, no. 73, alhier.

TE HUUR, *om dadelijk te aanvaarden:* Eene HEEREN-HUIZINGE, letter B, no. 59, te Leeuwarden. Te bevragen bij J. G. PATER, in de Groote Kerkstraat aldaar.

TE KOOP: Een gebruikte *Meijers* PIANO, 5½ octaaf, voor 50 Gulden. Te bezigtigen bij J. KIESTRA, te Dongjum.

De Crediteuren van wijlen den Heer LUDOLPH REINIER FONTEIN, in leven Handelaar en Fabrikant te Franeker, en aldaar overleden den 2 Julij 1847, worden verzocht hunne schuldvorderingen in te leveren vóór den 25 Julij 1847, ten Kantore van Mr. Æ. M. DE SWART, Procureur te Leeuwarden.

MEUBEL-FABRIJK.

De Ondergeteekende heeft de eer, zijne geeerde Stad- en Landgenooten te berigten, dat hij zich alhier heeft gevestigd als Fabrijkant in MODERNE en ANTIEKE MEUBELEN en alles wat verder in den uitgestrektsten zin tot dat vak behoort. Zullende hij trachten door eene accurate en civiele bediening zich de gunst en het vertrouwen waardig te maken van hen welke hem met dezelve zullen gelieven te vereeren.

P. VAN HAAGEN,
in de Weerdt, letter G, no. 29, *te Leeuwarden.*

INLANDSCH GEMAAKTE HEEREN KLEEDEREN VAN A. KAUFMANN, TE ROTTERDAM.

De Ondergeteekende berigt door deze het geëerde Publiek de ontvangst van een assortiment fraaije ZOMER-ARTIKELEN, alle naar den laatsten smaak vervaardigd. De Goederen, welke hij uithoofde van uitverkoop, aan zijne begunstigers in de laatste dagen niet heeft kunnen leveren, zijn hem te gelijk geworden, tot welker bezigtiging hij de eer heeft hun bij deze uit te noodigen. De sluiting van het Magazijn op den 17 dezer maand bepaald zijnde, bedankt hij het Publiek voor het in hem gestelde vertrouwen.

Uitgepakt bij C. WITTEVEEN, Logement op het Schavenek te Leeuwarden.

Pr. A. KAUFMANN,
J. CAHEN.

De Heer F. GAMBEIJ, Directeur van de Gaz-Fabrijk te Leeuwarden, heeft d eer ter kennis van het Publiek te brengen, dat van heden de prijs van Coke in plaats van *f* 1,25 op *f* 1 de mudde is gesteld.

De Ondergeteekende TOUWSLAGER, op het Noord te Franeker, berigt d deze, dat hij tevens eene ZADELMAKERIJ is begonnen. Beveelt zich ot het maken en leveren van alle artikelen deze beide vakken betreffende, in en ieders gunst ten vriendelijksten aan.

D. ZIJLSTRA Cz.

Een SMIDSKNECHT, werk begeerende, kan dadelijk werk bekomen bij P. TILSTRA, Mr. Smid te Hallum. Brieven franco.

Er wordt gevraagd een KOREN- en PELMOLENAARSKNECHT die zijn werk grondig verstaat, van een onbesproken gedrag en goede bewijzen voorzien, kan met Augustus e. k. een' dienst bekomen. Vervoege zich in persoon bij W. HETTEMA, Koren- en Pelmolenaar te Kollum.

Iemand tusschen de 30 en 40 jaren oud, van de Protestantsche Godsdienst, door onvoorziene omstandigheden buiten betrekking, zag zich gaarne, hoe eerder hoe liever, als HUISHOUDSTER in eene fatsoenlijke familie geplaatst, kunnende eene huishouding in alle deelen volkomen waarnemen, alsmede met Kinderen omgaan, en in staat om van hare bekwaamheid en gedrag de beste getuigenis over te leggen. Adres, met *franco* brieven, onder letter X, bij den Boekverkooper H. BRANDENBURGH, te Workum.

TER LEEUWARDER COURANT-DRUKKERIJ.

VERSLAG
van den STAATSRAAD, GOUVERNEUR en de GEDEPUTEERDE STATEN der Provincie *Vriesland*,
aan de
STATEN van dat Gewest, in derzelver gewone vergadering van den jare 1847.

EDELE GROOT ACHTBARE HEEREN!

Ter voldoening aan art. 45 des Reglements, bepalende de wijze, waarop het gezag en de magt door de Staten van de Provincie *Vriesland*, overeenkomstig de Grondwet, wordt geoefend, hebben wij de eer UEd. Groot Achtb. het navolgende verslag aan te bieden, waarin de verschillende onderwerpen, die gewoonlijk behandeld worden, in dezelfde orde voorkomen, als in de laatst vorige verslagen.

§ 1. *Het inwendige beheer en de Policie.*

Nopens deze belangrijke aangelegenheden kunnen wij UEd. Groot Achtb., bij voortduring, geene andere dan voldoende berigten mededeelen.

Het inwendige beheer der Provincie wordt geregeld uitgeoefend, en de verschillende autoriteiten en ambtenaren, die met de zorg en de bemoeijingen van dit bestuur zijn belast, kwijten zich steeds, over het algemeen, met lust en ijver van de verpligtingen op hen rustende; ofschoon het niet betwijfeld mag worden, dat daaraan nu en dan, vooral bij de tijden en omstandigheden, die wij beleven, geene onbelangrijke moeijelijkheden en bezwaren zijn verbonden.

Het is zeer te wenschen, dat de ingezetenen van dit Gewest, bij voortduring, over het algemeen, met eenen goeden geest blijven bezield, omdat daardoor niet alleen rust en orde worden bevorderd, maar ook krachtig wordt medegewerkt tot het beramen en tot stand brengen van al zoodanige maatregelen, als welke nuttig en noodig worden geacht.

Te betreuren is het, dat in het laatst der vorige week in de Steden *Harlingen*, *Leeuwarden*, *Franeker*, *Dockum* en *Bolsward* meer of minder ernstige volksoploopen hebben plaats gehad, waarbij verregaande ongeregeldheden en gewelddenarijen, vergezeld met vernieling van goederen enz., zijn voorgevallen; daar zulke moedwilligheden en boosheden tot niets anders kunnen leiden, dan om de algemeene rampen en onheilen, ontstaan uit eene zeer buitengewone duurte en schaarschheid van de eerste en meest benoodigde levensbehoeften, nog door eigene schuld en roekeloosheid te vermeerderen en te verzwaren.

Het is echter gelukkig, dat de rust en orde, ten gevolge van de genomene maatregelen, overal weder spoedig zijn hersteld geworden, en wij willen hopen, dat zich zulke ergerlijke en misdadige tooneelen niet zullen herhalen, opdat geene meerdere ingezetenen zich, door wel verdiende straf, de ongelukkigste gevolgen voor zich en voor hunne huisgezinnen en betrekkingen op den hals halen.

§ 2. *Handhaving van Reglementen en Plaatselijke Keuren.*

Met betrekking tot dit punt vermeenen wij ons thans te mogen gedragen aan hetgeen in vorige verslagen daaromtrent is in het midden gebragt; zijnde er sedert geene omstandigheden voorgevallen, die aanleiding zouden kunnen geven tot het vermoeden, dat die aangelegenheid met mindere zorg wordt behandeld, dan daarbij is vermeld.

§ 3. *Verandering of bestendiging in het lidmaatschap der Staten en der Staten-Generaal.*

Sedert ons verslag des vorigen jaars heeft uwe vergadering het verlies van twee harer leden te betreuren, door het overlijden van de Heeren Mr. *Andries Stinstra* en *Christiaan Westenberg*, de eerste zitting hebbende wegens den Stedelijken en de andere wegens den Landelijken Stand.

Door den dood van den Heer Mr. *A. Stinstra* eene buitengewone vacature in UEd. Groot Achtb. vergadering ontstaan zijnde, is daarin door den Raad der

Stad *Franeker* voorzien, die, ter vervulling van die buitengewone vacature, benoemd heeft den Heer *Douwe Feikema*, lid van den Raad dier Stad.

Op den eersten Dingsdag in de maand Julij dezes jaars treden, volgens tourbeurt, af:

Wegens den Stand der Edelen,

De Heeren:

Jonkheer *Vitus Valerius van Camminghu.*

Mr. *Age Tjepke Ruurd Sixma* Baron *van Heemstra.*

Regnerus Hendrik Sjuck Gerrold Juckema van Burmania Baron *Rengers.*

Jonkheer *Arend Johannes van Sminia.*

Jonkheer Mr. *Hobbe Baerdt van Sminia.*

Jonkheer Mr. *Pieter Benjamin Johan Vegilin van Claerbergen.*

Wegens den Stedelijken Stand,

De Heeren:

Mr. *Jan Hendrik van Boelens.*

Suffridus Salverda.

Mr. *Adrianus van Slooten.*

Pieter Koumans Smeding.

Gerardus van Wageningen.

Willem Roelof van der Weide.

Wegens den Landelijken Stand,

De Heeren:

Johan Hora Adema.

Mr. *Binse Albarda.*

Jan Albarda.

Mr. *Gerrit Nicolaas Mulier.*

Jonkheer Mr. *Daniel de Blocq van Haersma de With.*

Zijnde de Heer *Christiaan Westenberg*, die anders ook onder de aftredenden zoude hebben behoord, overleden, zoo als reeds boven is vermeld.

Door de Ridderschap, de Raden der respective Steden *Leeuwarden* en *Dockum* en door het Kies-Collegie van het eerste District in de Provincie zijn, in derzelver tot dat einde gehoudene vergaderingen, ter vervulling van de openvallende plaatsen, gekozen:

Wegens den Stand der Edelen,

De Heeren:

Jonkheer *Vitus Valerius van Camminghu.*

Mr. *Age Tjepke Ruurd Sixma* Baron *van Heemstra.*

Regnerus Hendrik Sjuck Gerrold Juckema van Burmania Baron *Rengers.*

Jonkheer *Arend Johannes van Sminia.*

Jonkheer Mr. *Hobbe Baerdt van Sminia.*

Jonkheer Mr. *Pieter Benjamin Johan Vegilin van Claerbergen.*

Wegens den Stedelijken Stand,

Door den Raad der Stad *Leeuwarden*,

De Heeren:

Mr. *Jan Hendrik van Boelens.*

Suffridus Salverda.

Pieter Koumans Smeding.

Mr. *Ciprianus Johannes van der Veen.*

Door den Raad der Stad *Dockum*,

De Heeren:

Isaac Theodorus ter Bruggen Hugenholtz.

Mr. *Adrianus van Slooten.*

Wegens den Landelijken Stand,

De Heeren:

Johan Hora Adema.

Jan Albarda.

Martinus Manger Cats.

Mr. *Gerrit Nicolaas Mulier.*

Mr. *Cornelius Franciscus Frisius Rinia van Nauta.*

Jonkheer Mr. *Daniel de Blocq van Haersma de With.*

Volgens de bepaling van art 4 van het Reglement, bepalende de wijze, waarop het gezag en de magt door de Staten der Provincie *Friesland*, overeenkomstig de Grondwet, wordt geoefend, zijn de wettigheid der gehoudene stemmingen

en de bevoegdheid der gekozene leden, door den Heer Staatsraad, Gouverneur en ons, na gedaan onderzoek, erkend, en zullen dezelve alzoo in UEd. Groot Achtb. vergadering zitting kunnen nemen, na de voorgeschrevene eeden te hebben afgelegd.

In dit jaar zullen bij ons Collegie moeten aftreden de Heeren Mr. *Bernardus Dorhout* en *Pieter Mulier*, in welke, door gewone aftreding, te ontstane vacatures UEd. Groot Achtb. derhalve zullen hebben te voorzien.

Wat het lidmaatschap der Staten-Generaal aanbelangt, daarin zijn geene veranderingen voorgevallen.

De in de maand October van dit jaar aftredende leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal uit deze Provincie zijn de Heeren Mr. *Nicolaas van Heloma* en Mr. *Schelte* Baron *van Heemstra*, voor welke te ontstane vacatures door UEd. Groot Achtb. in derzelver aanstaande gewone vergadering de benoemingen zullen behooren te geschieden.

§ 4. *Verandering of bestendiging in het personeel der Stedelijke of Plaatselijke Besturen.*

Bij Koninklijk Besluit van den 12 December 1846, no. 125, zijn de op den 2 Januarij 1847 aftredende Wethouders in de verschillende Stedelijke Besturen dezer Provincie op nieuw als zoodanig benoemd geworden.

De door het overlijden van den Heer Mr. *A. Stinstra* opengevallene betrekking van Burgemeester der Stad *Franeker* is nog niet weder vervuld.

Door de benoeming van den Heer Mr. *G. N. Mulier* is voorzien in de vacature, ontstaan onder de leden van den Stedelijken Raad der Stad *Leeuwarden* door het aan den Heer Mr. *W. Albarda*, op deszelfs verzoek, verleend eervol ontslag uit die betrekking.

Te *Bolsward*, is in plaats van den Heer *W. H. Bouma*, overleden, tot lid van den Raad der Stad benoemd de Heer *J. de la Lande Cremer.*

De door het overlijden van den Heer *I. Telting* ontstane vacature onder de Wethouders der Stad *Franeker* is nog niet weder vervuld; terwijl aldaar, in plaats van den overleden Heer *P. Bogtstra*, tot lid van den Stedelijken Raad is benoemd de Heer J. *Jellema Dz.*

Te *Sneek* zijn, ter vervanging van de op hun verzoek eervol ontslagen Heeren *A. J. Born* en *H. van der Feer*, tot leden van den Stedelijken Raad benoemd de Heeren *A. W. Stam* en Mr. *G. Andreae Pz.*

Aan den Heer *G. W. Posthuma*, te *Dockum*, op deszelfs daartoe gedaan verzoek, een eervol ontslag verleend zijnde uit de betrekking van Wethouders dier Stad, is, ter vervulling van die vacature, door Zijne Majesteit benoemd de Heer *S. van Sloterdijck Beekkerk*; terwijl tot leden van den Stedelijken Raad aldaar zijn gekozen de Heeren *A. Posthuma* en *I. T. ter Bruggen Hugenholtz*, en zulks in de plaats van de Heeren *C. W. Posthuma*, en *O. Faber*, beide als zoodanig, op hun verzoek, eervol ontslagen.

Onder de leden van den Raad der Stad *Stavoren* is eene vacature ontstaan door het overlijden van den Heer *J. D. ten Dam*, tot vervulling waarvan de keuze alsnog moet geschieden.

Te *Sloten* is de, door den dood van den Heer *W. H. van Hottinga* ontstane vacature onder de leden van den Stedelijken Raad vervuld geworden door de uitgebragte keuze op den Heer *G. F. van der Wal.*

Door den Koning is tot Wethouder der Stad *Workum* benoemd de Heer *H. J. Deinum*, en zulks ter vervulling van de vacature, ontstaan door het overlijden van den Heer *W. J. Brouwer;* terwijl in de vervulling der vacature, door dat overlijden veroorzaakt onder de leden van den Stedelijken Raad, nog moet worden voorzien.

Tot Grietman van de Grietenij *Hennaarderadeel* is door Zijne Majesteit benoemd de Heer Jonkheer Mr. *C. van Eijsinga*, ter vervanging van den Jonkheer Mr. *J. F. van Eijsinga*, aan wien, op deszelfs daartoe gedaan verzoek, een eervol ontslag uit die betrekking is verleend.

In de Grietenij *Oostdongeradeel* zijn tot leden van den Grietenij Raad benoemd de Heeren *J. F. Witteveen* en *P. C. Wobma*, in plaats van de Heeren *F. T. Wiersma*, overleden, en *F. Botma*, op deszelfs verzoek, eervol ontslagen.

Tot lid van den Grietenij Raad van *Kollumerland en Nieuwkruisland* is benoemd de Heer *J. W. Postma*, ter vervulling der vacature ontstaan door het overlijden van den Heer *S. P. de Boer.*

Aan den Heer *P. J. Halbesma*, is, ter voldoening aan het daartoe door denzelven gedaan verzoek, een eervol ontslag verleend uit de betrekking van lid van den Grietenij Raad van *Dantumadeel*, welke vacature evenwel nog niet weder is vervuld.

In de Grietenij *Menaldumadeel* is tot lid van den Raad benoemd de Heer *S. M. Rollingswier*, in plaats van den Heer *S. S. Veeman*, overleden.

De Heer *A. P. Anema*, lid van den Raad der Grietenij *Barradeel*, overleden zijnde, is ter vervulling van die vacature, benoemd de Heer *I. A. Hibma*.

In de Grietenij *Wonseradeel* is tot Assessor benoemd de Heer *IJ. J. IJpma*, ter vervulling der vacature onder de Assessoren ontstaan door het overlijden van den Heer *T. IJ. Tacoma*; terwijl onder de leden van den Grietenij Raad drie vacatures bestaan, als: door het overlijden van gemelden Heer *Tacoma* en van den Heer *S. H. Rusticus*, en door het, op deszelfs daartoe gedaan verzoek, verleend eervol ontslag aan den Heer *W. H. T. Camstra* Baron *thoe Schwartsenberg en Hohenlansberg*, welker vervulling evenwel eerlang kan worden te gemoet gezien.

In de Grietenij *Utingeradeel* is tot Assessor benoemd de Heer *H. P. Piersma*, in plaats van den Heer *S. J. Koopmans*, overleden; terwijl de door dat overlijden opengevallene betrekking van lid van den Grietenij Raad is vervuld geworden door de benoeming van den Heer *S. M. Bottema*.

In de Grietenij *Ængwirden* zijn overleden de Heeren *R. Dam*, Assessor, en *M. L. van Terwisga*, lid van den Grietenij Raad, welke betrekkingen weder vervuld zijn geworden door de Heeren *H. W. de Oude*, als Assessor, en *J. H. Pijlman* en *H. K. Vos*, als leden van den Raad der Grietenij.

Ter vervulling van de vacatures, ontstaan in den Raad der Grietenij *Opsterland*, door het overlijden van de Heeren *J. T. Taekema* en *T. A. Buursma*, zijn benoemd geworden de Heeren *J. L. Bosma* en *K. W. Rinsema*.

In de Grietenij *Weststellingwerf* is tot lid van den Raad benoemd de Heer *H. A. Timmerman*, in plaats van den overleden Heer *G. J. Landman*.

In de Grietenij *Schiermonnikoog* is tot lid van den Raad benoemd de Heer *H. A. Zeilinga*, tot aanvulling der tot nog toe, wegens gemis van geschikte en de vereischten bezittende personen, onvervuld gebleven zijnde plaats in dien Raad, waardoor dezelve thans weder voltallig is.

In de Grietenij *Schoterland* is overleden de Heer *M. J. Hoogeveen*, lid van den Raad, in welke vacature nog moet worden voorzien.

Aan den Heer Mr. *K. Blok*, op het daartoe door denzelven gedaan verzoek, een eervol ontslag verleend zijnde uit de betrekking van Secretaris bij het Bestuur der Stad *Harlingen*, is door Zijne Majesteit in diens plaats benoemd de Heer Mr. *A. G. van Velsen Wiersma*.

Bij het Grietenij Bestuur van *Westdongeradeel* is tot Secretaris benoemd de Heer *Jilles Klaasesz*, ter vervanging van den Heer *Jan Klaasesz*, aan wien, op deszelfs verzoek, door den Koning een eervol ontslag is verleend geworden.

Aan den Heer *G. J. Loncq* is een eervol ontslag verleend uit de betrekking van Gemeente Ontvanger der Stad *Harlingen*, ter voldoening aan het daartoe door denzelven gedaan verzoek; zijnde deze betrekking nog niet weder vervuld.

§ 5. *Staat der bevolking.*

Op den 1 Januarij 1846 was de bevolking der Provincie 245,266 zielen,

In dat jaar zijn geboren	7,483	
en overleden	6,700	
dus meer geboren dan overleden	783	
volgens de bekomene opgaven zijn, gedurende het jaar 1846, meer uit de Provincie vertrokken dan van elders ingekomen	153	
Zoodat de bevolking in 1846 is vermeerderd met		630 »
Waardoor derhalve de bevolking op den 1 Januarij 1847 bedraagt		245,896 zielen.

Deze uitkomst levert een zeer belangrijk verschil op bij de laatste jaren; want toen bedroeg de vermeerdering der bevolking dezer Provincie gewoonlijk

tusschen de 3,000 en 4,000 zielen, en in 1845 nog 3,715 zielen, terwijl over 1846 de bevolking met slechts 680 zielen is toegenomen.

Het blijkt uit de vorenstaande opgave, dat dit belangrijk verschil daarin gelegen is, dat er, in 1846, 872 *minder* zijn geboren, dan in 1845, en 1896 *meer* zijn overleden; terwijl er, in 1845, 164 meer in de Provincie waren gekomen, dan naar elders vertrokken, en nu, in 1846, het getal der uit de Provincie vertrokkenen dat der ingekomenen met 153 overtreft.

Het getal der in 1846 binnen deze Provincie voltrokken Huwelijken beloopt 1759, dus 280 minder dan in 1845, terwijl er in hetzelfde jaar 5 echtscheidingen hebben plaats gehad, een getal gelijk staande met dat van den jare 1845.

Van de 7,483 geboorten, welke er zijn voorgevallen in 1846, hebben er 1,964 plaats gehad in de Steden en 5,519 in de Grietenijen, terwijl de *dood* geborenen beliepen in de Steden 84 en in de Grietenijen 190.

Het getal der in *onecht* geborenen bedraagt, in 1846, 237, van welke geboorten 96 hebben plaats gehad in de Steden en 141 in de Grietenijen. Het getal van dezen, die *dood* geboren zijn, bedraagt in de Steden 10 en in de Grietenijen 7, alzoo te zamen 17.

Uit *wettige* huwelijken zijn derhalve, gedurende het jaar 1846, geboren 7,246, als in de Steden 1,868 en in de Grietenijen 5,378, waaronder in de Steden 74 *dood* geborenen en in de Grietenijen 183.

Volgens de van de Plaatselijke Besturen ontvangene opgaven zoude de bevolking der Provincie, op den 1 Januarij 1847, verdeeld zijn in de volgende Godsdienstige gezindheden, als:

Nederduitsche Hervormden	203,291.
Fransche of Waalsche Hervormden	153.
Evangelische Lutherschen	617.
Herstelde Lutherschen	178.
Doopsgezinden	14,455.
Remonstranten	21.
Christelijke Afgescheidenen	4,429.
Roomsch Catholijken	21,112.
Nederduitsche Israëliten.	2,160.
Portugesche Israëliten	11.
Tot geen der genoemde gezindheden behoorende	188.

Het totaal van dit cijfer verschilt evenwel eenigzins met het bedrag der bevolking, zoo als dezelve boven is opgegeven, hetwelk schijnt ontstaan te zijn uit de omstandigheid, dat alle Plaatselijke Besturen vroeger in het opgeven der bevolking niet op dezelfde wijze zijn te werk gegaan met het berekenen dergenen, die in de Gemeenten waren ingekomen en daaruit vertrokken.

§ 6. *Gezondheids-toestand. Koepok-inenting.*

Bijzondere besmettelijke ziekten hebben er in het jaar 1846 algemeen niet in deze Provincie geheerscht; doch gedurende de laatste maanden van het jaar zijn er onder de ingezetenen van de langs de zeekusten gelegene Grietenijen en steden vele koortslijders gevonden, vooral in de Grietenijen *Kollumerland* en *Nieuwkruisland*, *Oostdongeradeel*, *Westdongeradeel*, *Ferwerderadeel*, het *Bildt*, *Barradeel*, *Franekeradeel* en *Wonseradeel*, en in de steden *Harlingen*, *Franeker*, *Bolsward* en *Workum*, waarvan hier en daar ook eene buitengewone sterfte het gevolg is geweest.

Men vermoedt dat deze koorts-epidemie waarschijnlijk, even als die van de jaren 1826 en 1827, grootendeels te zoeken zal zijn in den aanhoudenden warmen en droogen zomer en de sterke daauw gedurende den avond, den nacht en den morgen, welke afwisseling van droogte in vochtigheid, en van warmte in koude, langs de zeekusten veelal plotselinger en sterker plaats vindt dan binnen in de Provincie.

Blijkens de opgaven, die deswege zijn ingekomen, zijn er over 1846 met koepokstof ingeënt 5600, waarvan 2500 *gratis* en 3100 *tegen belooning*.

In 1845 bedroeg het getal gevaccineerden 6471, zoodat er, in 1846, 871 minder die kunstbewerking hebben ondergaan, waarop niet zonder invloed zal zijn geweest het mindere getal geboorten, dat in het laatstgenoemde jaar heeft plaats gehad.

De natuurlijke kinderpokken zijn, gedurende den loop van het jaar 1846, in deze Provincie bijna niet voorgekomen. De ontvangene opgaven bevatten slechts

een getal van 5, die door de kinderziekte zijn aangetast, en welke allen, zonder gebreken, zijn hersteld.

Deze uitkomst verschilt nog al aanmerkelijk bij die van het jaar 1845, toen de opgaven vermeldden een getal van 191 door de kinderziekte te zijn bezocht geweest, waarvan er 168 waren hersteld zonder gebreken en 23 overleden.

§ 7. *Geneeskundige dienst. Krankzinnigen-Huizen.*

De geneeskundige dienst is in deze Provincie, bij voortduring, over het algemeen, voldoende verzekerd; wordende voor zoo ver ons bekend, de bestaande bepalingen daaromtrent, naar behooren, nageleefd.

De zaak nopens de geneeskundige dienst der armen ten platten lande in deze Provincie zal op nieuw een onderwerp van UEd. Groot Achtb. deliberatien moeten uitmaken, want wij zijn door Zijne Excellentie den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken verzocht, om ter kennis van Uwe vergadering te brengen, dat Zijne Majesteit geene termen gevonden heeft, om de artikelen 4 en 6 van het Koninklijk Besluit van den 2 April 1829, no. 42, voor de Gemeenten ten platten lande in de Provincie *Vriesland* buiten toepassing te laten, doch dat Zijne Majesteit bereid blijft tot goedkeuring eener intrekking van het Reglement, ten onderwerp van het Besluit van den 18 Januarij 1829, no. 92, verstrekkende, wanneer die gevraagd mogt worden zonder verkorting der werking van het Besluit van den 2 April 1829, no. 42.

In het getal der in deze Provincie bestaande Plaatselijke Commissien van Geneeskundig Toevoorzigt is geene verandering voorgevallen; terwijl ook, sedert ons verslag des vorigens jaars, het personeel der Provinciale Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toevoorzigt in *Vriesland* geene verandering heeft ondergaan, zijnde de Heeren *J. van der Plaats* en *H. D. Wijndels*, beide te *Leeuwarden* woonachtig, respectivelijk bij voortduring benoemd tot President en Secretaris van genoemde Commissie.

Bij Resolutie van den 10 Maart 1847, no. 49, zijn door ons gearresteerd, en, op de gebruikelijke wijze, ter uitvoering gelegd de lijsten der bevoegd erkende beoefenaren van de onderscheidene takken der Geneeskunst in deze Provincie voor het jaar 1847, — der Geneesmiddelen, welke voornoemde Geneeskundigen altijd in voorraad en schouwbaar moeten houden volgens de Geneeskundige Verordeningen, waarop, achter al die Geneesmiddelen, welke als doorgaande genoegzaam bij de bediening der armen worden geacht, de prijs is uitgetrokken, waarvoor dezelve aan de armen moeten worden geleverd, — en der Werktuigen voor de Heelmeesters en Vroedmeesters en van de Voorwerpen, welke de Drogisten niet beneden de bij elk derzelve bepaalde hoeveelheid mogen verkoopen.

Tijdens het zamenstellen der eerstgenoemde lijst bedroeg het getal der in deze Provincie gevestigde beoefenaren van de verschillende takken der geneeskunst, het volgende:

	in 1847.	in 1846.
Medicinæ Doctores	76	74
Chirurgæ Doctores	9	8
Heelmeesters	17	19
Heelmeesters ten platten lande .	96	102
Artis Obstetriciæ Doctores . .	48	45
Vroedmeesters	106	109
Apothecars	83	78
Vroedvrouwen	44	47
Drogisten	4	4
Oogmeesters	1	1
Tandmeesters	10	10

waarvan 7 buiten de Provincie wonen.

Wat den staat en het beheer van het Geneeskundig Gesticht voor Krankzinnigen te *Deventer* betreft, waarvan wij nu hier de mededeeling zullen laten volgen, het geblijkt uit het verslag, deswege bij ons van Heeren Bestuurders ingekomen, dat op den 15 Junij dezes jaars in het Gesticht waren opgenomen 136 lijders, als 87 mannen en 49 vrouwen. Op den 15 Junij des vorigen jaars bedroeg het geheel getal lijders 133, en in den loop van het jaar zijn er opgenomen 30 en uitgegaan 27, onder welke eersten zich bevonden 19 mannen en 11 vrouwen, terwijl het getal van hen die uit het Gesticht zijn gegaan, bestond

uit 10 geheel hersteldden, waaronder 7 vrouwen, uit 3 verbeterden, waaronder 2 vrouwen, uit 8 niet verbeterden, alle mannen, en uit 6 overledenen, van welken 4 mannen waren.

Onder de hersteldden behoorde een onvermogende Krankzinnige uit dit Gewest; terwijl er twee van de zoodanigen zijn overleden.

Boven het getal van 30, bij het contract bepaald, zijn er thans, voor zoo verre ons zulks uit de opgaven is bekend, *vijf* onvermogende Krankzinnigen uit deze Provincie geplaatst, om verpleegd te worden op de gunstige bepalingen van het bedoelde contract, zoodra zich daartoe de gelegenheid zal opdoen, ten gevolge van ontslag of overlijden.

Behalve deze 5 zijn er later nog 2 aanvragen om plaatsing van onvermogende Krankzinnigen ingekomen.

Omtrent de uitbreiding van het bewuste Contract zullen wij UEd. Groot Achtb., bij een afzonderlijk rapport, voorstellen doen, ter voldoening aan de resolutie van UEd. Groot Achtb., van den 31 Julij 1846, no. 7, waaruit UEd. Groot Achtb. tevens zullen kunnen ontwaren de bevinding van eene Commissie uit ons midden, welke het Gestigt in het vorige jaar heeft bezocht, ten einde zich met die inrigting meer van nabij bekend te maken.

Blijkens het rapport van Heeren Bestuurders, loopende tot den 15 Junij 1847, heeft de inrigting van het Gestigt geene veranderingen ondergaan; wordende overigens de werkzaamheden door de lijders der laatste klasse, voor zoo ver de ruimte zulks toelaat, steeds met ijver voortgezet, terwijl de heilzame invloed daarvan op de herstelling der verpleegden in allen deele beantwoordt aan de verwachting.

De veldarbeid door de mannen van de lagere klasse heeft ook weder in het voorjaar eenen aanvang genomen, en de zeer merkbare verbetering in den toestand der lijders, die daaraan deel nemen, maakt het, naar het oordeel van Heeren Bestuurders, wenschelijk aan dien veldarbeid meerdere uitbreiding te geven, zóódat ook de vrouwen daarvan niet zijn uitgesloten.

Men is ook voornemens om aan de mannen der eerste en tweede klasse eenige meerdere bezigheid te verschaffen; zullende dezelve eerlang ook onderrigt ontvangen in het kunstdraaijen, schrijnwerken, boekbinden enz.; terwijl Heeren Bestuurders er op bedacht zijn, om langzamerhand eene gepaste en toereikende boekerij te verzamelen, ten einde die lijders, die daarvoor vatbaar zijn, eene genoegelijke en nuttige tijdkorting te bezorgen door aangename lectuur en door het bezigtigen van eenige plaatwerken.

De Geneeskundige dienst in het Gestigt is tot nog toe op denzelfden voet verbleven, zijnde dezelve echter door het vertrek van den Heer *Everts*, eene andere bestemming hebbende erlangd, opgedragen aan den Heer *von Baumhauer*, Phil. Theor. Mag. Lit. Hum. Med. Chir. et Art. Obst. Doctor, daartoe door den Raad der Stad *Deventer* benoemd.

De gemelde betrekking is aan dien Heer voorloopig opgedragen op dezelfde voorwaarden, als waarop die door den Heer *Everts* werd waargenomen, doch Bestuurders blijven het niet alleen van belang, maar ook noodzakelijk achten, dat er een vaste Geneesheer worde aangesteld, en dat aan dezen een tweede Arts worde toegevoegd; wordende zij dagelijks meer en meer in die overtuiging bevestigd, door de blijkbare voordeelen die in dat opzigt de meeste andere Gestichten opleveren, welke bijkans alle een of meer vaste Geneesheeren bezitten, zoodat eene veranderde inrigting daaromtrent voor het Gestigt te *Deventer* als eene zeer wenschelijke zaak door Heeren Bestuurders wordt beschouwd, ten einde met andere inlandsche Gestichten te wedijveren en met de klimmende eischen der wetenschap gelijken gang te houden.

§ 8. *Broodzetting en Maalloon.*

Ten aanzien van deze beide aangelegenheden hebben sedert ons verslag des vorigen jaars geene veranderingen plaats gehad, noch zijn daaromtrent, voor zoo veel ons bekend, bijzonderheden voorgevallen, die hier eenige vermelding zouden verdienen; terwijl de dienaangaande bestaande verordeningen, over het algemeen, geene bezwaren of bedenkingen schijnen op te leveren, die genoegzame aanleiding zouden kunnen geven, om daarin veranderingen aan te brengen, voor zoo verre deze belangrijke onderwerpen *plaatselijk* zijn geregeld, op grond van Zijner Majesteits Besluit, van den 15 April 1843 (Staatsblad no. 13).

Ofschoon dus de wijze, waarop het werk der broodzetting in deze Provincie

geschiedt, in den regel geacht moet worden goed te zijn, bepaaldelijk wat betreft de vaststelling van den bij 1°. d. van het aangehaalde Koninklijk Besluit opgenoemden grondslag, namelijk den *prijs van het Graan*, waaromtrent, volgens het algemeen verlangen der Plaatselijke Besturen, de markt te *Leeuwarden*, waar de daarvoor geschiktste Graanmarkt wordt gevonden, gevolgd wordt, zoo neemt dit echter niet weg, dat zeer buitengewone omstandigheden eene enkele keer daarop eene uitzondering kunnen maken, zoo als onlangs eens plaats heeft gehad.

Ten vorigen jare gaven wij onder deze Afdeeling des verslags te kennen, dat wij, om de daarvoor aangevoerde redenen, onze aandacht nog moesten blijven vestigen op eene, zoo mogelijk, in alle Gemeenten der Provincie te heffen plaatselijke belasting op den invoer van Zemelen, en dat wij ons voorstelden, om daarop nader bij de Plaatselijke Besturen terug te komen, zoodra op het van een der Besturen ingevraagde tarief van dusdanige Plaatselijke belasting de goedkeuring des Konings zou zijn verkregen.

Voor weinige dagen de Koninklijke goedkeuring op gemeld tarief, zijnde dat van de Grietenij *Ferwerderadeel*, handelende thans over eene Plaatselijke belasting op den invoer van *Kort*, *Grint* en *Zemelen* van *Tarwe*, *Spelt* en *Rogge*, mitsgaders op den invoer van *brood*, gebakken van *meel*, afkomstig van *Gerst* of ander van 's Rijks wege onbelast Graan, verkregen zijnde, zal deze zaak een nader punt van overweging en behandeling behooren uit te maken, waartoe reeds door ons de vereischte aanschrijving aan de verschillende Plaatselijke Besturen is gedaan.

§ 9. *Prijzen der Levensmiddelen.*

De wensch, welken wij in het vorige jaar koesterden, dat namelijk eene gezegende uitkomst van den oogst bevorderlijk mogte zijn ter verkrijging van de meest benoodigde levensmiddelen tegen billijke prijzen, is, tot ons leedwezen, ongelukkiglijk, niet vervuld geworden. De in 1845 geheerscht hebbende ziekte onder de *aardappelen*, welke van zulk eenen nadeeligen invloed is geweest op de prijzen der eerste levensbehoeften, heeft zich niet alleen in 1846 herhaald, maar daarenboven heeft ook nog het gewas der *Rogge*, mede zulk een hoogst belangrijk voedingsmiddel, eene zeer slechte uitkomst opgeleverd, ten gevolge van de daaronder ontstane ziekte, bekend onder den naam van *de Roest*, waardoor de prijzen van de meest benoodigde levensmiddelen nog aanmerkelijk boven die van het vorige jaar zijn gestegen, en vooral in de laatst verloopene maanden, waarin zij eene bijna onbekende hoogte hebben bereikt.

Het is algemeen bekend, welke schadelijke en treurige gevolgen deze omstandigheden op verschillende standen der Maatschappij hebben uitgeoefend en nog uitoefenen, en hoe daardoor buitengewone voorzieningen zijn vereischt geworden in den nood en de behoeften van de minvermogende en behoeftige ingezetenen.

Dankbaar mogen wij echter zijn, dat de nood in dit Gewest nog niet zoo hoog is geklommen geweest, als in sommige andere oorden des Vaderlands, terwijl wij ons thans mogen verheugen in het gunstige vooruitzigt, dat de oogst van dit jaar, God geve het! eene gewenschte uitkomst zal opleveren, waardoor gewis groote leniging in de getroffen rampen en daaruit voortgesprotene onheilen zoude kunnen worden aangebragt.

§ 10. *Kultuur van Woeste gronden.*

Ten opzigte van deze aangelegenheid valt thans niets bijzonders te vermelden, zijnde de staat van zaken daaromtrent dezelfde gebleven, als bij de zamenstelling van ons verslag des vorigen jaars.

Verschillende aanvragen om de toepassing te erlangen van de hieromtrent bestaande wetsbepalingen zijn weder bij ons ingekomen.

Nopens het ten vorigen jare aan UEd. Groot Achtb., door derzelver medelid, den Heer Jonkheer Mr. *P. B. J. Vegilin van Claerbergen*, gedaan voorstel, daartoe strekkende: »dat voor rekening der Provincie worde aangekocht zekere uitgestrektheid heide, ten einde dezelve door eenige huisgezinnen, door de Plaatselijke Besturen aan te wijzen, tegen betaling van zekere contributie, hetzij in eens, hetzij jaarlijks, worde gecultiveerd, om daardoor op grootere of kleinere schaal een proef te nemen of men door zoodanige cultuur de heidevelden »niet langzamerhand in dit Gewest kon doen verminderen of geheel wegnemen

»en door vruchtdragend bouwland of bosch vervangen," zullen wij, na dienaangaande de Plaatselijke Besturen te hebben gehoord, UEd. Groot Achtb. onze beschouwingen mededeelen, ter voldoening aan hetgeen van ons verlangd is bij UEd. Groot Achtb. Resolutie van den 31 Julij 1846, no. 6.

§ 11. *Verveeningen.*

Ten aanzien van dit onderwerp in het algemeen kunnen wij ons gedragen aan hetgeen deswege bij het vorige verslag is in het midden gebragt.

Het Reglement op de bepoldering, verveening en droogmaking der veengronden in de Grietenij *Weststellingwerf*, bedoeld bij het laatste verslag, is kort daarna opgezonden, om aan Zijner Majesteits goedkeuring te worden onderworpen.

De behandeling van hetzelve heeft echter bij het algemeen bestuur daartegen bedenkingen en bezwaren doen ontstaan, die bij herhaling een onderwerp van briefwisseling tusschen het Departement van Binnenlandsche Zaken en onze vergadering hebben uitgemaakt, en tot nog toe de goedkeuring van zoodanig Reglement hebben verhinderd.

Onlangs is hetzelve Reglement weder gewijzigd ingezonden, en wij vleijen ons dat alsnu eerlang de voorwaarden zullen zijn geregeld en vastgesteld, waaronder tot de bedijking en verveening enz, der bewuste veengronnen zal kunnen worden overgegaan, en waardoor aan het regtmatig verlangen der belanghebbenden zal worden voldaan.

Het plan voor de bedijking enz. der veenlanden, gelegen onder het behoor van *Ter Idzard*, in de Grietenij *Weststellingwerf*, mede bedoeld bij ons verslag van het vorige jaar, is nog niet bij ons van den Heer Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat ontvangen, zoodat wij hetzelve dien ten gevolge ook nog niet hebben kunnen onderzoeken en in behandeling nemen.

De loop der zaak betrekkelijk het eerstgenoemde Reglement heeft het ons wenschelijk doen achten, om het ontworpen Reglement op de bepoldering, verveening en droogmaking der veengronden, gelegen onder de dorpen *Oosterzee* en *Echten*, in de Grietenij *Lemsterland*, insgelijks in ons laatste verslag aangehaald, buiten verdere behandeling te laten, tot na den afloop van dat voor *Weststellingwerf*, uit hoofde dan eerst met genoegzame zekerheid zullen worden gekend de beschouwingen en beginselen, welke thans nopens deze materie bij het algemeen bestuur zijn aangenomen, en die gewis van geenen onbelangrijken invloed moeten zijn op de voor te dragen bepalingen.

§ 12. *Kerkelijke Zaken.*

Bijzonderheden met betrekking tot kerkelijke zaken, waarvan de vermelding ter dezer plaatse te pas zoude komen, of van belang zoude kunnen worden geacht, zijn ons niet bekend geworden, zoodat wij op dit onderwerp mede kort zullen kunnen zijn.

Zijne Majesteit heeft bij Besluit van den 8 Januarij 1847, no. 56, op nieuw tot leden van het Provinciaal Collegie van Toezigt op de Administratie der kerkelijke fondsen enz. bij de Hervormde Gemeenten in deze Provincie benoemd de Heeren Mr. *B. Derhout* en *A. J. Andreae*, de eerstgenoemde lid onzer vergadering en de andere Arrondissements-Directeur der indirecte belastingen te *Leeuwarden*, en zulks ter vervulling der vacaturen, door de gewone aftreding, met den 1 Januarij 1847, in dat Collegie ontstaan.

Aan de Predikanten bij de Hervormde Gemeenten van *Holwerd*, *Sloten*, *Weidum* en *Burum*, zijn over 1846 weder personele toelagen uit 's Rijks kas verleend; terwijl, onder zekere bepalingen, bij Koninklijk Besluit van den 13 Februarij 1847, no. 82, aan de Doopsgezinde Gemeente te *Surhuisterveen* is verleend eene subsidie van *f* 600,00, ten einde, met hetgeen de Gemeente zelve zal kunnen bijdragen, te strekken tot herstel der Kerk en Pastorij.

§ 13. *Staat der Brandbluschmiddelen.*

Volgens hetgeen ons daaromtrent bekend is, vermeenen wij het daarvoor te moeten houden, dat de staat der brandbluschmiddelen in deze Provincie, over het algemeen, vrij voldoende is, en dat däär, waar dit noodig is, de vereischte voorzieningen tot herstel of verbeteringen worden genomen, zoo veel de aard der zake en de omstandigheden dit medebrengen.

De op het brandwezen in deze Provincie bestaande bepalingen worden, voor zoo ver wij weten, behoorlijk nageleefd.

Van de meer belangrijke branden, die sedert ons vorig verslag hebben plaats gehad, zijn de meesten, blijkens de deswege ingekomene berigten, veroorzaakt door het hooi-broeijen, hetwelk meestal ten gevolge heeft, dat aan geene blussching is te denken, door den spoed en de felheid, waarmede zich in dat geval gewoonlijk de vlammen verspreiden.

Bij den verschrikkelijken brand, op den 9 April dezes jaars, 's avonds, ontstaan in de boerenhuizinge van *H. E. van Koersveld*, onder den dorpe *Spanga*, is, volgens het berigt van den Heer Grietman van *Weststellingwerf*, een meisje van ruim 8 jaren oud deerlijk omgekomen; terwijl bovendien daarbij zijn verbrand 83 runderen, zoo jong als oud; 1 paard, 2 schapen en 3 varkens, benevens al de huismeubelen, een volledig boerenreeuw, mitsgaders ongeveer 30,000 Ned. ponden hooi.

De oorzaak van dezen brand is ons niet met zekerheid bekend geworden, doch, luidens het berigt, stond de schuur en huizinge, ten gevolge van den geweldigen harden wind, in een oogenblik in volle vlam, waaraan het is toe te schrijven geweest, dat er niets heeft kunnen worden gered.

§ 14. *Begraafplaatsen.*

Bij het verslag van het vorige jaar deelden wij ter dezer plaatse aan UEd. Groot Achtb. mede, dat de herziene of gewijzigde tarieven van begrafenisregten, bedoeld bij het verslag van 1845, nog in behandeling waren, doch sedert is die behandeling afgeloopen en zijn de gedachte tarieven met des Konings goedkeuring bekrachtigd, bij de daartoe betrekkelijke Besluiten van den 1 December 1846, no. 49, en van den 5 Maart 1847, no. 95.

Overigens levert dit onderwerp thans ook geene stof op voor verdere mededeelingen, daar ons geene meldenswaardige bijzonderheden of omstandigheden deswege zijn bekend.

§ 15. *Maten- en Gewigten.*

Door de verslagen, daaromtrent bij ons ontvangen, hebben wij redenen om te gelooven, dat de op het stuk der Maten en Gewigten bestaande Verordeningen, over het algemeen, behoorlijk worden in acht genomen, ofschoon het te betreuren blijft, dat het gebruik van de nieuwe Maten en Gewigten bij vele particuliere ingezetenen nog niet zoo algemeen is, als het belang der zaak vordert.

Over het algemeen is de herijk der Maten en Gewigten in het verleden jaar geregeld en tijdig afgeloopen; zijnde enkele voorzieningen door ons genomen, om den geregelden gang van die aangelegenheid, bij voortduring, behoorlijk te verzekeren.

Bij onze Resolutie van den 24 Februarij dezes jaars, no. 15, is de termijn voor den herijk in 1847, voor alle Steden en Gemeenten dezer Provincie, weder bepaald van af den 15 Maart tot en met den 15 September.

Het steeds zeer wenschelijk en van groot belang blijvende achten, dat er een behoorlijk toezigt worde ingevoerd op de balansen bij den handel in gebruik, waaraan ook meer en meer algemeen behoefte begint te bestaan, volgens hetgeen de Arrondissements IJkers in deze Provincie daaromtrent in hunne rapporten hebben medegedeeld, hebben wij ons, bij vernieuwing, deswege aan den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken gewend, ten einde te bevorderen, dat dienaangaande zoodanige voorzieningen worden genomen, als het belang der zaak dringend vereischt.

Bij diezelfde gelegenheid hebben wij aan gedachten hoogen Staats-ambtenaar te kennen gegeven, dat ons ook de noodzakelijkheid was gebleken, dat de thans bestaande Arrondissements IJkers worden belast met de werkzaamheden van den ijk van het Vaatwerk, en dat, volgens onze meening, naar aanleiding en op grond van art. 12 des Koninklijken Besluits van den 13 April 18[illegible] (Staatsblad no. 9), houdende Verordeningen ten aanzien der invoering van het Nederlandsch Vaatwerk bij den handel in het groot, daartoe eene opdragt of benoeming van den Koning zoude worden vereischt.

Het is ons evenwel tot nog toe niet bekend geworden, welke gevolgen ons gemeld schrijven heeft gehad.

Bij Koninklijk Besluit van den 8 October 1846, no. 92, is, ten gevolge van het aan den Heer *A. Lipkens*, Staatsraad in buitengewone dienst, op deszelfs verzoek, verleend eervol ontslag uit 's Rijks dienst, onder anderen, bepaald

dat de werkzaamheden, bij art. 1 van het Koninklijk Besluit van den 27 Mei 1837, no. 82, aan gezegden Heer *Liphens* opgedragen, voor zooverre dezelve het ijkwezen der Maten en Gewigten betreffen, voortaan zullen worden uitgevoerd door den Adviseur voor de zaken der Maten en Gewigten bij het Departement van Binnenlandsche Zaken, en dat aan voornoemden Adviseur tevens wordt opgedragen het doen van geregelde inspectien der ijkkantoren en van het daarin voorhanden Rijks-ijkmaterieel, ten einde van zijne bevindingen dienaangaande aan het Departement van Binnenlandsche Zaken een volledig verslag te doen, met bijvoeging, casu quo, van voorstellen, de verbetering van het ijkwezen ten doel hebbende.

Het berigt wordt bij ons te gemoet gezien van het tijdstip, waarop gezegde Ambtenaar zich in de Hoofdplaats dezer Provincie zal bevinden tot verrigting der jaarlijksche verificatie van de Maten en Gewigten — Standaards van den 8den rang.

Sedert ons vorig verslag zijn bij ons geene mededeelingen ingekomen van, na het daarin vermelde tijdstip, door de Algemeene Rekenkamer gearresteerde rekeningen van de in deze Provincie geplaatste Arrondissements IJkers.

§ 16. *Kadastrale zaken.*

Nieuwe bepalingen of verordeningen nopens deze aangelegenheid zijn ons niet kennelijk geworden; terwijl ook niet ter onzer kennis is gekomen, dat de bestaande aanleiding tot bezwaren of bedenkingen geven, zoodat wij het daarvoor moeten houden, dat deze zaak geregeld gaat en dat de bij de Gemeenten aanwezige kadastrale stukken tijdig worden bijgewerkt, overeenkomstig de voorschriften deswege uitgevaardigd.

De aanhangige deliberatien, ten einde eenige veranderingen in te voeren ten aanzien van de bijhouding der bij de Gemeenten voorhanden zijnde kadastrale stukken en van de betaling der daarop vallende kosten, waarvan wij in het verslag des vorigen jaars gewaagden, hebben tot nog toe tot geene bepaalde uitkomst geleid.

§ 17. *Strandvonderij.*

Gedurende het afgeloopen jaar zijn er in de bestaande Verordeningen op het stuk der Strandvonderij geene veranderingen voorgevallen; terwijl deze aangelegenheid ook geene bijzonderheden heeft opgeleverd, die hier vermelding verdienen.

De bekomene opgaven luiden gunstig omtrent de plaats gehad hebbende strandingen, daar, volgens dezelve, behalve eenige aanspoelingen van weinig belang, bij *Ameland* slechts twee schepen zijn gestrand, en een op het buitenrif van het Vriesche gat is aan den grond geraakt en daarna aan stukken gestoten; terwijl geene melding wordt gemaakt van het daarbij omkomen van schepelingen en de ladingen grootendeels zijn geborgen.

§ 18. *Kazernering en huisvesting van troepen.*

Met betrekking tot deze aangelegenheid kunnen wij UEd. Groot Achtb. mededeelen, dat het ons niet bekend is geworden, dat dezelve in deze Provincie bijzondere moeijelijkheden of bezwaren ondervindt, en dat daaromtrent bepalingen zijn vastgesteld, waardoor eene verandering in de wijze, op welke de kazernering en huisvesting van troepen is geregeld, zoude zijn tot stand gebragt.

§ 19. *Middelen van Vervoer.*

Bij voortduring kunnen de in deze Provincie bestaande Middelen van Vervoer, zoowel te Water als te Lande, geacht worden behoorlijk voldoende te zijn, om in de behoeften eener geregelde gemeenschap te voorzien.

Van tijd tot tijd worden nog nieuwe diensten aangelegd, en, wanneer de belangen der Ingezetenen of Gemeenten dit vorderen, voor de voldoende en behoorlijke uitvoering der nieuw aangelegde of van de reeds vroeger bestaande diensten zorg gedragen, door het maken van geschikte en doelmatige Verordeningen of Regelementen.

Wat de *Postwagendiensten* aanbelangt, daarin hebben de navolgende veranderingen plaats gehad:

Door den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken is concessie verleend aan *A. T. Teitsma*, te *Lemmer*, en *G. de Ruiter*, te *Sneek*, tot het aanleggen van eenen Postwagendienst tusschen de *Lemmer* en de Stad *Groningen*, over *Sneek*

en *Leeuwarden*, in verband met den stoomhootdienst tusschen de *Lemmer* en *Amsterdam*, met bepaling, onder anderen, dat de weg steeds binnen elf uren zal moeten worden afgelegd.

Door ons is vergunning verleend aan *E. van der Wal*, te *Leeuwarden*, tot het aanleggen van eenen postwagendienst tusschen de *Lemmer* en *Leeuwarden*, over *Sneek*, om te rijden op de dagen dat de stoomboot van *Amsterdam* op de *Lemmer* aankomt en vertrekt, met bepaling, onder anderen, dat de weg in vier uren en dertig minuten moet worden afgelegd.

Wijders zijn door ons nog de volgende verzoeken ingewilligd:

Aan *E. van der Wal* en *R. Post*, ondernemers van eenen postwagendienst tusschen de steden *Leeuwarden* en *Sneek*, om hunnen wagen, welke elken Dingsdag morgen van *Leeuwarden* naar *Sneek* vertrekt, voortaan te doen afrijden des morgens ten 7 uren en 30 minuten, in plaats van ten 6 uren en 30 minuten, om aan te komen te *Sneek* des morgens ten 9 uur en 45 minuten.

Aan *G. ten Cate*, te *IJlst*, en *S. ten Cate Bz.*, te *Sneek*, geconcessioneerde ondernemers van eenen postwagendienst tusschen *Sneek* en de *Lemmer*, onder de firma van *ten Cate & Comp.*, om hunnen wagen voortaan te doen vertrekken van *Sneek*, des namiddags ten 5½ uur, en van de *Lemmer*, des morgens dadelijk na de aankomst van het beurtschip van *Amsterdam*, doch in geen geval later dan des namiddags ten 1 uur, om te *Sneek* aan te komen 2½ uur na het vertrek; terwijl later aan diezelfde ondernemers nog is toegestaan, om den gemelden wagen te doen vertrekken van *Sneek* des avonds ten 5 uur, na aankomst van het trekschip van *Leeuwarden*, en van de *Lemmer*, van af den 1 Junij tot den 1 September, 's morgens bepaaldelijk ten 6½ ure, en, gedurende het overige gedeelte van het jaar, na aankomst van het beurtschip van *Amsterdam* op de *Lemmer.*

Met den 12 November 1846 is door *E. van der Wal* gestaakt de postwagendienst van *Leeuwarden* op *Sneek*, vice versa, in verband met den vorenstaanden dienst van *ten Cate & Comp.*, tusschen *Sneek* en de *Lemmer.*

Het moeijelijke en bezwarende, hetwelk er in gelegen is voor sommige kleine wagendiensten in deze Provincie, de gemeenschap openhoudende tusschen eenige Dorpen onderling of tusschen dezen met deze of gene Stad, om na te leven de bepalingen en voorschriften, vervat in het bij Koninklijk Besluit van den 21 November 1829 (Staatsblad no. 73) goedgekeurde Reglement op den dienst der openbare middelen van vervoer te lande, heeft ons aanleiding gegeven, om ons daaromtrent te wenden tot het Departement van Binnenlandsche Zaken, met het voorstel, om *of* deze wagendiensten te beschouwen als de zoodanige, waarop het genoemde Reglement niet van toepassing is en die daaronder niet vallen, *of* te bevorderen, dat er bij het algemeen bestuur maatregelen worden genomen en daargesteld, die, met afwijking van de bepalingen des bewusten Reglements, aan Gedeputeerde Staten der Provincien de bevoegdheid toekennen, om zoodanige diensten toe te laten, onder dusdanige voorwaarde, als die Collegien, na verhoor van de daarbij betrokken Plaatselijke Besturen, zullen dienstig en noodig achten voor de goede orde en de veiligheid der ingezetenen, die daarvan gebruik maken.

Tegen het aannemen of goedkeuren van ons gedacht voorstel hebben bij het genoemde Departement van algemeen bestuur bedenkingen bestaan, doch men heeft zich bereid verklaard, om in elk speciaal geval van den Koning dispensatie te vragen van die artikelen des meergemelden Reglements, waartoe grond mogt bestaan, ten gevolge waarvan de daarbij betrokkenen, door tusschenkomst van het Plaatselijk Bestuur, zijn uitgenoodigd, ten einde de vereischte aanvragen om concessie aan ons in te dienen, met vermelding van alle die artikelen van het algemeen Reglement, van welke zij dispensatie verlangen enz., opdat alsdan door ons aan het Departement van Binnenlandsche Zaken de noodige voordragt zoude kunnen worden gedaan ter verkrijging van de vereischte concessie, onder de verlangde dispensatien.

Ten aanzien van de *Stoombootdiensten* zijn de volgende veranderingen voorgevallen:

Door den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken is ingewilligd het verzoek van Commissarissen der Vriesche Stoomboot-Reederij, gevestigd te *Harlingen*, thans vereenigd met de vroeger bestaan hebbende Vriesche Stoomboot-Maatschappij te *Leeuwarden*, om den vrachtprijs voor het vervoeren der reizigers met de stoomboot tusschen *Amsterdam* en *de Lemmer* te verhoogen, en wel

voor het *paviljoen*: van *vijf gulden* op *vijf gulden en vijftig cents;*
voor de *eerste kajuit*: van *vier gulden* op *vier gulden en vijftig cents;* en
voor de *tweede kajuit*: van *twee gulden* op *twee gulden en vijftig cents.*

Door denzelfden Heer Minister is aan *J. Foekens*, Cargadoor, wonende te *Harlingen*, tot wederopzeggens, concessie verleend tot het daarstellen van eenen stoombootdienst, door middel van zoogenaamde schroefschooners, tusschen de steden *Harlingen* en *Londen*, vice versa, ten einde daarmede, op vaste en gezette tijden, reizigers en goederen te vervoeren.

De Reglementaire bepalingen, die op dezen dienst en op de andere in werking zijnde diensten tusschen *Harlingen* en *Londen* behooren te worden daargesteld, in overeenstemming met den inhoud der verleende concessien, maken nog een onderwerp van behandeling uit.

§ 20. *Begrooting van huishoudelijke kosten van bestuur.*

Volgens de daarvan door den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken gedane mededeeling, bij missive van den 16 Januarij 1847, no. 141, Generaal Secretariaat, heeft Zijne Majesteit, bij Besluit van den 9 dier maand, beschikbaar gesteld de helft der gelden, wegens de kosten van beheer in de Provincien voor het jaar 1847 toegestaan, zoodat dientengevolge, op de voorgeschrevene wijze, wordt beschikt over de helft der sommen, die uitgetrokken zijn op de uitgewerkte en toelichtende staten, waarvan door ons, ter vergadering des vorigen jaars, aan UEd. Groot Achtb. inzage is gegeven.

Overigens valt thans nopens deze aangelegenheid niets mede te deelen; terwijl dit jaar geene begrooting van huishoudelijke kosten van bestuur UEd. Groot Achtb. zal behoeven bezig te houden, vermits die voor de jaren 1848 en 1849 in uwe vergadering des verleden jaars is opgemaakt en ingezonden, ten einde begrepen te worden in de Staatsbegrooting voor die jaren, welke thans bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal in behandeling is.

§ 21. *Algemeene begrooting van inkomsten en uitgaven der Provincie.*

Bij besluit van den 2 Januarij 1847, no. 59, is door Zijne Majesteit goedgekeurd de Algemeene Begrooting van Inkomsten en Middelen en van Uitgaven en Behoeften in deze Provincie, voor 1847, van welk Besluit en de daarbij goedgekeurde Begrooting aan UEd. Groot Achtb., als naar gewoonte, de vereischte mededeeling zal worden gedaan.

Door de kennisneming van den inhoud dier stukken zullen UEd. Groot Achtb. ontwaren, dat Zijne Majesteit gedifficulteerd heeft in de door UEd. Groot Achtb. voorgedragene geldleening van *f* 12,000,00 en dientengevolge ook in de verzochte verlenging tot over 1850 van de reeds geautoriseerde heffing van buitengewone opcenten over 1847, 1848 en 1849, doch dat voor het overige (zijnde de onder artikel 3 der 2de Afdeeling van het 9de Hoofdstuk in uitgaaf gebragte som van *f* 14,000,00 verminderd tot op *f* 2,000,00, in verband met de niet geaccordeerde geldleening) de sommen zijn toegestaan, welke voor elk object in ontvang en in uitgaaf zijn voorgedragen.

Het heeft ons leed gedaan, dat onze vertoogen tot behoud van dezen post, naar aanleiding van de van ons gevraagde inlichtingen, met betrekking tot eenige punten dezer Begrooting, het gewenschte en verlangde doel niet hebben bereikt.

Het door den Koning, bij Besluit van den 20 November 1845, no. 116, goedgekeurde plan eener geldleening van *f* 80,000,00, tot vinding der kosten van aanleg van eenen stroomleidenden dam door de geul de *Balg* bij *Ameland*, is door ons, bij Resolutie van den 13 Julij 1846, no. 92, voorloopig niet verder ter executie gelegd dan voor eene som van *f* 60,060,00, vermits de stand der fondsen, bij de Algemeene Provinciale Begrooting, voor den jare 1846, toegestaan, toen zoodanig was, dat dezelve vooreerst toeliet geene hoogere som te leenen, en daardoor dus, zoo lang mogelijk, in het belang der Provinciale kas, betaling van meerdere rente konde worden uitgewonnen.

De inschrijving in deze geldleening, tegen eene rente van 4% in het jaar, op den 27 Julij 1846 geopend zijnde, is dezelve dadelijk volgeschreven; terwijl, ten gevolge van Zijner Majesteits Besluit van den 27 September 1846, no. 110, genomen op het daartoe door ons ingediende adres, de acten van schuldbekentenis, wegens die geldleening uitgegeven, zijn vrijgesteld van zegel en *gratis* geregistreerd.

Sedert ons vorig verslag zijn door de Algemeene Rekenkamer gearresteerd de *tweede* supplementoire rekening en verantwoording van den Heer Administrateur van 's Rijks Schatkist in dit Gewest, wegens de Provinciale fondsen, over 1841; — de *eerste* supplementoire rekening over 1842; — en de *eerste* of *primitive* rekening over het dienstjaar 1843; de laatste bij Resolutie van den 1 April en de beide eerstgenoemden bij Resolutie van den 14 Januarij 1847.

Bij missive van den 22 April jl. heeft de Heer Administrateur voornoemd aan ons, ter gewone behandeling, overeenkomstig de bestaande voorschriften en instructien, ingezonden:

de *tweede* supplementoire rekening over 1842,
de *eerste* supplementoire rekening over 1843 en
de *primitive* rekening over 1844;

welke stukken, na door ons te zijn onderzocht, bij missive van den 18 Mei aanvolgende zijn opgezonden aan den Heer Minister van Finantien, gemunieerd met de vereischte justificatoire bescheiden, ten einde de finale opneming en sluiting dier rekeningen bij de Algemeene Rekenkamer te bevorderen,

Met betrekking tot het beheer der Provinciale fondsen moeten wij UEd. Groot Achtb., bij deze, mededeelen, dat Zijne Majesteit, bij Besluit van den 1 Mei 1847, no. 76, bepaald hebbende dat, te rekenen van den 1 Julij 1847, zullen worden opgeheven de betrekkingen van Administrateur en Agent van 's Rijks Schatkist en deze vereenigd zullen worden opgedragen aan betaalmeesters in de Arrondissementen, tevens heeft vastgesteld, dat het beheer der Provinciale fondsen, tot nog toe verbonden aan de betrekkingen van Administrateur van 's Rijks Schatkist in de Provincien, zal worden opgedragen aan de betaalmeesters in de Hoofdplaatsen der Provincien, met instandhouding overigens der bepalingen, instructien en voorschriften omtrent het beheer der Provinciale fondsen bestaande.

Bij het 4de lid der Resolutie van den 6 Augustus 1846, no. 1, besloten UEd. Groot Achtb., om aan den Koning, bij een eerbiedig adres, open te leggen de bezwaren Uwer vergadering ter zake de aftrekking der 8 percent van de opbrengst der Provinciale opcenten op het Personeel, voor kwade posten, zonder eenige nadere verrekening, en werd de Heer Griffier met de redactie van dat adres belast, terwijl wij wijders werden verzocht, om de resumtie van dat in te dienen adres op ons te willen nemen.

In onze vergadering van den 18 Augustus is dat ter tafel gebragte adres geresumeerd en gearresteerd, en kort daarna verzonden, doch tot nog toe is daarop geene beschikking ingekomen.

Intusschen hebben wij tot ons genoegen gezien, dat verschillende leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, bij gelegenheid der behandeling van de onlangs uitgevaardigde Wet, betrekkelijk de regeling en afsluiting der fondsen voor kwade posten op de Kohieren van de Personele belasting en het Patentregt, betreffende de diensten, voorafgaande aan 1 Mei 1843, het woord over de bewuste aftrekking, zonder nadere verrekening, hebben gevoerd, en daarbij hetzelfde gevoelen hebben voorgestaan, als door UEd. Groot Achtb., die zich ten dezen aanzien met onze meening en beschouwingen hadden vereenigd, is omhelsd, zoodat wij ons vleijen dat een en ander nog een gunstig gevolg mag hebben, vermits Zijne Excellentie de Heer Minister van Finantien, op de in gedachte Kamer in het midden gebragte bedenkingen, te kennen heeft gegeven de zaak gaarne in nadere overweging te willen nemen.

Sedert het verslag van het vorige jaar zijn door ons uit de Provinciale fondsen de navolgende subsidien verleend, als:

Aan het Grietenij Bestuur van *Ameland*, bij Resolutie van den 5 Januarij 1847, no. 10, eene som van *f* 900,00, ter voorziening in de dringendste behoeften, en zulks nevens eenen hoofdelijken omslag over de ingezetenen des Eilands, mede ten bedrage van *f* 900,00.

En aan het Grietenij Bestuur van *Schoterland*, ter voorziening in de behoeften van de Dorpen *St. Johannesga* en *Rotsterhaule*, eene som van *f* 150,00, nevens eene toelage uit de Grietenijkas van *f* 100,00, en eenen hoofdelijken omslag over de ingezetenen ten beloope van *f* 600,00.

Deze beide Gemeenten hebben, zoo als UEd. Groot Achtb. bekend is, reeds herhaalde malen subsidien uit de Provinciale fondsen getrokken, doch aan soortgelijke verzoeken van andere Gemeenten, ontstaan uit den bezwarenden toestand en den druk der omstandigheden, wegens de schaarschheid en de duurte der levensbehoeften enz., hebben wij gemeend geen gunstig gevolg te kunnen ge-

ven; terwijl bovendien de ter beschikking staande fondsen geene bijdragen van eenig belang zouden hebben kunnen toelaten.

§ 22. *Gemeente Finantien.*

De Finantien der Gemeenten worden, bij voortduring, over het algemeen, naar behooren behartigd; terwijl de daaromtrent bestaande voorschriften en verordeningen worden in acht genomen en toegepast.

De toestand der Gemeentelijke Finantien is echter, over het algemeen, hoogst bedroevend en treurig, en de uitzigten dienaangaande zijn in vele Gemeenten van dit Gewest donker en bekommerend. De ongunstige loop der omstandigheden, ten gevolge van het herhaald misgewas der Aardappelen in 1846, en de daarbij ontstane ziekte onder de Rogge, mitsgaders van de daaruit voortgevloeide zeer buitengewone duurte der eerste levensbehoeften, heeft daarop den allernadeeligsten invloed uitgeoefend. Hierdoor is groote vermeerdering van uitgaven geboren, nevens eene groote vermindering van inkomsten, wegens mindere opbrengst der middelen of ontvangsten, zoodat deze beide oorzaken eenen achteruitgang hebben bewerkt, die geldleeningen en zeer hooge, ja bovenmatig drukkende, hoofdelijke omslagen, heeft gevorderd en nog vordert, ten einde in de meest dringende behoeften te voorzien, waarvan sommige hoofdelijke omslagen zelfs tot zoodanig bedrag hebben moeten worden opgevoerd, dat ze aanleiding geven, dat van de gegoedste ingezetenen de Gemeente verlaten en elders hunne woning vestigen.

Er zijn Gemeenten in *Friesland*, waar de lasten zoo zwaar zijn, dat ze werkelijk reeds ondragelijk moeten worden genoemd en geene voortduring tot het geheven bedrag gedoogen, onder anderen, en wel voornamelijk, het meest algemeen in de Grietenijen *Oostdongeradeel* en *Westdongeradeel*, ofschoon er ook nog vele andere worden gevonden, die daaraan al zeer nabij komen.

Met de examinatie en het arresteren der bij ons ingekomene Gemeente-rekeningen houden wij ons steeds onledig, en dat moeijelijke en omslagtige werk wordt met dien spoed behandeld, als de omstandigheden maar eenigzins gedogen.

Door de Algemeene Rekenkamer zijn, na plaats gehad hebbend onderzoek, in den geest van art. 59 der Wet, van den 5 October 1841 (Staatsblad no. 40) aan ons terug gezonden de rekeningen der Stad *Workum*, en van de Grietenijen *Oostdongeradeel* en *Menaldumadeel* over 1843; terwijl daarna, tot gelijken einde, ten gevolge van de daartoe door den Koning verstrekte magtiging, aan dezelfde Kamer zijn opgezonden de laatste opgenomene en geslotene rekeningen, met de daartoe behoorende bescheiden, van de Gemeenten *Sneek*, *Achtkarspelen* en *Barradeel*, loopende over den jare 1844.

De overwegingen of deliberatien omtrent een door het algemeen bestuur daar te stellen Reglement voor de Gemeente-comptabiliteit, waartoe het denkbeeld van de Algemeene Rekenkamer was uitgegaan, en waarvan wij in het vorige verslag melding maakten, hebben ten gevolge gehad eene door den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken, krachtens de door Zijne Majesteit verstrekte magtiging, aan ons gedane uitnoodiging, om te willen zorgen, voor zoo veel zulks niet reeds mogt zijn gedaan,

1º. dat in de rekeningen der Steden en Gemeenten inkomsten en uitgaven altijd behoorlijk tegen elkander overgesteld worden, zoodat geene ontvangsten, na aftrek van uitgaven, of omgekeerd, slechts resultatief, worden verantwoord;

2º. dat, bijaldien er, als aanhangsels der Gemeente-comptabiliteit, ook bijzondere fondsen, aan het beheer van afzonderlijke inrigtingen toevertrouwd, doch waarvan de inkomsten in het voordeel of het nadeel der Gemeente-kas werken, bestaan, alsdan die fondsen, althans resultatief, in de Gemeente-rekeningen vermeld worden, en dat die vermelding gestaafd worde door behoorlijk gecertificeerde fondsrekeningen; en

3º. dat bij die Stedelijke- en Gemeente-rekeningen, die jaarlijks door ons aan de Algemeene Rekenkamer worden toegezonden, tevens aan gezegde Kamer worden overgelegd kopijen van al zoodanige door den Koning, het Departement van Binnenlandsche Zaken of door ons verleende autorisatien, als ter volledige justificatie der bedoelde rekeningen vereischt worden.

Eindelijk deelen wij UEd. Groot Achtb. hier ter plaatse nog mede, dat Zijne Majesteit, bij besluit van den 16 April 1847, no. 3, met ampliatie van art. 4 des Koninklijken Besluits van den 1 Maart 1831, no. 14, heeft bepaald: dat de Plaatselijke Besturen voortaan, *dadelijk* nadat de begrootingen van ontvangst en

uitgaven voor hunne Steden en Gemeenten door Gedeputeerde Staten zullen zijn gearresteerd, die begrootingen openbaar zullen maken, door dezelve, gedurende eenen bekwamen tijd, op de Plaatselijke Secretarien ter visie te leggen; terwijl het aan die Besturen vrij zal staan, door middel der dagbladen, of op zoodanige andere wijze, als zij vermeenen mogten te behooren, aan die begrootingen daarenboven nog meerdere openbaarheid te geven.

§ 23. *Plaatselijke belastingen.*

In de heffing der Plaatselijke Belastingen zijn geene andere veranderingen, wat betreft het invoeren van nieuwe of het wijzigen der bestaande, voorgevallen, dan de reeds bij de 8ste afdeeling van dit verslag vermelde en door den Koning voor de Grietenij *Ferwerderadeel* geautoriseerde Plaatselijke Belastingen op den invoer aldaar van *kort*, *grint* en *zemelen*, en van *brood*, gebakken van *meel*, afkomstig van *garst* of ander van 's Rijks wege onbelast graan.

De zuivere opbrengst der Plaatselijke Belastingen in de verschillende Gemeenten dezer Provincie heeft, over den jare 1845, bedragen als volgt:

in de Steden . . . . *f* 274,871,18
en in de Grietenijen, de Eilanden daaronder begrepen . . - 391,285,66

alzoo te zamen . . . *f* 666,156,84

In den jare 1844 beliep deze zuivere opbrengst:

in de Steden . . . . *f* 274,739,49
en in de Grietenijen . . . . - 380,408,41

dus te zamen . . . . *f* 655,147,91

Deze uitkomst doet alzoo zien, dat de opbrengst van 1845 die van 1844 overtreft met eene som van omstreeks *f* 11,000,00, doch dat over eerstgenoemd jaar de vermeerdering bijna alleen heeft plaats gehad in de Grietenijen, terwijl dezelve in 1844 zich hoofdzakelijk alleen tot de Steden bepaalde.

Het bedrag der *gewone* en *buitengewone* hoofdelijke omslagen, die, over het jaar 1846, in de meeste Gemeenten van dit Gewest hebben moeten worden geheven, beloopt de zeer aanzienlijke en buitengewoon hooge som van *f* 256,423,8
namelijk:

wegens *gewone* omslagen . . . . - 225,123,7
en wegens *buitengewone* omslagen . . . . - 31,300,

dus het bedrag van den jare 1845 overtreffende met *f* 30,445,83½, hetgeen nog met eene som van ruim *f* 4000,00 te boven gaat het beloop, waarop wij bij het zamenstellen van het verslag des vorigen jaars meenden te moeten rekenen.

In dit loopende jaar zal het totale cijfer der hoofddelijke omslagen nog veel aanzienlijker worden, ten gevolge van de reeds meermalen vermelde ongunstige omstandigheden; want niet alleen dat op zeer vele Gemeente-begrootingen hoogere en somtijds veelhoogere omslagen hebben moeten worden voorgedragen en toegestaan, maar ook sommige Plaatselijke Besturen zijn reeds, door den drang der tijden en omstandigheden, genoodzaakt geweest *buitengewone* omslagen voor te stellen, ten einde te voorzien in behoeften, welke men bij het op maken der Gemeente-begrootingen niet heeft kunnen vooruitzien of verwachten.

Voor zoo verre zulks thans reeds is bekend, mag men gerust aanemen, dat het bedrag der in 1847 te heffen hoofdelijke omslagen de som *f* 320,000,00 te boven gaan.

Met de behandeling der bekende zaak, betreffende het door de Plaatselijke Besturen daarstellen en wijzigingen van de door onze vergadering gearresteerde en geamplieerde Reglementen van Plaatselijke belastingen, hebben wij ons steeds, zoo veel mogelijk, onledig gehouden, zoodat nu eindelijk, na veelvuldige briefwisseling en bemoeijingen, van alle Plaatselijke Besturen de Reglementen, tarieven en deliberatien daartoe behoorende zijn ingezonden, ten gevolge waarvan wij, onder de goedkeuring des Konings, de vroegere door ons gearresteerde Reglementen, in der tijd door de Koninklijke goedkeuring bekrachtigd, hebben ingetrokken. Met de opzending van dat Besluit zal tevens, voor zoo veel noodig, gepaard gaan de opzending der door de Plaatselijke Besturen vastgestelde tarieven met de daartoe betrekkelijke deliberatien, om te gelijk aan des Konings goedkeuring te kunnen worden onderworpen.

Het besluit tot intrekking van de thans werkende Reglementen is zoodanig

genomen, dat de nieuwe door de Plaatselijke Besturen daargestelde Reglementen in werking kunnen komen op hetzelfde tijdstip, waarop de anderen ophouden kracht te hebben.

Bij Resolutie van den 15 Julij 1846, no. 1, hebben UEd. Groot Acht. ons uitgenoodigd, om, overeenkomstig het daartoe door ons gedaan voorstel, onder 's Konings goedkeuring, in te trekken en buiten verder gevolg te stellen de instructie voor het opmaken en de invordering der kohieren van jaarlijksche Hoofdelijke Omslagen van Gemeente-behoeften, door Gedeputeerde Staten dezer Provincie gearresteerd den 1 Augustus 1831 en, onder de wijziging bij art. 2 aangenomen, goedgekeeurd bij 's Konings Besluit, van den 28 September 1831, no. 2, opdat, na het verkrijgen der Koninklijke goedkeuring, voor zoo veel zulks noodig zal mogen worden bevonden, door de Plaatselijk Besturen tot het maken der vereischte reglementaire bepalingen zal kunnen worden overgegaan, ten einde eene grondwettige regeling van dit onderwerp te verzekeren.

Bij onze Resolutie van den 27 Julij 1846, no. 42, hebben wij aan die zaak het bedoelde gevolg gegeven, en mitsdien gedachte instructie, onder de goedkeuring des Konings, ingetrokken en buiten verder gevolg gesteld; terwijl die Resolutie, bij missive van dezelfde dagteekening, aan het Departement van Binnenlandsche Zaken is opgezonden, met verzoek om dezelve, op de daarvoor aangevoerde gronden, aan Zijner Majesteits goedkeuring te onderwerpen.

De daarop, door den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken, ter onzer kennis gebragte beschikking des Konins houdt in, dat Zijne Majesteit zwarigheid heeft gevonden, om ons besluit tot intrekking der bedoelde instructie te bekrachtigen, uithoofde Hoostdezelve zich niet kan vereenigen met het gevoelen, dat de Provinciale Staten, of in de gevallen, voorzien bij het Reglement omtrent de magt en het gezag der Staten, de Gedeputeerde Staten, volgens de voorschriften der Grondwet, niet bevoegd zouden zijn, betreffende de wijze van heffing van Plaatselijke belastingen ten behoeve der Gemeenten hunner Provincie, onder goedkeuring des Konings, zoodanige reglementaire bepalingen, als de bedoelde instructie bevat, te maken.

Wij hebben ons voorgenomen, om op deze zaak terug te komen, en onze beschouwingen daaromtrent nader aan het algemeen bestuur kennelijk te maken, doch hebben tevens gemeend, dat het, om verschillende redenen, wenschelijk ware zulks nog eenigen tijd uit te stellen, in afwachting van den loop der zaak betrekkelijk de bovenvermelde Reglementen van Plaatselijke belastingen.

§ 24. *Begrootingen der Steden en Gemeenten.*

De met opzigt tot deze aangelegenheid bestaande bepalingen en voorschriften worden, over het algemeen, behoorlijk opgevolgd, ofschoon echter vele der begrootingen voor het dienstjaar 1847 niet zijn ingezonden binnen het daarvoor bepaalde tijdstip, hoofdzakelijk veroorzaakt, zoo het schijnt, ten gevolge van de maatregelen en voorzieningen, die een noodzakelijk uitvloeisel zijn geweest van de behoeften, uit de omstandigheden geboren.

Op die van twee Gemeenten na zijn allen door ons onderzocht en gearresteerd.

§ 25. *Emplooi van het fonds van 2 pct. op de Gemeente-inkomsten.*

De bij onze missive van den 24 Maart 1846 gedane voordragt, met betrekking tot het bedrag der bewuste 2 pct. over het jaar 1845, is gevolgd van Zijner Majesteist Besluit van den 19 Junij 1846, no. 60, waarbij gelijksoortige beschikking is genomen, als ten aanzien van die 2 pct. van vroegere jaren.

Bij onze missive van den 26 April dezes jaars, no. 61, is de noodige voordragt gedaan omtrent het gebruik van hetzelfde fonds over den jare 1846, waarop wij de Koninklijke beschikking nog zijn wachtende.

§ 26. *Heffing van gewone en buitengewone Opcenten.*

In de heffing der gewone en buitengewone opcenten ten behoeve der Provincie is geene verandering voorgevallen, zijnde voor den jare 1847 dezelfden toegestaan, als voor 1846 het geval is geweest.

Over den jare 1846 hebben deze opcenten gezamenlijk opgebragt eene som van . . . . *f* 110,638,76.

te weten:

die op de grondbelasting	*f* 66,735,50.	
die op het personeel	- 24,689,55.	
en die op het gedistilleerd en den wijn, met inbegrip der belasting op den invoer van elders . . .	- 19,213,71.	

§ 27. *Aandeel in- en vermeerdering van opbrengst in de Rijks-belastingen.*

Ter dezer plaatse thans, om de redenen daarvoor in het verslag van het vorige jaar aangevoerd, alleen melding kunnende worden gemaakt van de grondbelasting, zoo wordt daaromtrent medegedeeld, dat, in overeenstemming met de Wet van den 24 April 1843, (Staatsblad no. 14) de hoofdsom der grondbelasting voor deze Provincie over het jaar 1847 beloopt de som van *f* 903,938,56, als: wegens de *gebouwde* eigendommen *f* 195,092,65.
en wegens de *ongebouwde* eigendommen - 708,845,91.
bedragende:

		wegens de *gebouwde* eigendommen.	wegens de *ongebouwde* eigendommen.
voor het Arrondissement	*Leeuwarden* .	*f* 121,712,98.	*f* 417,466,24.
» » »	*Sneek* . . .	- 45,917,78.	- 199,566,57.
» » »	*Heerenveen* .	- 27,461,89.	- 91,813,10.

Volgens de aangehaalde Wet beloopt het aandeel der Provincie *Friesland* in de som van *f* 7,983,256,84, over de tien Provincien des Rijks verdeeld, *f* 901,586,04, zoodat de over 1847 te betalen som dat bedrag overtreft met *f* 2,352,52, ontstaande door de vermeerdering der belastbare eigendommen, overeenkomstig de bepalingen der gedachte Wet.

§ 28. *Verslag nopens den Waterstaat, den staat van Dijken, Polders, Kanalen, Rivieren, Waterleidingen, alsmede van de Wegen, zoo Straatwegen, als Provinciale en Gemeente-wegen.*

De staat der Zeeweringen dezer Provincie is, over het algemeen, voldoende, en ook in den afgeloopen herfst en winter hebben dezelve geene bijzondere schaden geleden.

Bij voortduring wordt door de verschillende Dijks-besturen voor de goede instandhouding hunner werken de vereischte zorg gedragen; terwijl hier en daar, waar de omstandigheden dit medebrengen en de geldmiddelen zulks gedoogen, gewenschte verbeteringen worden aangebragt, hetzij door het voortzetten van de reeds vroeger aangevangene, hetzij door het daarstellen van nieuwe.

Onder de meestbelangrijke verbeteringen van dien aard, welke thans worden uitgevoerd, mag worden genoemd eene verzwaring en verhooging van den zeedijk der contributie van *de zeven Grietenijen en Stad Sloten*, beoosten de *Lemmer*, beginnende bij het zoogenaamde *Spokershek*, en zich oostwaarts uitstrekkende over eene lengte van 600 ellen, behalve de beide aansluitingen, die aan het oosteinde eene lengte van 30 en aan het westeinde eene lengte van 40 ellen zullen bekomen.

Het profil van dit werk zal gelijk wezen aan dat van die gedeelten, welke in de laatstverloopene jaren verzwaring en verhooging hebben ondergaan.

Behalve eenen bekwamen binnen- en buiten-berm, en de vereischte tonrondte, verkrijgt deze zeewering eene kruinshoogte van 4,50 ellen boven volzee, eene kruinsbreedte van 1 el, eene buitenglooijing onder eene helling van 10 op 1., en eene binnenglooijing van 3 op 1.

De in ons verslag des vorigen jaars vermelde nieuwe Zeedijks-Reglementen zijn nog in behandeling, met uitzondering van dat voor de contributie van *Wonseradeels zuider Zeedijken*, hetwelk wij, zoo als het thans door de volmagten is opgesteld, met inachtneming van de daarop bij ons gevallene bedenkingen, ter tafel van UEd. Groot Achtb. vergadering zullen brengen, naar aanleiding en op grond van het bepaalde bij art. 220 der Grondwet.

De toestand der buitengeulen van de zeesluizen de *Munnekezijlen* en *Nieuwezijlen*, waarvan wij ook ten vorigen jare op deze plaats des verslags melding maakten, is gunstig te noemen, en de aangewend wordende middelen tot verdieping dier geulen beantwoorden aan het doel en aan de verwachting, welke men zich daarvan had voorgesteld.

Met betrekking tot den binnenlandschen Waterstaat der Provincie, tot welks behandeling wij nu kunnen overgaan, hebben wij het volgende mede te deelen.

Bij voortduring mogen wij den toestand van den binnenlandschen Waterstaat over het algemeen, gunstig noemen, daar de daarin aangebragte verbeteringen, zoo wel meer *algemeene*, als *plaatselijke*, gunstig werken *en* voor de scheepvaart, *en* voor de afstrooming des overtolligens boezemwaters.

Ten aanzien van de proefnemingen, ten einde met juistheid te kennen de gevolgen, welke het wegruimen van het *Schuilenburger Verlaat* enz. uitoefent op den stand des waters in de oorden, die daarbij meer dadelijk belang hebben, gedragen wij ons aan het vermelde in het vorige verslag; zullende wij UEd. Groot Achtb. den uitslag daarvan doen kennen, zoodra de verkregene uitkom-

sten voldoende zullen zijn, om daarop een bepaald en stellig gevoelen te kunnen gronden.

Wij gaven UEd. Groot Achtb. ten vorigen jare te kennen, dat wij de hoop voedden, eerlang te zullen kunnen beslissen in de bestaande geschillen omtrent de onderhoudpligtigheid der *Dockumer-Ee*, en dat dan ook de leggers der onderhoudpligtigen van dát kanaal tijdig genoeg gereed en goedgekeurd zouden kunnen zijn, om de slatting van die hoofdwaterlossing naar de zeesluis de *Nieuwezijlen*, in den jare 1847, te doen uitvoeren.

De bewuste geschillen daarna door ons beslist zijnde, hebben wij tevens zoodanige maatregelen genomen en aanschrijvingen gedaan, als, onzes inziens, het meest geschikt daartoe zouden kunnen leiden, om te bevorderen dat de slatting der *Dockumer-Ee*, welke wij steeds als eene hoogstnoodzakelijke aangelegenheid blijven beschouwen, in den jare 1847, door de onderhoudpligtigen, werd bewerkstelligd, vermits wij vermeenden, dat de stand der zaak nu wel veroorloofde tot de uitvoering van dit nuttig werk over te gaan.

Ten gevolge van de tegen onze Resolutien, bevattende de bewuste beslissing en de bepaling dat de *Dockumer-Ee*, door de daartoe van ouds onderhoudpligtigen, in den jare 1847, zal worden droog gemaakt en geslat, ingediende reclamatien en bezwaren door de Plaatselijke Besturen van *Leeuwarden*, *Idaarderadeel* en *Rauwerderhem*, mitsgaders door de floreenpligtigen van *Smallingerland*, zijn wij echter genoodzaakt geweest de Resolutie, waarin laatstgenoemde bepaling voorkomt, in te trekken en buiten effect te stellen, en voor vervallen en ingetrokken te beschouwen al wat ter voldoening daaraan, had plaats gehad, vermits de handelingen en gevoelens der gedachte Plaatselijke Besturen en floreenpligtigen ons buiten de gelegenheid en mogelijkheid stelden, om de gedachte slatting in dit jaar te doen uitvoeren, aangezien de nadere onderzoekingen en beslissingen, die daaruit moesten voortvloeijen, niet konden zijn afgeloopen vóór dat de geschikte tijd, om thans die slatting te bewerkstelligen, zoude zijn verstreken.

In den loop van dit jaar uitgevoerd wordende de slatting der *Woudvaart*, loopende van af de stad *Sneek* tot aan de *Witte Brekken*, overeenkomstig een bestek, waartegen zich bij ons geene bedenkingen hebben opgedaan, zoo zal, onzes oordeels, in den jare 1848, gevolg behooren te worden gegeven aan UEd. Groot Achtb. Besluit om, wanneer de slatting der gemelde vaart zal worden bewerkstelligd, de *Witte Brekken*, op kosten der Provincie, te verbeteren.

Eene afzonderlijke voordragt, daartoe betrekkelijk, zullen wij aan UEd. Groot Achtb. deliberatien onderwerpen.

De slatting der *Naauwe Grons*, in ons verslag van 1846 vermeld, is in dat jaar uitgevoerd en tot stand gebragt.

Het onderzoek naar de gesteldheid der monden of halzen van de *Heeger* en *Slooter* meren, waarvan wij in het vorige jaar gewaagden, plaats gehad hebbende, heeft zulks doen zien, dat daarin wel verbetering noodig is: doch aangezien de voordragten, die daaruit moeten voortvloeijen, nog al tot belangrijke kosten aanleiding moeten geven, volgens des Heeren Hoofd-Ingenieurs rapport, hebben wij gemeend de verdere behandeling van deze aangelegenheid te moeten uitstellen tot aan de slatting van het vaarwater de *Wijmerts*, waarover deliberatien aanhangig zijn, en waarmede de bedoelde verbeteringen in verband staan.

Het werk der vernieuwing en verwijding van de *Brakepijp* of *Kimswerderzijl* is in het afgeloopen jaar, overeenkomstig de bepalingen des besteks, uitgevoerd; terwijl mede hoofdzakelijk zijn tot stand gekomen de verbeteringen aan het groot scheepsvaarwater *de Diepe Dolte*, in de Stad *Workum*, waartoe door UEd. Groot Achtb., op onze voordragt, sommen uit de Provinciale fondsen zijn toegekend.

Voor de eene dier verbeteringen is de betaling reeds gedaan, doch voor de andere is nog geene ordonnantie kunnen worden afgegeven, uit hoofde het daartoe vereischt wordende certificaat van den Heer Hoofd-Ingenieur nog niet is ontvangen.

De verbetering van het kanaal of vaarwater, genaamd *de Houtendam*, gelegen tusschen de *Morrha* en *Geeuw*, in de Grietenij *Hemelumer Oldephaert en Noordwolde*, waartoe door UEd. Groot Achtb. is besloten, en waarvoor de fondsen op de Begrooting voor 1847 zijn aangewezen, zal eerstdaags worden aanbesteed.

De bij het ontwerp der Algemeene Provinciale Begrooting voor den jare 1848 over te leggen staten zullen wijders doen kennen den stand der uitvoering van de werken, tot welker daarstelling of buitengewoon herstel, over de diensten van 1845, 1846 en 1847, is besloten; wordende overigens in de bij dat ont-

werp begrooting gevoegde memorie de noodige toelichtingen gevonden, omtrent de buitengewone herstellingen, die daarop zijn voorgedragen.

Het steenen oeverwerk op het Eiland *Ameland*, hetwelk zich goed en naar wensch staande houdt, voldoet aan de verwachting, en ook voor dit jaar zal de voortzetting daarvan worden vervolgd. De aanbesteding heeft Rijkswege reeds plaats gehad, en wel over eene lengte van 168 ellen, in verband tot de daarvoor beschikbare fondsen.

De tijdens het opmaken van ons verslag des verleden jaars gehoudene aanbesteding van het werk, wegens het aanleggen van eenen stroomleidenden dam door de geul de *Balg*, bij het eiland *Ameland*, goedgekeurd zijnde, is de aannemer *J. Brandsma Wz.*, te *Lemmer*, met de uitvoering daarvan begonnen; doch is het werk gedurende den loop des vorigen jaars niet tot stand gekomen, zoodat hetzelve nog onder handen is en daaraan thans wordt voortgewerkt.

De ondervinding heeft ook hier geleerd, dat het digten van zulke vermogende stroomen, als de *Balg* is, tot die ondernemingen behoort, welke moeijelijk zijn en niet ligt zijn te achten, vooral omdat het in die gevallen aankomt op de vastheid der ondergronden, waaromtrent vooraf geene onderzoekingen kunnen worden gedaan.

Eene plaats gehad hebbende ontgronding, toen het werk reeds gedurende eenen geruimen tijd was voortgezet, is de eerste of voorname aanleiding geweest, dat de uitvoering heeft moeten worden gestaakt, zijnde echter gelukkig in den afgeloopen herfst en winter daaraan geene verdere schade toegebragt.

Het is evenwel gebleken van belang te zijn, tot voortzetting van dit aangevangen werk, en tot verzekering en behoud van hetzelve, om de grondlaag des stroomleidenden dams over eene lengte van 150 ellen te verbreeden, en wel aan de westzijde, waar de meeste verdieping bestaat en nog te wachten is, ten gevolge van den sterken stroom der eb, over 15 ellen, en aan de oostzijde over 10 ellen, in de hoop dat dit voldoende zal worden bevonden.

Nadat daarover eene briefwisseling is gevoerd, heeft de Heer Minister van Binnenlandsche zaken eene beschikking genomen, ten gevolge waarvan die verbreeding van de grondlaag des dams, voor rekening en op kosten des Rijks, zal worden uitgevoerd, en met den aannemer deswege eene nadere overeenkomst is getroffen.

Wij achten deze beschikking van veel belang voor het daar te stellen werk, en het zal gewis ook UEd. Groot Achtb. genoegen doen te vernemen, dat Zijne Excellentie geene zwarigheid heeft gevonden daarin te treden.

Wij zijn nogtans van meening geweest, dat de stand der zaak geene termen opleverde, om voor eene bijdrage uit de Provinciale fondsen, ter bestrijding der kosten van die verbreeding der grondlaag, boven de toegestane subsidie van *f* 26,000,00, een gunstig gevoelen uit te brengen; gevende, onzes bedunkens, het vroeger omtrent de bekostiging van dien dam verhandelde alleen aanleiding, om het bedrag der vermeerderde kosten van aanleg uit de Provinciale kas voor te schieten, om van het Rijk terug te ontvangen, even als de andere voorgeschieten som, waarop dan ook reeds bij het ontwerp der Algemeene Provinciale Begrooting voor den jare 1848 is gelet.

Wat het Eiland *Schiermonnikoog* betreft, hieromtrent houdt het laatste rapport, wegens de in de maand November 1846 gehoudene inspectie of opneming, in, dat de verzanding van de slenk, langs de zuidwestzijde van het eiland, of de zoogenaamde *Noorman*, nog steeds toeneemt in uitgebreidheid en hoogte, en thans reeds verre boven de gewone vloeden is verheven, zoodat aldaar reeds eene opstuiving van zand plaats heeft en de beginselen van duinen te ontwaren zijn, dat dien ten gevolge de afneming van de zuidwest en zuidzijde des Eilands, welke vroeger door den stroom in die slenk werd veroorzaakt, thans geheel heeft opgehouden, en er alleen door den golfslag eenige afkabbeling van den steilen rand des oevers heeft plaats gehad, die spoedig geheel zoude ophouden, indien de eigenaren van het Eiland konden goedvinden den oever onder eene helling van 10 of 12 op 1 af te glooijen, te bezoden, en beneden gewoon volzee, voor zoo verre noodig, met puin te bestorten; — en dat de afneming van het duin aan de westzijde sedert de vorige inspectie niet aanmerkelijk is geweest, maar dat integendeel die duinrand beter begroeid was.

Deze toestand, waarin, voor zoo verre ons bekend, sedert geene aanmerkelijke veranderingen zijn gekomen, brengt mede, dat er geene redenen bestaan, om, van wege de Provincie, voorzieningen tot behoud van het Eiland *Schiermonnikoog* te nemen, evenmin als in het vorige jaar.

De uitslag der bevindingen en werkzaamheden van de Commissie, door ons benoemd om de zaak betreffende het verbreken van de grens, welke de Provincien *Friesland* en *Groningen* en het water dier Provincien scheidt, te onderzoeken en toe te lichten, om daarna te rapporteren enz., en waarvan wij UEd. Groot Achtb., bij het laatst vorige verslag, kennis gaven, is ons nog niet bekend geworden, zoodat wij ons niet in staat bevinden nopens die aangelegenheid eenige mededeeling of voordragt te doen.

Wat aanbelangt het onderwerp der Wegen, zoo worden, bij voortduring, de in deze Provincie aangelegde Rijks-wegen in eenen voldoenden staat onderhouden, latende alleen die gedeelten derzelve, welke door de Dorpen loopen, de zoogenaamde *traversen*, over het algemeen, veel te wenschen over, zoodat het noodig is, daarin eene bepaalde voorziening worde genomen.

Meermalen is op de afdoening van die zaak aangedrongen; hangende dezelve nog bij het Algemeen Bestuur, ten gevolge van de ontstane vraag nopens de verpligting van onderhoud dier *traversen*, en de wijze van voorziening in- en bekostiging van dat onderhoud.

Overigens wordt ook deze aangelegenheid met de vereischte zorg behandeld, en worden er van tijd tot tijd noodige en wenschelijke verbeteringen hier en daar tot stand gebragt, in overeenstemming met de behoeften en belangen der ingezetenen en Gemeenten.

Nadat UEd. Groot Achtb. Besluit, genomen in de jongst gehoudene vergadering, aangaande de verlangde voorziening in het leggen van een gedeelte der aardenbaan voor den aanleg van den kunst- of grindweg van *Koudumerzijl* tot den grooten weg van *Sneek* op de *Lemmer*, was medegedeeld, heeft Zijne Majesteit, onder dagteekening van den 25 September 1846, no. 45, genomen het Besluit, waarbij, onder betuiging van Zijner Majesteits tevredenheid voor derzelver medewerking tot bevordering van den aanleg van den hiervoren gemelden weg, wordt aangenomen de aanbieding door UEd. Groot Achtb., in derzelver jongst afgeloopene vergadering, gedaan, om ten koste der Provincie, boven de bereids toegekende subsidie van 12 ten honderd van de som, welke de aanleg van genoemden weg en aanhoorigheden zal blijken te kosten, te voorzien in den aanleg van eene voldoende aardenbaan voor den voorschreven kunst- of grindweg, te rekenen van de *Hemelumer Nieuweburen* tot aan *Koudum* enz., en wijders wordt bepaald, dat de uitvoering van het bedoelde werk op die wijze zal geschieden, met instandhouding verder van de bepalingen van het Koninklijk Besluit van den 7 September 1845, no. 82.

Van dit besluit door ons de vereischte kennisgevingen geschied zijnde, hebben wij tevens de betrokken Plaatselijke Besturen en Jr. *G. R. G. van Swinderen* uitgenoodigd, om als nu de bestekken voor den aanleg van den bewusten weg te doen opmaken en aan ons ter goedkeuring in te zenden, opdat dan ook van onze zijde zoude kunnen worden overgegaan tot het op kosten der Provincie aanleggen van eene voldoende aardenbaan voor gemelden weg van af de *Hemelumer Nieuweburen* tot aan het Dorp *Koudum*.

Onze daartoe betrekkelijke Resolutie, van den 15 October 1846, is gevolgd van een schrijven van de gedachte belanghebbenden van de maand Januarij dezes jaars, inhoudende het verzoek, om te willen berigten, of ook voor dat gedeelte van den weg, gelegen tusschen de *Hemelumer Nieuweburen* en *Koudum*, over den grond kan worden beschikt enz.

Ofschoon wij hadden gemeend, met de behandeling van die zaak te moeten wachten tot dat het ingevraagde bestek van de belanghebbenden zoude zijn ingekomen, ten einde hunne plannen omtrent het leggen van den weg nader te kennen en daarmede in verband te handelen, hebben wij nogtans, na het ontvangen van die vraag, den Heer Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat aangeschreven, om ten spoedigsten op te maken en aan ons in te zenden het vereischte tracé voor de door de Provincie aan te leggen aardenbaan, ter behoorlijke breedte en hoogte, vergezeld van eene situatie-teekening, aanwijzende de gronden, waarvan in bezit zal moeten worden genomen, met opgave van de hoeveelheid van ieder perceel en van de namen der eigenaars enz.; terwijl aan de voornoemde belanghebbenden is berigt, dat de verlangde mededeeling, zoo spoedig mogelijk, zal worden gezonden.

De daarop van den Heer Hoofd-Ingenieur in het laatst der maand Maart ontvangene stukken dadelijk tot een punt van behandeling gemaakt hebbende, is daarvan het gevolg geweest de Resolutie onzer vergadering van den 18 April

1847, waarbij de rigting is aangenomen, welke ons het meest wenschelijk voorkwam, in overeenstemming met het vroeger verhandelde, om namelijk den ouden weg te volgen met de noodige afsnijdingen, en waarbij de genoemde ambtenaar is uitgenoodigd, om met de eigenaren, waarvan gronden in bezit moeten worden genomen, in onderhandeling te treden omtrent den afstand dier gronden en den prijs, waarvoor dezelve genegen zijn die gronden aan de Provincie, bij minnelijke schikking, over te dragen enz., en daarvan, zoo spoedig mogelijk, aan ons te rapporteren.

De uitslag dezer onderhandelingen, waarvan de mededeeling ons eerst voor weinige dagen is geworden, is niet gunstig geweest, daar de eigenaren der benoodigde gronden voor het gedeelte tusschen *Galamadammen* en *Koudum* ongenegen zijn bevonden hunne eigendommen in der minne af te staan, indien de oude weg, met de noodige afsnijdingen, moest worden gevolgd, zoodat zulks het instellen van nadere onderzoekingen ten gevolge heeft gehad, waarvan de uitkomst ons echter nog niet is bekend.

Het is welligt mogelijk, dat daaromtrent nog nadere voorstellen zullen behooren te geschieden, ten einde voor dat gedeelte eene andere rigting aan te nemen.

Aan het plan tot verbeteren van den weg van af *Hijum*, langs *Finkum* enz. tot aan of bij de herberg *de Bontekoe*, door het Grietenij Bestuur van *Leeuwarderadeel*, wordt thans uitvoering gegeven; terwijl, in verband daarmede, door het Bestuur der Stad *Leeuwarden*, wordt verbetert de weg van af *de Bontekoe* tot aan de Stad, waarvan de aardenbaan reeds met klinkerts wordt bestraat.

Voor deze laatstgenoemde verbeteringen zal de uit de Provinciale fondsen toegestane subsidie op het ontwerp der Algemeene Provinciale Begrooting voor het jaar 1848, overeenkomstig het deswege beslotene, worden aangebragt: doch de subsidie, toegestaan voor den weg van af de *Koudumerzijl*, over *Koudum* enz. tot op den weg van *Sneek* naar de *Lemmer*, zal, onzes inziens, niet eerder dan op de Begrooting voor 1849 beschikbaar gesteld behoeven te worden, blijkens de aanteekening daaromtrent bij het ontwerp-begrooting voor 1848 gevoegd.

Ten opzigte van den aanleg van Spoorwegen in deze Provincie is ons, sedert ons verslag des vorigen jaars, niets naders bekend geworden.

§ 29. *Verslag nopens de Nationale Militie en Schutterijen.*

Met betrekking tot de *Nationale Militie* en de *Schutterijen* worden voor zoo veel ons bekend, de bestaande bepalingen behoorlijk nageleefd en toegepast.

Het getal der ingeschrevenen tot de loting voor de Nationale Militie, bij de ligting van dit jaar, zijnde de geborenen in 1828, heeft beloopen 2395, zijnde 665 meer, dan voor de ligting van het jaar 1846, toen het getal, die aan de loting moesten deel nemen, lager was dan gewoonlijk, ten gevolge van de in 1826 geheerscht hebbende ziekte.

Voor de ligting van 1847 bedroeg het *gewoon* contingent . . .	729 man.
Het *buitengewoon* contingent, ter aanvulling van de ontbrekenden aan de corpsen, door overlijden, desertie enz., ingevolge art. 15 der Wet van den 8 Januarij 1817, (Staatsblad no 1) . .	33 »
terwijl, tot aanvulling van ontslagenen, op grond van art. 21 derzelfde Wet, hebben moeten worden geleverd	2 »
makende derhalve te zamen	764 man.

zijnde 46 minder dan voor de ligting van 1846.

Van het te leveren contingent zijn ingelijfd:

Lotelingen	567.
Nummerverwisselaars	113.
Plaatsvervangers	73.
Zonder Loting ingelijfden . .	2.
te zamen . . .	755.

Onder de 9, die nog aan het contingent ontbreken, bevinden zich:

Afwezigen ter buitenlandsche zeevaart 2.

Reeds in militaire dienst en gereclameerd 1.

Kolonisten, ingelijfd wordende in de Provincien, in welke de koloniale inrigtingen gelegen zijn 1.

Zieken 1.

Nog niet ingelijfden, om andere wettige redenen 2.

Manschappen niet geleverd kunnende worden, wegens gebrek aan voorwerpen, (Eiland *Schiermonnikoog*) 2.

Wat dit laatste getal betreft valt hier op te merken, dat er van het contingent voor de ligting van 1846, wegens gebrek aan voorwerpen, niet hebben kunnen worden geleverd 22, hetwelk hoofdzakelijk aan de in 1826 geheerscht hebbende ziekte werd toegeschreven.

Van 23 uitspraken, door de Militie-Raden gedaan, is bij onze vergadering in hooger beroep gekomen. Van deze appellen hadden 8 betrekking tot eigene designatie voor den dienst, 11 tot vrijstellingen aan anderen verleend, 1 tot een loteling, wegens vordering van een attest x, ofschoon hij geene ouders of voogden had en reeds meerderjarig was, en 3 tot afkeuring van *nummerverwisselaars*.

Gedeeltelijk zijn de door de Militie-Raden gedane uitspraken door ons gehandhaafd, en gedeeltelijk hebben wij gemeend eene andere uitspraak te moeten doen.

De sterkte der *Dienstdoende* en *Rustende* Schutterijen was op den 1 December 1846 de volgende:

	Sterkte van den 1sten Ban.			Sterkte van de geheele Schutterij. (1e, 2e en 3e Ban).			
	Actief.	Reserve.	Totaal.	Actief.	Reserve.	Totaal.	
Dienstdoende Schutterij ...	848	632	1480*	920	998	1918	*Hieronder 993 ongehuwden, gehuwden en weduwenaars zonder kinderen.
Rustende Schutterij ...	2960	2730	5690†	3033	3457	6490	†Als boven 4326.
Totaal	3808	3362	7170	3953	4455	8408	

De zamenstelling der *Dienstdoende* Schutterijen in compagnien, en der *Rustende* Schutterijen in afdeelingen, bataillons en compagnien is dezelfde gebleven.

Van de 283 Verlofgangers der Nationale Militie, die moesten voldoen aan de oproeping ter bijwoning aan de najaarsoefeningen, gedurende de maand September 1846, zijn opgekomen 279, bestaande de 4 achtergeblevene uit:

2 zieken, 1 gedetineerde, 1 vrijgestelde.

Niet minder algemeen werd ook in dit jaar door de in reserve gestelde miliciens van de ligting van 1846 voldaan aan de oproeping, om gedurende 3 maanden in den wapenhandel te worden geoefend.

Het getal der opgeroepenen was 572, en daaraan zijn slechts 12 blijven ontbreken, te weten: 4 vrijgestelden, 3 overledenen, 2 zieken, 3 gedetineerden.

§ 30. *Verslag nopens den staat van het hooger en lager Onderwijs; en van de daartoe verstrekte toelagen uit 's Rijks-, Provinciale- of Gemeente fondsen.*

Omtrent het onderwijs in het algemeen luiden de bij ons ingekomene verslagen gunstig, en het mag daaruit worden opgemaakt, dat aan de bevordering van deze hoogst belangrijke zaak veel moeite en zorg wordt besteed, waardoor van tijd tot tijd nuttige en doelmatige verbeteringen worden daargesteld, die eenen heilzamen invloed zullen moeten uitoefenen.

Te *Leeuwarden* is de voorgenomene verandering der bestaande Latijnsche School in een Stedelijk Gymnasium tot stand gekomen, ten gevolge waarvan het onderwijs in de hedendaagsche talen is toegevoegd aan dat in de oude talen enz.; terwijl die nieuwe inrigting aanvankelijk redenen oplevert om te mogen verwachten, dat dezelve op den duur aan het daarvan voorgestelde doel zal beantwoorden.

Te *Sneek* is aan de Latijnsche School een Conrector benoemd, ten einde daardoor die School beter te kunnen doen beantwoorden *en* aan de tegenwoordige behoeften van onderwijs in het algemeen, *en* aan hetgeen zij thans behoort te

zijn, om behoorlijk te worden onderwezen in dat alles, waarvan de kennis vereischt wordt bij die jongelieden, welke, bij de jaarlijks gehouden wordende Staats-examina, tot het Academisch onderwijs verlangen te worden toegelaten.

Ten opzigte van het *Middelbaar* en *Lager* onderwijs blijft men zich ook bij voortduring op verbetering toeleggen en datgene bevorderen, wat in deszelfs belang dienstig kan zijn, zoo wel wat het onderwijs zelve betreft, als wat aanbelangt den staat der Scholen en Onderwijzers-woningen, mitsgaders de inkomsten der Onderwijzers.

Volgens het door de Provinciale Commissie van onderwijs gegeven algemeen overzigt van den staat van het *Middelbaar* en *Lager* onderwijs in deze Provincie over het jaar 1846, heeft het in dat jaar bestaan hebbende getal schoolinrigtingen voor Middelbaar en Lager onderwijs in *Friesland* bedragen 355, te weten: 274 openbare Nederduitsche en Gemeenteschoten, 10 zoogenaamde Fransche scholen, 12 Armen- en 9 Bewaar- of kleine Kinderscholen, en 3 bijzondere Scholen der 2de klasse; terwijl bovendien nog in 17 Zondags- en 16 Herhalingsscholen lager onderwijs werd gegeven.

De Zondags- en Herhalingsscholen werden bezocht door 1009 leerlingen, voor zoo ver zulks uit de ingekomene opgaven is bekend, en op de gewone Scholen werden onderwezen, blijkens de lijsten der Onderwijzers, 41,028 kinderen.

Wanneer men van dat getal aftrekt dat der Bewaar- of kleine Kinderscholen, dan blijft er over een getal van 40,454, waaruit geblijkt dat in 1846 de gewone scholen zijn bezocht door ongeveer 840 kinderen meer dan in 1845.

Die opgaven brengen mede, dat ongeveer 1/6 gedeelte der bevolking dezer Provincie het bedoelde onderwijs geniet, en dat, voegt men al de leerlingen van de gemelde inrigtingen voor het middelbaar en lager onderwijs bijeen, in *Friesland* van de 100 inwoners nagenoeg 18 daarin zijn opgenomen.

De Provinciale Commissie van Onderwijs brengt dienaangaande in het midden, dat deze verhoudingen, vergeleken bij die van vorige jaren en van eenige andere Landen, ongetwijfeld ten bewijze kunnen verstrekken van den steeds toenemenden bloei van het Friesche Volksonderwijs.

Niettegenstaande dezen niet ongunstigen toestand, blijkt evenwel ook uit het door de genoemde Commissie medegedeelde, dat er, behalve een betrekkelijk gering getal arme kinderen (volgens calculatie ongeveer 800), nog een getal van omstreeks 2000 naar gissing, zijnde kinderen, wier ouders tot den geringen doch niet bedeelden stand, behooren, van alle onderwijs zijn verstoken geweest; waarom het wenschelijk mag worden geacht, dat de middelen, die op verschillende plaatsen worden aangewend, om, door geldelijke tegemoetkoming uit openbare kassen en particuliere bijdragen, het schoolgaan dier kinderen te bevorderen, en dezelven van een geregeld schoolonderwijs te voorzien, overal, waar dit noodig is, eene gepaste navolging mogen vinden, opdat ook daardoor meer worden medegewerkt tot het weren van de armoede, welke zoo ligtelijk het gevolg is van ledigloopen en de daarmede gespaard gaande verkeerdheden.

De Provinciale Commissie uit verder den wensch, dat, voor zoo ver de plaatselijke omstandigheden zulks gedoogen, bij de bestaande inrigtingen voor het onderwijs der armen, tevens mogten worden aangelegd arbeidscholen, zoo als elders bestaan, en ook bij de Schoolwet van 3 April 1806, art. 3, en bij het Huishoudelijk Schoolreglement van *Friesland*, art. 22, worden aanbevolen; vermits de Commissie van het onderwijs der arme kinderen alleen dan heilzame gevolgen verwacht, wanneer deze, in verderen leeftijd, hun onderhoud kunnen verdienen.

Gedurende het jaar 1846 waren in deze Provincie 339 vaste of provisionele onderwijzers in functie, als: van den 1sten rang 8, van den 2den rang 224, van den 3den rang 82, van den 4den rang 7, en 18 alleen met acten van algemeene toelating; terwijl het getal ondermeesters bedroeg 134, te weten: 1 van den 1sten, 45 van den 2den, 62 van den 3den en 26 van den 4den rang.

Bovendien waren er in de Steden nog 8 huisonderwijzers, meestal in vreemde talen.

Door de Provinciale Commissie van onderwijs werden in 1846 geëxamineerd 16 personen voor den 2den rang, 38 voor den 3den rang, 32 voor den 4den rang, en 1 tot huisonderwijzer in de Fransche taal.

Van dezen zijn toegelaten geworden de huisonderwijzer in de Fransche taal, mitsgaders 9 voor den 2den, 20 voor den 3den en 23 voor den 4den rang.

Omtrent het gedrag der onderwijzers in het algemeen wordt door de Commis-

zie een zeer gunstig getuigenis afgelegd; terwijl zij de oprigting eener kweekschool voor onderwijzers in deze Provincie dringend blijft aanbevelen, ten einde bij voortduring kundige en geschikte onderwijzers te vormen.

Volgens het verslag van de bedoelde Commissie neemt wel bij verscheidene onderwijzers de lust, om in wetenschappelijke vorming vooruit te streven, toe, doch is het jammer, dat velen, en vooral de jongeren onder hen, zulks niet altijd doen op zoodanige wijze, als het meest met hunne behoeften en met de belangen van het onderwijs overeenkomt.

Ten einde daarin, zoo veel mogelijk, verbetering aan te brengen, heeft de Commissie getracht de noodigste wenken te geven aan allen, die zich voornamelijk door zelfstudie voor de onderwijzers betrekking moeten bekwamen.

Ook in 1846 zijn er 35 onderwijzers gezelschappen geweest, tellende 448 leden, waarin men zich, bij de maandelijksche vergaderingen, overeenkomstig met derzelver doel, heeft bezig gehouden met die werkzaamheden, welke de wetenschappelijke kennis en de praktische geschiktheid der onderwijzers kunnen bevorderen en daardoor tot den bloei van het schoolwezen kunnen bijdragen.

Het personeel van de Provinciale Commissie van onderwijs is, sedert ons verslag des vorigen jaars, hetzelfde gebleven.

Het door UEd. Groot Achtb. ten vorige jare gearresteerde Reglement voor een op te rigten Weduwen- en Weezen fonds voor de onderwijzers in deze Provincie, ten gevolge van de bedenkingen op het in 1844 gearresteerde gevallen, is niet door Zijner Majesteits goedkeuring bekrachtigd geworden, en aan UEd. Groot Achtb. overwegingen zullen worden onderworpen de nadere bedenkingen en beschouwingen, welke daaruit bij het Hooger Bestuur zijn voortgevloeid.

Sedert ons verslag des vorigen jaars zijn de toelagen, uit 's Rijks kas verleend wordende ten behoeve van het lager onderwijs in deze Provincie, dezelfde gebleven.

Volgens de daaromtrent ontvangene opgaven zijn over het jaar 1846, ten behoeve van het onderwijs, verstrekt de navolgende sommen, als:

uit de Gemeente kassen	*f* 101,914,98
en uit de Kerkvoogdij-beurzen der Hervormden, met in begrip van de opkomsten uit de vicarie goederen	- 31,749,29
alzoo te zamen	*f* 133,664,27

welke som nog moet worden vermeerderd met *f* 350,00 uit de Provinciale fondsen, te weten: *f* 150,00 voor eenen ondermeester in de school te *Hollum*, op het Eiland *Ameland*, en *f* 200,00 voor de school in het Armhuis op de *Bergumerheide*; terwijl onder deze uitgaven nog, over het algemeen, niet zijn begrepen de sommen, die worden besteed voor het gewoon onderhoud der schoolgebouwen.

Over 1846 hebben de uitgaven aan opbouw, herstelling en meubelering van schoollocalen, voor zoo ver dezelve uit bovenstaande sommen

zijn bestreden, bedragen. . . . . *f*	*f* 12,469,69
die aan onderwijzers voor vaste jaarwedden, als anderzins . . .	- 102,926,46
en die aan behoeften wegens verwarming, prijzen enz.	- 16,988,10½

Aan het einde van deze afdeeling des verslags melding makende van de in deze Provincie bestaande *Leenen*, strekkende ter bevordering van het onderwijs en opleiding van jongelingen tot de Academische studien enz., kunnen wij daaromtrent, bij voortduring, mededeelen, dat deze instelllingen, overeenkomstig de daarvan bestaande bepalingen en voorschriften, geregeld worden bestuurd, en dat de rekeningen, die door de Bestuurders van die instellingen worden gedaan en geleverd, jaarlijks door ons worden opgenomen, en daarbij steeds wordt gelet op hetgeen tot goede instandhouding der aanwezige fondsen kan strekken, om die op den duur aan derzelver doel en bestemming, zoo veel mogelijk, te doen beantwoorden.

§ 31. *Verslag nopens de Kunsten en Wetenschappen.*

Hiermede genaderd zijnde tot dat gedeelte van ons verslag, handelende over de Kunsten en Wetenschappen, kunnen wij daarvan de gunstige getuigenis herhalen, welke daaromtrent ten vorigen jare door ons is vermeld.

De bestaande Genootschappen in deze Provincie, ter beoefening van Kunsten en Wetenschappen, zijn met één vermeerderd, zijnde namelijk, door Zijne Majesteit, bij Besluit van den 29 September 1846, no. 113, de vereischte vergunning en magtiging verleend aan *T. R. Dijkstra*, c. s., te *Leeuwarden*,

tot het oprigten van eén genootschap voor de beoefening der Vriesche taal en letterkunde, onder den naam van: *Selscip foar Frysce tael in scriften kinnisse.*

De Bouwkundige Teekenscholen te *Leeuwarden* en *Harlingen* zijn blijven bestaan en hebben, vooral de eerstgenoemde, ook in het afgeloopen leerjaar weder aan derzelver nuttig doel beantwoord.

Het getal leerlingen, hetwelk in de laatste cursus van het onderwijs op de school te *Leeuwarden* gebruik heeft gemaakt, bedraagt 132, waarvan 60 onderwijs hebben ontvangen in het bouwkundig teekenen, 61 in het handteekenen en 11 in beide vakken te gelijk.

Er is gedongen naar de kleine zilveren medaille, welke, van 's Konings wege, wordt uitgereikt voor de best gekeurde teekening naar voorbeelden.

Voor de school te *Harlingen* hadden zich aangegeven 31 leerlingen, doch de meesten van dezen hebben slechts korten tijd geregeld van het onderwijs gebruik kunnen maken, uit hoofde zij langer of korteren tijd geleden hebben onde ziekte, welke in het laatst van het afgeloopen jaar ook te *Harlingen* sterk heeft geheerscht; terwijl de school ook eenigen tijd door de ziekte van den onderwijzer geheel heeft moeten stil staan.

Bij voortduring blijft de te *Harlingen* gevestigde Wis- en Zeevaartkundige school de belangstelling en medewerking van UEd. Groot Achtb. verdienen.

Op die school zijn van af den 1 October 1846 tot den laatsten April 1847 onderwezen 63 leerlingen, en dus weder 7 meer dan over hetzelfde tijdvak van het vorige leerjaar.

Alle deze leerlingen zijn op slechts 3 na geplaatst ter uitoefening van de zeevaart, waarvan eenigen als stuurman; terwijl 3 van de leerlingen het examen als zoodanig tegen het eindigen van de cursus hebben afgelegd, te weten: 1 als 1ste, 1 als 2de en 1 als 3de stuurman.

Uit de aan UEd. Groot Achtb. over te leggen stukken zullen dezelve zich van een en ander nader kunnen overtuigen; terwijl wij tevens daarbij aan UEd. Groot Achtb. het noodig voorstel zullen doen ter bekoming van de voortduring over de jaren 1848 en 1849, der tot nu toe genotene subsidie uit 's Rijks kas ten behoeve dezer inrigting.

Ook het door den Onderwijzer *Dijkstra*, te *Nes* op *Ameland*, gegeven wordende onderwijs in de Wis- en Zeevaartkunde verdient bij voortduring aan UEd. Groot Achtb. te worden aanbevolen.

Uit de daaromtrent ingekomen verslagen, die wij aan UEd. Groot Achtb. zullen mededeelen, geblijkt, dat het onderwijs in de Wis- en Zeevaartkunde door dien Onderwijzer, van 1846 op 1847, geregeld is voortgezet; dat 23 leerlingen, voor langeren of korteren tijd, daarvan gebruik hebben gemaakt; dat eenige dezer leerlingen reeds als stuurman zijn geplaatst; en dat 2, ofschoon nog geen examen als stuurman hebben afgelegd, evenwel door Heeren Commissarissen over dit onderwijs, door ons daartoe benoemd en verzocht, ten gevolge van UEd. Groot Achtb. Resolutie van den 15 Julij 1846, no. 4, met eervolle getuigschriften, wegens hunne verkregene kundigheden, zijn voorzien.

Wijders zullen UEd. Groot Achtb. daaruit ontwaren, dat de ten vorigen jare voor eens verleende subsidie uit 's Rijks kas, ten bedrage van *f* 400,00, tot aankoop van werktuigen en benoodigdheden voor het onderwijs in de Zeevaartkunde, heeft gestrekt tot aanschaffing van eene hemel- en eene aard-globe, een sextant, een octant, eenen actificiëlen horizon of eene kunstkim, een zee-barometer, een kompas met verschillende rozen, eene parallel-liniaal, benevens eenige zeekaarten, eene passerdoos en eenige boeken, alsmede dat door de aanschaffing van dit een en ander het onderwijs zeer veel in doelmatigheid moet hebben gewonnen.

Beide de genoemde inrigtingen behooren derhalve, naar ons oordeel, onder de zoodanigen die Uwe bescherming en ondersteuning waardig zijn, ook door het verder verleenen der sommen, die tot nu toe uit de Provinciale fondsen, tot bevordering van derzelver instandhouding en bloei, zijn toegekend geworden.

Wat betreft het *Provinciaal Archief*, waarvan wij gewoon zijn aan het einde dezer afdeeling des verslags melding te maken, zullen wij aan UEd. Groot Achtb. mededeeling doen van het verslag door den Heer *J. van Leeuwen* aan ons ingediend, betrekkelijk de werkzaamheden door Zijn Ed., van af den 1 Junij 1846 tot den 1 Junij 1847, verrigt ten aanzien van de rangschikking en in ordebrenging van hetzelve, waaruit Uwe vergadering zal kunnen ontwaren, dat de gemelde Heer steeds voortgaat en bezig is met de uitvoering van de aan Zijn Ed. opgedragene taak, om het archief, met hetgeen daartoe behoort, in dien staat te brengen, om hetzelve met vrucht te kunnen raadplegen.

Op voordragt van den Heer *van Leeuwen*, hebben wij Zijn Ed. gemagtigd om, onder de daarbij bepaalde voorwaarden, te doen drukken 150 exemplaren van het Beneficiaal Boek van *Zevenwouden*, en om die met de nog voorhanden zijnde exemplaren der Beneficiaal Boeken van *Oostergoo* en *Westergoo* in den handel te brengen, waardoor zij, die daarop prijs stellen, zich de gelegenheid zullen zien geopend, om zich de Beneficiaal Boeken van de drie genoemde kwartieren aan te schaffen, of die van *Oostergoo* en *Westergoo* met die van *Zevenwouden*, waarvan slechts enkele exemplaren worden gevonden, aan te vullen.

Door Mevrouw de Weduwe *Gosliga* zijn voor het Provinciaal archief aan ons ten geschenke aangeboden: 1°. in het net geschrevene afschriften of copijen der Resolutien van de Edel Mogende Heeren Staten van *Friesland*, van de jaren 1785, 1786 en 1787, vervat in drie afzonderlijke deelen, elk voorzien met een Register der daarin voorkomende Resolutien, en 2°. in het net geschrevene en in zeven omslagen ingenaaide afschriften of copijen der pointen van de ordinaire of extraordinaire Landsdagen der Edel Mogende Heeren Staten van *Friesland*, uitgeschreven tegen den 6 Februarij, 1 Mei, 11 September, 8 December 1786 en den 5 Februarij, 29 April, 2 Julij en 26 December 1787.

Wij hebben die stukken, onder dankbetuiging, gaarne aangenomen, en het ware te wenschen, dat dit voorbeeld bij allen, die in het bezit mogten zijn van papieren, boeken of bescheiden, betrekking hebbende tot het vroeger Bestuur van dit Gewest, navolging mogt vinden; aangezien zulks zoude kunnen strekken: niet alleen tot aanvulling van het Provinciaal archief, of tot verbetering van hetzelve door meer volledige exemplaren, als anderzins, maar ook om dikwijls belangrijke stukken beter voor de toekomst bewaard te doen blijven en voor het algemeen meer dienstbaar te maken.

De voortduring der aan den Heer *van Leeuwen* verleende opdragt tot het rangschikken en in orde brengen van het Provinciaal archief zal in UEd. Groot Achtb. aanstaande vergadering in overweging moeten worden genomen, als eindigende de tegenwoordige met den laatsten December dezes jaars.

§ 32. *Verslag nopens den staat en het beheer der Gevangenissen.*

Het beheer der in deze Provincie bestaande Gevangenissen wordt, voor zoo verre ons bekend, geregeld en in overeenstemming met de daaromtrent gegevene voorschriften, uitgeoefend; terwijl in den toestand of den staat der gevangenissen zelve, sedert ons vorig verslag, geene veranderingen van aanbelang zijn voorgevallen; zijnde evenwel thans onderhanden de niet onbelangrijke aanbouwing en vertimmering der groote Strafgevangenis te *Leeuwarden*, waarvan wij vroeger reeds melding maakten.

De bevolking van het Huis van Opsluiting en Tuchtiging of de groote Strafgevangenis te *Leeuwarden* was, op den 31 December 1846, 765, zijnde 48 meer dan op hetzelfde tijdstip des vorigen jaars; terwijl er over 1846, bij vergelijking van 1845, gemiddeld meer aanwezig zijn geweest 26 en te gelijk 45, hebbende het getal gevangenen, hetwelk bij afwisseling aanwezig was in 1846 beloopen 909, en dus 40 meer dan het vorige jaar.

Het grootste getal gevangenen, te gelijk aanwezig geweest, was op den 30 December, toen hetzelve beliep 767, waaronder 26 jeugdigen, en het kleinste getal op den 30 Mei, 1 en 2 Junij, toen dit bedroeg 705, onder welke 25 jeugdigen.

Gedurende den loop des jaars 1846 zijn er ingebragt 192, in vrijheid gesteld 85, na expiratie van hunne criminele straf getransporteerd naar Correctionele Gevangenissen 5, naar *Dordrecht* overgebragte krankzinnigen 2 en overleden 52.

De gezondheidstoestand der gevangenen was in het afgeloopen jaar, over het algemeen, gunstiger dan in het vorige, doch desniettegenstaande hebben er meer sterfgevallen plaats gehad.

Het grootste getal zieken, te gelijk aanwezig geweest, was op den 20 December, en bedroeg 86, waaronder 1 jeugdige; terwijl het kleinste getal, mede met inbegrip van 1 jeugdige, op den 16, 18 en 19 September beliep 37.

Het gemiddeld getal gevangenen, bezig geweest met den fabrijk arbeid bedroeg 608, en dat tot den huisdienst gebezigd was 45.

Voor de verschillende werkzaamheden, zoo wel per stuk als per dag betaald, is door de gevangenen verdiend ruim *f* 1,000,00 meer dan in 1845, hebbende het voor de gevangenenen overblijvende gedeelte beloopen eene som van *f* 6,807,84½, waarvan de eene helft in hunne uitgaanskassen is gestort, en de andere helft aan hen, om de 14 dagen, tot zakgeld is uitbetaald.

De afleveringen door de Directie over den arbeid gedaan, hoofdzakelijk aan de Departementen van Oorlog en Marine en aan de Gevangenissen, hebben over 1846 beloopen eene totale fabrijkswaarde van *ƒ* 45,171,25,60.

Het *Godsdienstig-* en *Schoolonderwijs,* aan de gevangenen ... verstrekt, schijnt, bij voortduring, gewenschte uitkomsten op te leveren, en blijkbaar over het algemeen, eenen heilzamen invloed op de gevangenen uit te oefenen.

De Bibliotheek der Commissie van Administratie wordt nog van tijd tot tijd met belangrijke werken vermeerderd; terwijl daarop, door een der leden, is te zamengesteld eene alphabetische catalogus van die werken, welke speciaal over het gevangeniswezen handelen of daarmede in betrekking staan, welk zeer uitvoerig en naauwkeurig omschreven stuk, 1470 nummers behelzende, dagelijks nog aangehouden wordt en, volgens het verslag der Commissie, een belangrijk overzigt geeft der literatuur over deze aangelegenheid.

De in deze Gevangenis bestaande Bibliotheek voor de gevangenen voldoet ook aan het oogmerk van derzelver daarstelling. Zij bevat, volgens het rapport der Commissie, 828 deelen, als:

	435	Hollandsche werken in	692 deelen.
	18	Fransche » »	45 »
en	37	Hoogdnitsche » »	91 »

alle boeken, die met zorg zijn gekozen en geschikt zijn voor hen, die er gebruik van moeten maken.

Het getal gevangenen, hetwelk, gedurende het jaar 1846, bij voortduring, boeken ter lezing heeft gehad, verdeelt zich als volgt:

26	gevangenen van de 2de klasse.	
83	» » » 3de »	
205	» » » 4de »	1ste afd.

en alle de gevangenen van de 4de klasse, 2de afd., of de jeugdige gevangenen.

Bovendien is er in iedere slaapzaal en ziekenzaal, zoodra het licht in dezelve ontstoken is, een daartoe geschikt gevangene belast met de voorlezing van werken, welke, tot dat einde, afzonderlijk verstrekt worden, en aan velen eene nuttige en gepaste bezigheid en afleiding verschaffen.

De arbeid der Correctionele gevangenen in het Huis van Burgerlijke en Militaire verzekering te *Leeuwarden*, alsmede die in dezelfde Huizen te *Groningen*, *Zwolle* en *Arnhem*, mitsgaders in het Huis van Arrest te *Sneek*, heeft voortdurend op eenen geregelden voet plaats gehad.

Over 1846 heeft die arbeid, welke in verband staat tot den fabrijk-arbeid in de groote Strafgevangenis te *Leeuwarden*, niet minder dan 6,941 ponden vlassen garen opgeleverd, waarvoor aan arbeidsloon, zonder korting, is uitbetaald eene som van *ƒ* 2,945,69,80, zijnde *ƒ* 1,137,40,90 meer dan in 1845.

Daaraan zijn in die verschillende Huizen werkzaam geweest 800 personen, bij dagelijksche getallen, van onderscheidene grootte.

Deze verschaffing van arbeid heeft eene hoogst nuttige strekking, en het Collegie van Regenten over het Huis van Arrest te *Sneek*, waar die arbeid in den jare 1845 is ingevoerd, berigt deswege, dat de gevangenen zich over het algemeen niet weinig verheugen, dat zij in de gelegenheid zijn te kunnen arbeiden en hunnen tijd niet in ledigheid behoeven door te brengen.

Het een en ander, dat hier is bijgebragt omtrent den staat en het beheer der Gevangenissen, zal genoegzaam aantoonen, dat deze aangelegenheid, in de vermelde opzigten, met veel zorg wordt behartigd en dat zij, die zich daaraan meer bijzonder laten gelegen liggen, lof verdienen.

§ 33. *Verslag nopens den staat van het Armwezen en der Instellingen van Weldadigheid, Banken van Leening en Spaarbanken.*

De oorzaken, die, volgens ons verslag des vorigen jaars, den staat van het Armwezen in eenen ongunstigen toestand deden verkeeren, zijn ongelukkiglijk niet alleen blijven voortduren, maar zijn zelfs in groote mate toegenomen en vermeerderd, zoodat deze belangrijke aangelegenheid thans hoogst ongunstig is en te regt veel bekommering baart.

Het getal behoeftigen is, in den laatsten tijd, ten gevolge van verschillende zamenwerkende oorzaken en omstandigheden, waaronder ook de herhaalde mislukking van den Aardappeloogst en de slechte uitkomst van den Roggeoogst, en daarmede gepaard gaande buitengewone duurte der voornaamste levensmiddelen, bijna overal in deze Provincie zeer sterk toegenomen, en er worden vele buitengewone maatregelen en voorzieningen vereischt, om de behoeften eeniger-

mate te vervallen, hetgeen tot groote kosten en uitgaven aanleiding geeft, zeer ten bezware van de Gemeente-kassen en van die der ingezetenen.

Wij wenschen hartelijk dat een gezegende oogst van dit jaar, waarop, Gode zij dank! tot nog toe gunstige vooruitzigten bestaan, op den staat des Armwezens van voordeeligen invloed moge zijn en daarin verligting aanbrengen, ter verheldering van de toekomst, die nu nog donker schijnt.

Blijkens de opgaven, die daaromtrent zijn ontvangen, heeft de staat der in deze Provincie gevestigde instellingen van weldadigheid, banken van leening en spaarbanken geene belangrijke veranderingen ondergaan; terwijl dienaangaande, over het algemeen, niets bijzonders valt te vermelden.

Het bestaande getal van Spaarbanken beloopt thans 8; zijnde er in het vorige jaar eene zoodanige bank te *Dockum* opgerigt.

De bekende opgaven brengen mede, dat in 1846, door de bestaande administratien van Huiszittende armen, weder bijna 4,600 personen meer zijn bedeeld geworden dan in 1845, toen dat getal ruim 5,000 meer beliep dan in 1844, makende alzoo in een tijdsverloop van twee jaren het aanmerkelijk verschil van meer dan 9,600 personen.

Hierdoor wordt gestaafd, wat reeds omtrent den zeer ongunstigen toestand van het Armwezen is bijgebragt.

Voor zoo verre de opgaven daarvan thans loopen, worden, voor rekening van Gemeenten dezer Provincie, in de Gestichten der Maatschappij van Weldadigheid verpleegd 683, als: 49 weezen, vondelingen en verlatene kinderen; 595 bedelaars en vrijwillig opgezondene; 39 eenloopende personen en behoeftige huisgezinnen; wordende bovendien nog 16 personen uit *Haskerland* en 4 uit *Schoterland* in genoemde Gestichten, voor rekening van het Rijk, verpleegd.

Bij het opmaken van ons vorig verslag bedroeg het getal bedelaars en vrijwillig opgezondene 390, en dus thans beloopt hetzelve 205 meer, hetwelk mede aan de schaarschheid en de duurte der levensbehoeften zal zijn toe te schrijven en als een betreurenswaardig gevolg daarvan mag worden gerekend.

Sedert ons verslag des vorigen jaars zijn door den Koning de navolgende autorisatien tot aanvaarding van erfenissen of legaten verleend:

Aan de Algemeene Armvoogdij te *Akkrum*, tot aanvaarding van het legaat, groot *f* 2,000,00, aan haar gemaakt door de weduwe van *S. M. Visser*.

Aan den Kerkeraad der Hervormde Gemeente te *Terhorne*, tot aanvaarding van het legaat, groot *f* 2,000,00, door dezelfde eflatersche besproken voor de Diaconie dier Gemeente.

Aan den Kerkeraad der Hervormde Gemeente te *Akkrum*, tot aanvaarding van het legaat, groot *f* 2,000,00, door dezelfde erflatersche gemaakt aan de Diaconie dier Gemeente.

Aan de Diaconie der Hervormde Gemeente te *Rauwerd*, tot aanvaarding der erfenis, aan haar gemaakt door *J. G. van Loon*, bedragende, na aftrek van een legaat ad *f* 50,00 en van de onkosten *f* 450,00.

Aan Onderlingen en Diakenen der Doopsgezinde Gemeente te *Warns*, tot aanvaarding van het aan die Gemeente besproken legaat door *W. M. Maakal*, bestaande uit inschulden enz. en gerekend op eene som van *f* 5,711,07½.

Aan de Diaconie der Hervormde Gemeente te *Jelsum*, tot aanvaarding der legaten aan die Gemeente gemaakt door *H. Manger* en vrouwe *G. Coulon*, gezamenlijk groot *f* 600,00.

Aan de Armvoogdij der R. C. Gemeente te *Franeker*, tot aanvaarding der erfenis aan dezelve besproken door *P. H. Hoogterp*, bedragende, na aftrek der gemaakte legaten enz., eene som van *f* 9,164,00, zonder aftrek van het daarvoor verschuldigde successieregt.

Aan de Diaconie der Hervormde Gemeente te *Oldelamer* en *Oldetrijne*, tot aanvaarding van het legaat aan haar gemaakt door *J. J. G. Bosma*, groot *f* 200,00.

Aan de Algemeene Armvoogdij te *Oldeboorn*, tot aanvaarding van het legaat, groot *f* 1,000,00, aan dezelve gemaakt door de weduwe *R. L. Mooij*.

Aan de Diaconie der Hervormde Gemeente te *Oldeboorn*, tot aanvaarding van het legaat, groot *f* 1,000,00, aan haar gemaakt door dezelfde erflatersche.

Aan den Kerkeraad der Doopsgezinde Gemeente te *Woudsend*, tot aanvaarding van het aan die Gemeente door *A. S. Pranger* gemaakte legaat, bestaande in eene *Russische* obligatie.

Aan de Diaconie der Hervormde Gemeente te *Buitenpost*, tot aanvaarding der nalatenschap van *Jurk Jurks*, begroot op eene waarde van *f* 300,00.

Door ons is, krachtens de deswege door den Koning genomene beschikking, aan Diakenen der Hervormde Gemeente van *Workum*, autorisatie verleend tot aanvaarding van het door *F. A. van der Nagel* aan haar gemaakte legaat, bestaande in een huisje en erf te *Workum*, geschat op eene waarde van *f* 75,00.

§ 34. *Nijverheid, Buitenlandsche Handel, Koophandel, Scheepvaart, Fabrijken, Trafijken, Landbouw en groote Visscherij.*

Met betrekking tot de Nijverheid, den Buitenlandschen Handel, Koophandel, de Scheepvaart, Fabrijken en Trafijken, zijn over het algemeen, wat deze Provincie aanbelangt, geene omstandigheden of bijzonderheden bekend, die in den toestand van die aangelegenheden, sedert het verslag des vorigen jaars, belangrijke veranderingen hebben aangebragt, waaruit een gunstiger staat van zaken zoude kunnen worden afgelegd, zoodat deze bronnen van volkswelvaart nog steeds veel te wenschen overlaten.

Wij hebben, overeenkomstig de daaromtrent bestaande bepalingen, sedert het vorige verslag, verleend de navolgende vergunningen, als: tot oprigting te *Leeuwarden* van twee *Tabaksfabrijken*; te *Sneek* van eene *Geelgieterij*; te *Dragten* van eenen *Houtzaagmolen*, en van eene *Wagenmakerij*; terwijl door Zijne Excellentie den Heer Minister van Finantien, krachtens Zijner Majesteits daartoe verstrekte qualificatie, bij Resolutie van den 27 November 1846, autorisatie is verleend tot het bouwen van eenen Wind Korenmolen te *Arum*, onder bepaling echter dat die vergunning zal worden beschouwd als te zijn ingetrokken, wanneer daarvan, na verloop van een jaar, geen gebruik zal zijn gemaakt.

Bij Koninklijk Besluit van den 13 Februarij 1847, no. 76, zijn de *Oliekokerijen* opgenomen onder de inrigtingen, welke, volgens art. 2 van het Koninklijk Besluit van den 31 Januarij 1824, (Staatsblad no. 19) de voorafgaande toestemming van Gedeputeerde Staten behoeven, en de *bewaarplaatsen van ongebluschte kalk en kalkblusscherijen* onder de inrigtingen, welke, volgens art. 3 van voorschreven Besluit, niet dan na verkregene toestemming der Plaatselijke Besturen kunnen worden daargesteld of veranderd.

Thans zijn wij genaderd tot dat gedeelte van ons verslag, waarin vervat zijn onze mededeelingen wegens de uitkomsten van den *Landbouw*, die voornaamste bron van bestaan en welvaart voor dit Gewest.

De staat, welken wij hier laten volgen, en die opgemaakt is uit de opgaven der Plaatselijke Besturen, bevat de hoeveelheid bundertallen, over het jaar 1846 in deze Provincie met verschillende veldgewassen bebouwd geweest, met vermelding der opbrengst van elk dier gewassen:

BENAMING DER VELDGEWASSEN.	Getal bebouwde Bunders.	Opbrengst in Nederlandsche Lasten en Mudden.		Opbrengst in Nederlandsche Ponden.
Rogge	9,614,7	3,091	9	
Wintergarst	2,472,»	3,252	»	
Zomergarst	766,5	768	6	
Haver	5,049,»	5,444	4	
Tarwe	3,251,»	2,043	7	
Winterkoolzaad	3,464,»	2,350	7	
Zomerkoolzaad	164,»	103	9	
Boekweit	4,941,»	3,268	9	
Vlas	2,575,»			926,993
Lijnzaad	2,575,»	1,040	4	
Duivenboonen	249,»	314	»	
Witte Boonen	135,6	1,119	»	
Paardenboonen	1,987,»	1,081	10	
Groote of Roomsche Boonen .	51,5	32	5	
Groene Erwten	505,»	387	2	
Graauwe Erwten	103,5	68	8	
Witte Erwten	5,65	3	19	
Aardappelen	8,179,»	17,374	»	
Klaver	511,»	69	17	
Cichorei	763,»			17,033,066.
Kanariezaad	35,4	23	9	
Zandrapen	459,»	1,335	1	

terwijl de daarop volgende staat aanduidt het getal der in de maand Februarij deze

jaars, volgens de opgaven der Plaatselijke Besturen, in dit Gewest aanwezige Runderen, Paarden, Schapen en Varkens:

STAD OF GRIETENIJ.	GETAL RUNDEREN.			GETAL PAARDEN.		GETAL	
	beneden een jaar.	beneden de twee jaren.	boven de twee jaren.	bened. de drie jaren.	boven de drie jaren.	SCHAPEN.	VARKENS.
Achtkarspelen . .	740	926	3161	206	617	1857	653
Ængwirden . . .	132	93	519	17	48	212	103
Ameland	350	315	711	46	217	392	183
Baarderadeel . . .	1316	1043	4979	80	851	3693	515
Barradeel	469	442	1216	103	829	1619	55
't Bildt	440	467	1280	134	1148	2012	601
Bolsward	106	114	624	4	79	167	14
Dantumadeel . . .	786	886	2855	96	543	1823	153
Doniawerstal . . .	1292	1119	4667	158	307	1028	133
Ferwerderadeel . .	1063	999	2828	132	848	5225	840
Franeker	110	98	632	14	155	306	40
Franekeradeel . .	690	589	2508	90	609	1631	144
Gaasterland . . .	810	725	2631	105	405	1847	156
Haskerland . . .	508	514	2215	45	150	451	71
Hem. Oldephaert en Noordwolde . .	409	1404	2621	47	295	1955	291
Hennaarderadeel . .	1063	859	4203	79	815	2573	196
Hindeloopen . . .	99	79	849	13	25	311	2
Idaarderadeel . . .	1031	939	3909	27	262	1338	153
Kollumerl. en N. K.	1218	1186	2565	230	709	3123	337
Leeuwarden . . .	50	197	1287	16	332	635	25
Leeuwarderadeel . .	1489	1275	5079	63	639	4726	1087
Lemsterland . . .	410	362	1843	52	161	289	112
Menaldumadeel . .	881	792	3066	80	702	2525	179
Oostdongeradeel . .	839	915	2135	131	885	2951	273
Ooststellingwerf . .	846	727	2520	61	521	7507	606
Opsterland	1103	1264	4620	315	829	6688	848
Rauwerderhem . .	548	494	2603	26	209	788	79
Schiermonnikoog .	25	20	91	»	18	40	»
Schoterland . . .	753	996	3608	95	463	3026	382
Sloten	26	41	185	6	17	69	9
Smallingerland . .	718	820	2692	130	595	1169	516
Sneek	72	77	823	11	126	158	6
Stavoren	56	45	149	5	9	406	2
Tietjerksteradeel . .	1508	1717	4550	279	788	2390	1730
Utingeradeel . . .	866	985	2733	48	209	570	164
Westdongeradeel .	831	733	1598	142	820	2470	167
Weststellingwerf .	1112	1518	5460	150	710	3450	1330
Wonseradeel . . .	2185	1803	8575	163	1094	6315	337
Workum	495	324	1591	35	118	960	199
Wijmbritseradeel .	2914	2866	11444	174	635	4306	2114
IJlst	92	73	505	6	25	125	16
Totaal	30,441	30,841	111,630	3,614	17,817	82,626	14,821

waaromtrent valt op te merken, wat de Runderen betreft, dat dit getal op hetzelfde tijdstip in den jare 1846 bedroeg totaal 168,218 stuks, zoo dat er in 1847 meer waren 4,694 stuks, een bewijs dat de sterke vervoer van Rundvee naar *Engeland*, door middel der stoombooten, tusschen *Harlingen* en *Londen* varende, het aanfokken van vee zeer heeft aangemoedigd en de landbouwers er zich op toeleggen, om van die gelegenheid tot verkoop van vee, tegen hooge prijzen, partij te trekken en daarmede winst te doen.

De oogst der *Tarwe* is redelijk wel geweest; doch die der *Rogge* heeft, volgens het verslag der Commissie van Landbouw in deze Provincie, slechts de helft van een gewoon gewas opgeleverd, ten gevolge van de *Roest*, welke ziekte zich reeds dadelijk in het begin van den bloeitijd openbaarde en aan de Rogge groote schade toebragt, vooral in de zandstreken, alwaar de Rogge daarvan meer leed, dan in de kleistreken.

De *Tarwe* leed ook van deze ziekte, maar in veel minderen graad dan de *Rogge*.

De *Wintergarst* heeft eene beste uitkomst opgeleverd en werd in eene aanzienlijke hoeveelheid verbouwd; zijnde de oogst van dit graansoort zoodanig geweest, dat dezelve onder de gelukkigst geslaagde moet worden beschouwd.

Zomergarst is er weinig verbouwd geworden, en dit graan gelukte niet best, wegens het aanhoudende drooge en warme zomerweder.

Ook de uitkomst der verbouwing van *Haver* was niet gunstig, daar het zaad ligt bleef en de hoeveelheid van het ingeoogste zeer middelmatig was.

De *Boekweit* leverde daarentegen zeer goede uitkomsten op, zoo wel in hoeveelheid, als in hoedanigheid.

Het *Koolzaad* is redelijk wel geslaagd, wat de hoedanigheid van hetzelve betreft, doch de hoeveelheid gewonnen zaad is niet meer dan middelmatig te noemen.

De *Vlasbouw* moet beschouwd worden als zeer middelmatig te zijn uitgevallen, ofschoon er veel vlas was uitgezaaid. Er schijnt echter, over het algemeen, eene voldoende hoeveelheid zaad van de beste qualiteit te zijn gewonnen.

De *Cichorei*, welke in het afgeloopen jaar in eene groote hoeveelheid werd verbouwd, heeft eene gunstige uitkomst opgeleverd, vooral in de zandstreken.

De verschillende soorten van *Erwten*, die meer verbouwd werden dan gewoonlijk, zijn, over het algemeen, zeer goed geslaagd; terwijl het bijzonder gelukkig gewonnen stroo een uitmuntend beestenvoeder verschafte. De opbrengst was voldoende, doch de *erwten* juist niet buitengemeen groot.

Ofschoon de hoedanigheid der *Paarden-* en *Duivenboonen* zeer goed was, zoo bleven dezelve echter ligt van beschot, hetwelk aan het drooge weder wordt toegeschreven; zijnde nogtans de zoogenaamde *Walsche* boonen, ook *groote boonen* genoemd, beter uitgevallen.

Het is, volgens het medegedeelde door de Commissie van Landbouw, eene algemeene opmerking onder de Vriesche landlieden, die gewoon zijn op hun bedrijf na te denken, dat de groote boonen veel zeldzamer mislukken dan de kleinere soorten, indien namelijk het land, waarop ze verbouwd worden, zich in voldoenden staat van cultuur bevindt.

Wat de *Aardappelen* betreft, hieromtrent bestaat een aanmerkelijk verschil tusschen de klei en het zand; want in de eerstgemelde streken leverde het verbouwen van *aardappelen*, over het algemeen, een geheel misgewas op; terwijl de in de zandstreken verbouwde aardappelen nog bijna de helft van een gewoon gewas opbragten.

De vroeg rijpe aardappelen gaven op de klei nog al eenen redelijken oogst, en de volgende soorten, of vroege herfst-aardappelen, leverden niet meer dan ⅓ van een gewoon gewas op; doch de gewone herfst-aardappelen, het soort dat in deze Provincie eigenlijk in het groot verbouwd wordt, mislukten bijna geheel.

Uit de omstandigheid, dat de overgehoudene poot-aardappelen, gedurende den verloopen winter, kennelijke blijken hebben gegeven van voldoende duurzaamheid, en dat dezelve niet eerder zijn beginnen te ontkiemen, dan zulks vroeger bij gewone jaren plagt te geschieden, gepaard met de omstandigheid dat de voor de consumtie bestemde aardappelen in het voorjaar nog even goed en smakelijk werden bevonden als weinige weken na de rooijing, ontleent de Commissie van Landbouw de hoop, det de aardappelen-ziekte met hare ongelukkige gevolgen afnemende is, en dat dezelve reeds in dezen jare grootendeels, hoewel waarschijnlijk nog niet geheel, zal zijn geweken,

God geve dat deze hoop moge worden verwezenlijkt, en deze groote, zoo veel onheil verspreidende ramp, daarmede moge zijn voorbijgegaan!

Wij verheugen ons hierbij te kunnen mededeelen, dat de aanvankelijke meening, dat er zich weder sporen der bewuste ziekte zouden hebben opgedaan, door latere berigten niet is bevestigd geworden.

De *Knollen* slaagden redelijk wel; doch met de *Wortelgewassen* viel het daarentegen slecht uit.

Volgens het rapport der Commissie van Landbouw gelukte de verbouwing van *Mangelwortelen* zeer goed, ofschoon er slechts weinig van dat zaad werd uitge-

zaaid. Dit soort van *Wortelen* schijnt echter allengs meer verbouwd te worden, en geschikt te worden bevonden tot voedsel voor vee.

Het gewas der *Klaver* slaagde in het afgeloopen jaar uitmuntend, en de *Graslanden*, benevens de *Hooioogst* leverden ook zeer gunstige uitkomsten op. Over het algemeen is er overvloed van gras geweest en is er veel hooi gewonnen, met uitzondering van sommige streken, waarin het zeer groot getal veldmuizen veel nadeel toebragt.

Men heeft opgemerkt, dat omtrent het midden van den zomer vele graslanden met dezelfde *Roest* zijn besmet geweest, als welke de *Rogge* zoo sterk heeft aangedaan, hoezeer zulks geen merkbaren invloed heeft gehad op den groei van het gras, noch op de gezondheid van het vee.

De gezondheidstoestand van het *Rundvee* is, over het algemeen, zeer goed geweest, en hetzelve heeft tot buitengewoon hooge prijzen kunnen worden verkocht, ten gevolge van de steeds voortdurende gelegenheid tot uitvoer naar *Engeland*.

Hoezeer wij gelukkiglijk tot nog toe voor eene meer algemeene verspreiding der besmettelijke *Longziekte* onder het *Rundvee* zijn bewaard geworden, zoo heeft dezelve zich toch weder, sedert ons verslag des vorigen jaars, hier en daar in deze Provincie vertoond en hare verwoestingen aangerigt, die doen zien, welke groote rampen dit veerijke Gewest zoude moeten lijden, indien die verschrikkelijke ziekte onverhoopt algemeen of slechts in menigvuldig herhaalde gevallen begon te heerschen.

Na het in de maand Mei des verleden jaars ontstaan geval van *Longziekte* onder het rundvee van den landbouwer *H. F. van der Wal*, te *Elahuizen*, hebben er zich weder *vier* gevallen opgedaan, als het eerste in de maand Januarij dezes jaars, te *Nijland*, bij den landbouwer *J. M. Eisma*, het tweede in de maand Maart daaraanvolgende, bij *H. H. Bouma*, landbouwer te *Wijckel*, het derde in de maand Mei onder de Stad *IJlst*, bij den landbouwer *F. C. Meijer*, en het vierde in deze maand Junij, bij den landbouwer *M. J. Bouma*, te *Oudemirdum*.

In de drie eerste gevallen is al het rundvee, zoowel het kennelijk zieke, als het schijnbaar gezonde, gezamenlijk beloopende een aantal van 96 runderen, buiten de drie gestorvenen, afgemaakt en begraven, met in achtneming van al die maatregelen, welke geacht worden te kunnen strekken, om de verspreiding der besmetting te voorkomen, en overigens met aanwending van alle middelen, die tot nog toe in deze Provincie de beste en meest gelukkige gevolgen hebben gehad; daar namelijk telkens de ziekte is bepaald gebleven bij enkele gevallen en zich niet in den omtrek, waar ze ontstond, heeft verspreid.

In het geval bij den landbouwer *Eisma*, te *Nijland*, is dadelijk door den Heer Staatsraad, Gouverneur autorisatie tot afmaking en begraving gegeven, vermits het toen langer dan zes maanden was geleden, dat er zich in deze Provincie een zoodanig ziektegeval had opgedaan, en, in de beide overige gevallen, heeft Zijne Hoog Edel Gest. de afmaking en begraving bevolen, na daartoe, op gedane aanvraag, de autorisatie van Zijne Excellentie den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken te hebben verkregen, welke autorisatien telkens met den meesten spoed zijn verleend geworden en daarna ook uitgevoerd.

Bij het laatstgenoemde geval hebben zich omstandigheden opgedaan, die tot nog toe eenen anderen weg hebben doen inslaan, wordende op dit vee naauwkeurig toegezien, terwijl hetzelve geheel is afgezonderd, om met geen ander vee in aanraking te kunnen komen.

Wij hopen dat de door den Heer Staatsraad, Gouverneur, in overleg en met medewerking van onze vergadering, genomene maatregelen er, bij voortduring, toe mogen leiden, om, onder Gods zegen, de algemeene verspreiding dezer verwoestende Veeziekte onder onze schoone en talrijke kudden Rundvee af te wenden, waardoor de geldelijke opofferingen, welke ook de Provinciale kas zich daarvoor moet getroosten, betrekkelijk gering kunnen worden geacht.

De bij het verslag des vorigen jaars aan UEd. Groot Achtb. medegedeelde maatregelen tot het houden van eene zorgvuldige en onafgebrokene surveillance op den invoer van Rundvee uit de Provincie *Overijssel* of andere met de *Longziekte* onder het Rundvee besmette of daarvan verdachte plaatsen, waarvoor ook door UEd. Groot Achtb. bij de Algemeene Provinciale Begrooting voor den jare 1848 fondsen zijn aangewezen, hebben wij doen voortduren, ten einde den invoer van besmet of verdacht vee, al was het alleen tot doorvoer, zoo veel mo-

gelijk, tegen te gaan en te keeren, hetgeen te meer noodzakelijk is, omdat aan het door UEd. Groot Achtb. gearresteerde Reglement, tot voorkoming der verspreiding van de *Longziekte* onder het Rundvee in *Friesland*, des Konings goedkeuring en bekrachtiging blijft ontbreken, niettegenstaande wij, door het belang der zaak gedrongen, ons bij een eerbiedig adres tot Zijne Majesteit hebben gewend ter verkrijging van die goedkeuring, doch waartegen steeds bedenkingen blijven bestaan.

Buiten en behalve alle de andere maatregelen hebben wij ook nog in de maand Augustus des verleden jaars den ingezetenen en veehouders dezer Provincie met den meesten ernst gewaarschuwd tegen het aankoopen van *vreemd* vee, *hetzij gemerkt*, *hetzij niet gemerkt*.

Het gemaak van de *Boter* en *Kaas*, waarvan wij de mededeeling, naar de gewone orde van ons verslag, hier laten volgen, is zeer goed geweest, zijnde er algemeen zeer veel boter gemaakt van de beste hoedanigheid, terwijl er ook veel *Kaas* is vervaardigd.

Deze producten zijn, even als alle andere artikelen van den Landbouw, tot hooge prijzen verkocht.

Volgens de opgaven der markten te *Leeuwarden* en te *Sneek* was in 1846 de gemiddelde prijs der *Boter f* 40,20 en die der *Kaas f* 24,43, een zeer belangrijk verschil opleverende met den gemiddelden prijs van den jare 1845, toen die van de *Boter* was *f* 32,12 en die der *Kaas f* 18,18, welke prijzen reeds niet onbelangrijk hooger waren dan in 1844.

De hoogste prijs der *Boter* was in de maand Februarij te *Leeuwarden f* 49,[illegible] en te *Sneek f* 46,37½, en de laagste in de maand Junij aan de beide markten *f* 27,[illegible]

Van de *Kanterkaas* was de hoogste prijs in de maand October te *Leeuwarden* *f* 28,00 en te *Sneek f* 27,50; terwijl de laagste prijs was in de maand Junij te *Leeuwarden f* 21,25, en in de maand Mei te *Sneek f* 21,00.

De uitkomsten van de *Bijenteelt* waren gunstig, wat de voortbrengselen van *Honig* en *Was* betreft, doch de prijzen waren laag.

Onder de *Schapen* heeft in het afgeloopen jaar de *Galziekte* of het zoogenaamde *Ongans*, over het algemeen, niet geheerscht en dezelve hebben eene voldoende hoeveelheid *Scheerwol* opgeleverd.

De *Wol* is tegen redelijke prijzen verkocht, en de *Schapen* zijn tegen hooge prijzen afgezet, ook ten gevolge van den steeds voortdurenden uitvoer van die dieren naar *Engeland*.

Volgens het verslag der Commissie van Landbouw bevinden zich tegenwoordig een zeer groot aantal beste jonge Schapen in deze Provincie.

Onder de *Varkens* heeft de gewone ziekte in het afgeloopen jaar, over het algemeen, niet geheerscht, waarop hetzelve dus eene gunstige uitzondering maakt bij de twee vorige jaren. Het vetmesten van deze dieren heeft echter geene voordeelige uitkomsten opgeleverd, uithoofde van de groote onkosten welke deze mesting, ten gevolge van de duurte van het daarvoor benoodigde, veroorzaakte.

Met voorbijgang van eenige andere artikelen, welke tot den *Landbouw* in meerdere of mindere betrekking staan, zullen wij nu hier laten volgen onze mededeeling omtrent de *Paardenfokkerij*.

De *Paarden* zijn, over het algemeen, zeer gezond geweest en zijn tegen goede prijzen kunnen worden verkocht; terwijl in den nazomer de werkpaarden duur werden betaald.

De lijst der gedekte merrien, opgemaakt over het tijdstip van af den 20 Julij 1845 tot den 20 Julij 1846, duidt aan; dat er gedekt zijn 1764 merrien, dus 96 meer dan over het tijdvak van 20 Julij 1844 tot 20 Julij 1845; terwijl voor 1846 tot het dekken van merrien, aan anderen toebehoorende, zijn toegelaten geworden 20 Hengsten.

Bij de keuring der Dekhengsten, welke in de maand Augustus 1846, overeenkomstig het bestaande Reglement op de *Paardenfokkerij*, heeft plaats gehad, zijn aangeboden geworden 20 Hengsten, van welken er door de voor die keuring bestaande Commissie zijn goedgekeurd geworden 18; terwijl de uitspraak over een der Hengsten is aangehouden tot aan de voorjaarskeuring van 1847, en ten aanzien van eenen anderen, behoorende aan *S. H. Woudstra*, te *Oudeschoot*, gebruik is gemaakt van het slot van art. 8 des Provincialen Reglements op de *Paardenfokkerij*, en die hengst alzoo tot Dekhengst is toegelaten.

Bij gemelde keuring is aan den Hengstehouder *F. T. Fennema*, te *Bergum*

toegewezen de bij art. 29 van het gedachte Reglement bepaalde premie vant *f* 100,00, voor eenen vijfjarigen zwarten Hengst.

Insgelijks heeft in de maand Augustus 1846 plaats gehad de bij het meergemelde Provinciaal Reglement bepaalde keuring van veulendragende Merrien, ter bekoming van de deswege uitgeloofde premien.

Er zijn als toen aan de Commissie, met die keuring belast, vertoond 15 veulendragende Merrien; zijnde de premien toegewezen als volgt:
aan *P. J. van der Meer*, te *Oostermeer*, als eigenaar eener zwarte Merrie, oud 3 jaren, de premie van *f* 100,00;
aan *T. R. Zijlstra*, te *Eestrum*, als eigenaar van eene zwarte Merrie, oud 3 jaren, de premie van *f* 75,00;
aan *A. L. Boonstra*, te *Kollum*, als eigenaar van eene bruine Merrie, oud 5 jaren, de premie van *f* 50,00, en
aan *H. J. Dijkstra*, te *Burum*, als eigenaar van eene bruine Merrie, oud 3 jaren, de premie van *f* 25,00.

Bij de keuring der Hengsten, welke, ter voldoening aan art. 4 des genoemden Reglements op de *Paardenfokkerij*, is gehouden in de maand Maart 1847, zijn aan de Commissie vertoond geworden 10 driejarige Hengsten, waarvan 7 niet als Dekhengsten zijn toegelaten, als daartoe, naar het oordeel der Commissie, de vereischten niet bezittende.

Bij diezelfde gelegenheid is tevens voldaan geworden aan het 2e lid van UEd. Groot Achtb. Resolutie, van den 5 Augustus 1846, no. 1, waarbij wij zijn gemagtigd, om op denzelfden voet, als zulks bij de voorjaarskeuring in de maand Maart 1846 heeft plaats gehad, premien toe te kennen voor de schoonste driejarige Merrien, welke door landbouwers binnen deze Provincie mogten worden aangeboden.

Die premien, nadat dezelve, met de daarbij bepaalde voorwaarden, vooraf waren uitgeloofd, zijn door de Commissie, daartoe benoemd, toegekend als volgt:
die van *f* 200,00 aan *J. J. Kampen*, te *Rijs*, wegens eenen zwarten Hengst, hoog 1 el 630 strepen;
die van *f* 150,00 aan *M. Beintema*, te *Westergeest*, wegens eenen zwarten Hengst, hoog 1 el 600 strepen;
die van *f* 100,00 aan *S. W. Reindersma*, te *Ureterp*, wegens eenen bruinen Hengst, hoog 1 el 570 strepen.

Onder de nuttige maatregelen, welke kunnen strekken om de Paardenfokkerij te verbeteren en aan te moedigen, mogen wij ook brengen de pogingen, welke door het Grietenij Bestuur van *Wonseradeel* worden aangewend, om, door geldelijke tegemoetkoming uit de Grietenij kas, de Hengstehouderij te *Witmarsum* in goeden stand te houden, even als zulks, volgens onze vroegere verslagen, ook in enkele andere Gemeenten geschiedt.

Bij een afzonderlijk rapport zullen wij voldoen aan het 1ste lid van UEd. Groot Achtb. Resolutie van den 5 Augustus des vorigens jaars, no. 1, waarbij wij zijn verzocht, naar aanleiding van de destijds gehoudene deliberatien, om aan UEd. Groot Achtb. nadere voorstellen te doen, ten aanzien van de maatregelen, die zullen behooren te worden genomen tot meerdere aanmoediging der Paardenfokkerij in dit Gewest, en de in het bestaande Provinciaal Reglement aan te brengen veranderingen.

In 1846 zijn er, van wege de Provincie, uitgegeven *zes* merrieveulens, om tot moederpaarden te worden aangekweekt. Het getal van zoodanige uitgegevene paarden, die na den driejarigen ouderdom zijn gedekt, beloopt thans 29.

Voor dit jaar zijn ook weder op *Ameland drie* hengsten uit de Koninklijke Stoeterij te *Borculo* geplaats geworden, zijnde, in verband tot de pogingen en maatregelen, welke wij aanwenden om het Eiland van goede moederpaarden te voorzien, gereedelijk voldaan geworden aan het verlangen van den Heer Staatsraad, Gouverneur, om althans twee der vroeger daarvoor aangewezenen Hengsten, door anderen te vervangen.

Dat kenbaar gemaakte verlangen van Zijn Hoog Edel Gestrenge heeft namelijk ten gevolge gehad, dat, in plaats van de drie Hengsten, die eerst voor *Ameland* waren bestemd, drie anderen zijn aangewezen, welke geacht worden meer geschikt te zijn voor de Paardenfokkerij op *Ameland*, voornamelijk moetende strekken tot aanfokking van goede zadelpaarden.

Voor zoo veel de *Landbouw* daarbij is betrokken, moge hier hare plaats vinden de mededeeling, dat het Grietenij Bestuur van *Idaarderadeel* door ons is

gemagtigd tot invoeren eener weekmarkt te *Grouw*, te houden op elken *Donderdag;* terwijl door den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken autorisatie is verleend aan het Grietenij Bestuur van *Utingeradeel*, om de kermis of jaarmarkt te *Oldeboorn* voortaan te doen houden *op den tweeden Woensdag na Pinkster tot en met den daarop volgenden Zondag;* en aan het Grietenij-Bestuur van *Tietjerksteradeel*, om in het dorp *Hardegarijp* te houden *twee* jaarmarkten, *des voorjaars op Maandag den 28 April of op den eersten Maandag na den 28 April*, en *des najaars op Maandag den 17 October of op den laatsten Maandag vóór den 17 October.*

Gewaagden wij aan het einde van ons verslag des vorigen jaars van, door tusschenkomst der Commissie van Landbouw, aan geschikte Landbouwers uitgedeeld *Aardappelenzaad*, *Maïs* of zoogenaamde *Turksche Weit*, afkomstig uit *Amerika* en uit de omstreken van *Straatsburg*, en *Rogge* geteeld in een Gewest van *Amerika*, ten aanzien van luchtsgesteldheid en grondsoorten nagenoeg gelijkstaande met de Nederlanden, een en ander met het doel en de bestemming, om met de verbouwing van die zaden en gewassen proeven te nemen; thans willen wij hier ter plaatse hoofdzakelijk aan UEd. Groot Achtb. mededeelen, wat ons uit de daartoe betrekkelijke rapporten der Commissie van Landbouw is kennelijk geworden, nopens den uitslag dier proefneming.

Wat het *Aardappelenzaad* betreft, hieromtrent wordt berigt, dat, hoewel de verbouwing van iedere soort der Aardappelenzaden op verschillende gronden en in verschillende oorden der Provincie natuurlijk onderscheidene uitkomsten te weeg bragt, het evenwel ontegenzeggelijk was gebleken, dat de zaden van Aardappelen, bij eene eenigzins geschikte behandeling, evenmin kiesch zijn in de soort van grond, als de pootaardappelen zelve, en even als deze op zwakken grond ligt beschot, en op sterkeren, beter bewerkten grond, weliger product opleveren, en dat voorts de algemeene opmerking van alle proefnemers is, dat door het uitzaaijen van zaad, al komt zulks ook uit andere Gewesten, geene soort te voorschijn schijnt te zullen komen, die bestand zijn tegen de in de twee laatste jaren geheerscht hebbende Aardappelenziekte, waarmede de uit de toegezondene zaden voortgekomene planten en vruchten allen in meerdere of mindere mate zijn besmet geweest, ofschoon de grofste soorten, die althans in de eerste jaren slechts alleen voor beestenvoeder geschikt zijn, het minste door de ziekte zijn aangedaan, even als tot hiertoe algemeen in deze Provincie bij alle grove Aardappelensoorten is opgemaakt.

Wat aanbelangt de *Maïs* of *Turksche Weit*, daarvan wordt gezegd, dat het uit de genomene proeven overtuigend is gebleken, dat deze graansoort zeer wel in deze Provincie op verschillende gronden, mits dezelve zich in goeden staat van cultuur bevinden, wil groeijen; durvende men echter, na de eerste proefneming nog niet verklaren, dat dezelve hier *met vrucht kan worden verbouwd*, vermits nog niet is gebleken, welke resultaten men bij natte zomers en stormachtige saizoenen, waaraan men hier zoo dikwijls is blootsgesteld, zal bekomen; terwijl bovendien daarbij nog in aanmerking zal moeten worden genomen de moeite, verknocht aan het ontbolsteren van het zaad, daar men, bij eene uitgebreide cultuur, bijzondere werktuigen en inrigtingen zoude moeten daarstellen voor het droogen der aren en het vervolgens ontbolsteren derzelve.

Op grond der daarvan genomene proeven meende men ook, dat het *Maïsmeel* minder goed zoude zijn voor huishoudelijk gebruik, dan het meel van *Tarwe*, *Rogge* en *Boekweit;* terwijl het daarvan, op verschillende wijzen, gebakken brood, — hetzij half van *Maïsmeel*, en half van *Roggenmeel*, hetzij geheel van *Maïsmeel*, doch overigens geheel gelijk aan gewoon Roggenbrood, hetzij van *ongebuild Maïsmeel*, doch overigens geheel gelijk behandeld als de grove Weitenbolle, hetzij van *gebuild Maïsmeel*, doch overigens gelijk aan fijn wittebrood van Tarwemeel, — heeft doen zien, dat van het *Maïsmeel* zeer goed brood kan worden gebakken.

Alle deze broodsoorten hadden wel eene onaangename sterke, eenigzins bittere smaak, maar men is niet vreemd van het denkbeeld, dat dit gebrek de *Maïs* niet eigenaardig aankleeft, doch dat de bedoelde smaak eerder zal moeten worden toegeschreven aan mufheid, schimmel, uitslag, of iets dergelijks, vóór of tijdens de verzending opgedaan, en bevorderd in de digt gesloten vaten, waarin de *Maïs* werd overgezonden.

Wijders zijn de genomene proeven, om de *Maïs* te bezigen tot beestenvoed-

sel, zoodat het gevallen, dat het wenschelijk en van belang mag worden geacht daarvan meerdere proeven te nemen.

Met betrekking tot de *Amerikaansche Rogge* wordt medegedeeld, dat dezelve in de laatste helft der maand October, deels op de klei, deels op zandgrond, is uitgezaaid, dat ze zich na den afloop van den winter zeer goed vertoonde en dus voorhands even goed tegen het strenge winterweder bestand schijnt te zijn, als de gewone hier verbouwd wordende soorten, doch dat de eindelijke uitkomst niet zal kunnen worden vermeld vóór dat de Rogge-oogst in dit jaar zal zijn afgeloopen.

In een volgend verslag zullen wij derhalve van die proefneming meer kunnen mededeelen, evenzeer als van die der *Aardappelenzaden* en *Maïs*, welke zullen worden voortgezet.

Wij zullen deze afdeeling van ons verslag eindigen, met de mededeeling van de uitkomsten der door de Heeren *Barend Visser en Zoon*, te *Harlingen*, in 1846 uitgeruste schepen ter *Walvisch- en Robbenvangst.*

Deze uitkomsten zijn zeer ongunstig geweest; want de beide schepen hebben geene visschen kunnen bekomen en te zamen slechts 760 Robben geslagen, zoodat, de bij de Wet gestelde premie voor *wanvangst* aan de uitrusters is toegekend geworden.

Deze ongunstige uitkomsten waren, zoo het schijnt, algemeen, daar verscheidene schepen niets moeten hebben gevangen, en geen enkel schip met eene voldoende vangst moet zijn teruggekomen.

De ontvangene berigten van de uitkomsten der gemelde Visscherij in dit jaar doen eenen gunstiger uitslag verwachten, hetgeen tot instandhouding dezer nuttige onderneming, waardoor aan zoo velen brood wordt verschaft, allezins wenschelijk mag worden geacht.

§ 35. *Jagt en kleine Visscherij.*

De Jagt op *Ganzen*, *Eenden* en *Watersnippen* is, gelijk als in het vorige jaar, en onder dezelfde bepalingen, opengesteld met den 5 Augustus 1846 en gesloten met den laatsten September daaraanvolgende.

De groote Jagt is geopend op den 23 September 1846 en gesloten met den 31 December van dat jaar; zijnde daarbij ingetrokken de vroeger daargestelde beperkende bepalingen ten aanzien van de uitoefening der korte Jagt.

De voor het jaar 1846 vastgestelde bepalingen betrekkelijk de Jagt op *Wilde Ganzen* zijn ook weder voor 1847 vernieuwd geworden.

De *Visscherij* is in dit jaar gesloten geweest van af den 15 Maart tot en met den 30 April, zoo als gewoonlijk plaats heeft.

Deze bepalingen, ten aanzien van de *Jagt* en de *Visscherij*, zijn daargesteld door den Heer Opperhoutvester, na daaromtrent ons gevoelen te hebben ingewonnen, ter voldoening aan hetgeen dienaangaande bij de bestaande Wet op deze aangelegenheden is voorgeschreven.

Wat de *Kustvisscherij* aanbelangt, waarvan onder deze afdeeling des verslags melding wordt gemaakt, deze is weder in het afgeloopen jaar niet gunstig geweest.

Uit de Grietenij *Westdongeradeel* zijn 29 schepen en van het eiland *Ameland* 7 schepen tot de uitoefening dezer Visscherij gebezigd, dus een gelijk getal als in het vorige jaar, doch de vangst is over het algemeen niet overvloedig geweest en de prijzen waren laag.

Het droogen van visch is wel gelukt, doch daaraan zijn, bij gemis van *schol*, geringe voordeelen verbonden geweest.

Wij eindigen hiermede dit ons verslag, Edele Groot Achtbare Heeren! en wenschen dat de deliberatien van Uwe vergadering door eene voor den bloei en de welvaart van dit Gewest heilrijke uitkomst mogen worden bekroond.

Aldus gearresteerd bij ons Staatsraad, Gouverneur en Gedeputeerde Staten van *Friesland*, den 29 Junij 1847.

VAN SIJTZAMA.

Ter ordonnantie van dezelven,

J. SCHIK.

REGISTER.

Bladz. 1. § 1. *Het inwendige beheer en de Policie.*

—— 1. § 2. *Handhaving van Reglementen en Plaatselijke Keuren.*

—— 1. § 3. *Verandering of bestendiging in het lidmaatschap der Staten en der Staten-Generaal.*

—— 3. § 4. *Verandering of bestendiging in het personeel der Stedelijke of Plaatselijke Besturen.*

—— 4. § 5. *Staat der bevolking.*

—— 5. § 6. *Gezondheids-toestand. Koepok-inenting.*

—— 6. § 7. *Geneeskundige dienst. Krankzinnigen-Huizen.*

—— 7. § 8. *Broodzetting en Maalloon.*

—— 8. § 9. *Prijzen der Levensmiddelen.*

—— 8. § 10. *Kultuur van Woeste gronden.*

—— 9. § 11. *Verveeningen.*

—— 9. § 12. *Kerkelijke Zaken.*

—— 9. § 13. *Staat der Brandbluschmiddelen.*

—— 10. § 14. *Begraafplaatsen.*

—— 10. § 15. *Maten- en Gewigten.*

—— 11. § 16. *Kadastrale zaken.*

—— 11. § 17. *Strandvonderij.*

—— 11. § 18. *Kazernering en huisvesting van Troepen.*

—— 11. § 19. *Middelen van Vervoer.*

—— 13. § 20. *Begrooting van huishoudelijke kosten van bestuur.*

—— 13. § 21. *Algemeene begrooting van inkomsten en uitgaven der Provincie.*

—— 15. § 22. *Gemeente Finantien.*

—— 16. § 23. *Plaatselijke belastingen.*

—— 17. § 24. *Begrootingen der Steden en Gemeenten.*

—— 17. § 25. *Emplooi van het fonds van 2 pct. op de Gemeente-inkomsten.*

—— 17. § 26. *Heffing van gewone en buitengewone Opcenten.*

—— 18. § 27. *Aandeel in- en vermeerdering van opbrengst in de Rijks-belastingen.*

—— 18. § 28. *Verslag nopens den Waterstaat, den staat van Dijken, Polders, Kanalen, Rivieren, Waterleidingen, alsmede van de Wegen, zoo Straatwegen, als Provinciale en Gemeente-wegen.*

—— 22. § 29. *Verslag nopens de Nationale Militie en Schutterijen.*

—— 23. § 30. *Verslag nopens den staat van het hooger en lager Onderwijs; en van de daartoe verstrekte toelagen uit 's Rijks-, Provinciale- of Gemeente fondsen.*

—— 25. § 31. *Verslag nopens de Kunsten en Wetenschappen.*

—— 27. § 32. *Verslag nopens den staat en het beheer der Gevangenissen.*

—— 28. § 33. *Verslag nopens den staat van het Armwezen en der Instellingen van Weldadigheid, Banken van Leening en Spaarbanken.*

—— 30. § 34. *Nijverheid, Buitenlandsche Handel, Koophandel, Scheepvaart, Fabrijken, Trafijken, Landbouw en groote Visscherij.*

—— 37. § 35. *Jagt en kleine Visscherij.*

TER DRUKKERIJ VAN DE WED. M. VAN DEN BOSCH.